

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טבור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות; אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מנח רביע – לפחות 4 ...; זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנשואים/אחרים בתשובע"פ.

1.1 שמות בא י,א

שמות בא י,ז: ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-ה' אלהיהם הטרם תדע פי אבדה מצרים:

שמות בא י,ז: ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-ה' אלהיהם הטרם תדע פי אבדה מצרים:

[שכל טוב (בבורא)] (שמ' בא י,ז) ויאמרו עבדי פרעה אליו. לפרעה: עד-מתי יהיה זה לנו למוקש. כלומר האיש משה, דכתיב ביה כי זה משה האיש (שמות לב א), כל מה שאנו מתגרים בו הרי אנו נוקשים, אין לך להקפיד, אלא שלח את-האנשים ויעבדו את-ה' אלהיהם. והחזק בנשים ובטף כדי שיחזרו האנשים: הטרם. ה' נפתחת ונחטפת שהמלה לשון תימה. ויש לפרש כל תיבות טרם שבמקרא במקום עדיין לא, כלומר העדיין לא ידעת כי אבדה מצרים לגמרי, ואח"כ אתה משלחם, כי יש לך לשלחם קודם שתאבד מצרים: ויאמרו – תרסא, ע"פ [שכל טוב (בבורא)] בתפקיד מחיצה להפריד בין אנשים ובין משפחותיהם, אלא שלח את-האנשים ויעבדו את-ה' אלהיהם. והחזק בנשים ובטף כדי שיחזרו האנשים:

ע"פ [התורה"מ] ע"ז שיחסו לה טובה עבדו בשמחה אנשים נשים וילדים, ע"ז שיחסו לה רעה עבדו בקרבנות לפייה ורק מבוגרים שמא תדרוש מהם קרבנות ילדים. לכן עבדי פרעה ואח"כ פרעה אמר להם שלטובתם ילכו רק הגברים לעבודה בקרבנות.

[מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה א]

ויהפך לבב פרעה וגו', לשעבר ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש ועכשיו ויהפך לבב פרעה ועבדו ויאמרו מה זאת עשינו וגו' אמרו אלו לקינו ולא שלחנו כדי הוא לנו אלא לקינו ושלחנו או אלו לקינו ושלחנו ולא היו נוטלין ממונינו כדי הוא לנו אלא לקינו ושלחנו ונטלו ממונינו.

[רש"י] (שמ' בשלח י,ה) ויהפך - נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם (שמ' בא י,ב) קומו צאו מתוך עמי, ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים לו (שם י,ז) עד-מתי יהיה זה לנו למוקש, ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום:

יהיה זה לנו למוקש - קדמא מרכא פשטא זקא-קטן, לכתחילה עבדי פרעה יעצו לשלחם ובפועל אחרי ששילחום התחרטו על שילוחם. ויאמרו עבדי פרעה אליו - תרסא קדמא ואולא רביע, פרט (א) וכלל ופרט (ב) המפרט פרט (א), כלל סוגר.

פרט (א) מרמז על שיעור זמן גאולה, קדמא ואולא כעין כלל מלמד על אי הודאות של הידיעה של זמן הגאולה מתוך פרט (ב) - רביע, ארבע זמנים אפשריים לגאולת מצרים מנקודת הפתיחה: לפי 430 שנה בברית בין הבתרים, לפי 400 שנה מהבשורה על לידת יצחק או מלידת יצחק, 400 שנה מירידת יעקב ובניו למצרים, זמן בעיתה או אחישנה. והמשכו מראה על אי הודאות, מפני שתבנית הטעמים של הקרא יהיה זה לנו למוקש - קדמא מרכא פשטא זקא-קטן, מרמזת על לכתחילה ובפועל.

ויאמרו - תרסא, בתפקיד שיעור, זמן יציאת מצרים. רמזים לכך במלים: הטרם תדע

הטרם - כמו (בר' וירא יט,ד) טרם ישכבו - נאמר במלאכים אצל לוט בסדום בלילה אחר יום הבשורה על לידת יצחק, מאז ועד זמן הפסוק כמעט ארבע מאות שנה

תדע - כמו (בר' לך-לך טו,יג) ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם - נאמר בברית בין הבתרים לאברהם אבינו ומאז ועד זמן הפסוק כמעט ארבע מאות ושלושים שנה. אלא שגם בני ישראל לא ידעו האם משך הזמן הזה הוא מברית בין הבתרים, מהבשורה הלידה או הלידה של יצחק, או מירידת יעקב ובניו למצרים שזה היה 190 שנה אחרי לידת יצחק ולכן שנת מכות מצרים היא השנה ה-210 לירידתם למצרים ויש הדורש שאכן לא מלאה הגזרה של 400 שנה ושלוש הגלויות הבאות משלימות אותה.

עבדי פרעה - קדמא ואולא, גי' קדמא ואולא עולה מאה ותשעים שנה, כדרש על (שמ' א,יז) וימררו את-חיייהם - קדמא ואולא, שהקב"ה קירב את הקץ ב-190 שנה בגלל שהעניו במצרים כמעט כילה את בני ישראל מבחינה רוחנית - אמונה בה' יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים - כלל סוגר המרחיב לגאולה עתידית ע"י תבנית פעמיים זקף בין שני קיסרים, בתפקיד הקש ודבר החוזר וקורה. השאלה היא על גאולת מצרים ומזה הקש על זמן הגאולה העתידה אחרי הגלות הרביעית.

יהיה זה לנו למוקש - קדמא מרכא פשטא זקא-קטן, לכתחילה ובפועל

לכתחילה עבדי פרעה ופרעה ידעו, שבני ישראל באו למצרים לתקופה מוגבלת כמו שאמרו (בר' ויגש מז,ד) לגור בארץ באנו, לגור ולא להשתקע.

לכתחילה בני ישראל ידעו שגרותם במצרים לתקופה מוגבלת של ארבע מאות או ארבע מאות ושלושים שנה, כנדרש על בני אפרים שטעו בחישוב הקץ וכאשר פרצו מצרים הומתו בידי הגתים (הפלשתים). השאלה הפשוטה היא עד-מתי הגלות בפועל?

(שמ' בא י,ז) עד-מתי - מקף כבורר בין משמעות "מתי" (א) זמן מסוים ו-(ב) תקופת זמן כמו ב-(משלי ו,ט) עד-מתי עצלו תשקב מתי תקום משנתך: כאן תקופת זמן. עד-מתי - פשטא, מיוחדת ועצמאית, ואחריו תבנית פעמיים זקף בין שני קיסרים, בתפקיד הקש ודבר החוזר וקורה. השאלה היא על התמשכות זמן גאולת מצרים ומזה הקש על זמן הגאולה העתידה אחרי הגלות הרביעית.

יוסף גילה לבני ישראל כי הגואל יבוא עם המלים פקד יפקד, השאלה מתי זה יהיה בפועל בעיתה או אחישנה. ויאמרו עבדי פרעה אליו - היות ולכתחילה ידוע שזמן שהותם של בני ישראל במצרים מוגבל, מכות מצרים מרמזות שעכשו הזמן בפועל לשחררם ולא לאבד את מצרים,

הטרם תדע פי - ר"ת תכ"ה שם ה' שבו מעניש, כנדרש במשה כאשר אמר (שמ' ב,יג) למה תכה רעך שהכה המצרי בשם זה. ויעבדו - טפחא ללא מרכא את-ה' אלהיהם - מונח אתנה, רבוי הגבלות למעט כל אופן עבודה שלא לה' א-לקינו

לכתחילה עצתם בסופו של דבר הועילה ובשיא החורבן האישי (מכת בכורות) פרעה גירשם ביד חזקה בלי שטר שיחרור, כדי שבני ישראל לעולם לא ישכחו ענויהם, ששיחרור מרצון משכיח מן העבד את צערו ויתפסו עם מצרים [ספר הפרשיות הרב כ"טוב] אבל בפועל כאשר גילו כי אבדו כל ממונם התחרטו, וכולם רדפו את בני ישראל לתוך מפתלם המלאה בקריעת ים סוף וזה היה חורבן מלא של מצרים כי כשם שאלו לוקים על הים כך הנשארים במצרים לוקים על היבשה.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תצית ההשערות; אתנה, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגלגל, תור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעותים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף השלישי; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

שמות בא יב,ב: החדש הזה לכם ראש חדשים

ראשון הוא לכם לחדשי השנה:

החדש הזה לכם - דרגא תביר טפחא

החדש - דרגא בצורתו מצביע מעלה אל **הנה** - תביר - צורת לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש. וגו' ימינה. כפי' [רש"י] **החדש הזה** - הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש. וגו'

הנה - נתקשה משה על מולד הלבנה באינו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה בריקע, ואמר לו כזה ראה וקדש. הקב"ה הראה לו באצבע (טט – במדרש ואמר אצבע יד ימין, הסמוכה לאגודל)

[בבלי ראש השנה כב,א] גמרא. אמר רבי לוי: מאי טעמא דרבי שמעון - דכתיב (שמות יב ב) **ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. החדש הזה לכם** ... - עדות זו תהא כשרה בכס. - ורבנן: עדות זו תהא מסורה לכם.

החדש הזה לכם – דרגא תביר טפחא, קבוצת פרטים קשורים בנושא מסוים שלגבי כולם חל ענין או ההלכה של **ראש חדשים**. קבוצת הפרטים כאן דייני בית דין כמוכם, וגם שני עדים כמוכם לענין קביעת ראשי חדשים **ראש חדשים**.

[תורה תמימה פרשת בא]

לכם - [מהו לכם], עדות זו תהא מסורה לכם, [מכאן שקבלת עדות החדש וקדוש החדש - לבית דין מסורה] [ר"ה כ"ד א':] : לכם - אין היחיד מקדש את החדש אפי' מומחה לרבים, שהרי אין לך מומחה לרבים בישראל כמשה רבינו וקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרן בהדך, שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החדש הזה לכם⁽⁸⁾ [שם כ"ה ב':]

החדש הזה לכם - דרגא תביר טפחא, קבוצת פרטים קשורים בנושא קידוש החדש (דיינים, מראות לבנה), התביר ממעט את כל ישראל ומותיר רק את בית הדין אבל לא ליחיד מומחה כי הטפחא מרבה מומחים לקידוש החדש. כמו כן אפשר להבין מפירוש **[כלי יקר]** שלכל חדש יש מראה לבנה משלו, כלומר הטפחא מרבה מראות לבנה בחידושה.

[ירושלמי ראש השנה פ"ב ה"ד (וילנה יב ה)] ... אמר רבי חייה בר בא ראו אותו יוצא מענן זה ונכנס לתוך ענן אחר מעדין עליו טט - **החדש הזה לכם** – דרגא תביר טפחא, קבוצת פרטים המצטרפים לנושא אחד, כאן חלקי לבנה לקידוש החדש, הנראים בסדר זמן, בחלקים.

דרגא – ראה התחדשות בסדר זמן של ראו אותו יוצא מענן זה ונכנס לתוך ענן אחר, תביר – בגלל העננות ראה אותו בחלקים טפחא – רבוי החלקים מצטרפים ביחד לראיה אחת

סיכום: בפסוקנו דרגא הצביעה למקום או ענין מסוים, כאן מהארץ ללבנה, תבנית דרגא תביר טפחא קבוצת פרטים מסוימים המתקיימים בעת ובעונה אחת, בית דין מומחים לקידוש החדש, מראות לבנה במולדה. תבנית דרגא תביר טפחא סדר זמן לראית מולד הלבנה בחלקים המצטרפים ביחד לראיה שלמה.

שמות בא יג,ג - ד: פסוק שלישי בפרשת קדש לי כל בכור

[ג] ויאמר משה אל-ה'עם זכור את-היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבריים כי פתחך יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ:

[ד] היום אתם יצאים בחדש האביב:

[בבלי פסחים כח,ב] רבי יוסי הגלילי אומר: מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד - תלמוד לומר **(שמות בא יג,ג) וְלֹא יֵאָכֵל חֻמְצֵי**: וסמך ליה **(שמות בא יג,ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים**.

רש"י הכי גרסינן: חמץ אין לי אלא שנתחמץ מאליו, מנין לפסח מצרים - שלא נהגו בו איסור חמץ אלא יום אחד. תלמוד לומר לא יאכל חמץ וסמך ליה היום אתם יוצאים - לא יאכל חמץ היום.

שמות בא יג,ג ... וְלֹא יֵאָכֵל חֻמְצֵי: [ד] הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים

וְלֹא יֵאָכֵל חֻמְצֵי – מרכא טפחא סלוק, מרכא טפחא מרבה, מה היא מרבה? נלמד מהסילוק המאפין אותה, איסור אכילת חמץ לדורות. הסלוק גם ממעט, להודיע כי רק חמץ נאסר ולא דברים אחרים.

הַיּוֹם – טפחא בראש פסוק, בתפקיד שמתפשט אפיון ממנה אלפניו. האפיון הוא כדרשת ריה"ג כי פסח מצרים - נהגו בו איסור חמץ יום אחד. זה היה הצוו, ולמעשה לא אכלו חמץ בשלושים יום הבאים ובט"ו אייר ירד המן, ואם לא היה להם תבואה אז גם לא אכלו חמץ עד בואם אל ארץ כנען.

שמות בא יג,ה:

[ה] והנה כי-יביאך ה' אל-ארץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיּוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעֵבֶרְתָּ אֶת-הָעֵבֶרְתָּ הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

אל-ארץ הכנעני – מונח תלישא-גדולה, שני ענינים של שיעור והם מושפעים ואו משפיעים על **והיה כי-יביאך ה'** - מונח מונח פזר, כעין שלוש פזר שענינו דרוש למקום אחר ואם צריך גם למקומו (ומפאת הקיצור לא מוסבר בפרסום זה) **אל-ארץ הכנעני** – מונח תלישא-גדולה, שני ענינים של שיעור, מלפניו ומאחריו.

מלפניו ע"פ **[תורה שלמה מה]** מהפסוקים יג ג – ד לומדים על עבור השנה שיהיה הפסח **בחדש האביב** (טט - **של ארץ-הכנעני**) כי אכילת חמץ אסורה אחרי יום תקופת האביב, **[כסף משנה ה' קידוש החדש פ"ד]** אם היתה השנה ראויה להתעבר מפני אביב שלא הגיע או מפני התקופה שלא יהא אביב בתקופה חדשה שהם עיקר זמני העיבור מן התורה

מאחריו ע"פ **[רמב"ן]** - ע"פ רבותינו על **[ספרי דברים כו ט]** וגם כמובא ב-**[תורה שלמה]** ארץ חמישה עממים הנמנים בפסוק היא ארץ זבת חלב ודבש, וארץ הפריזי והגרשי הלא מוזכרים בפסוק היא פחותה מארץ המוזכרים אבל ביחס לשאר הארצות גם היא ארץ זבת חלב ודבש.

אַרְצָא זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ - תביר מרכא טפחא אתנה או סלוק, נמצא בתורה כשמונה פעמים, ויש מופעים בטעמים אחרים

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפקא** = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפקא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפקא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק I** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, I; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרישי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

דוגמאות למיעוטים הנלמדים במקומות שונים: **[מגילה ו' א']** וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש ... ריש לקיש ... **ציפורי ששה עשר מילין על ששה עשר מילין ... רבי יוחנן ... עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי מדברי שניהם עולה שרק חלק מארץ-ישראל בבחינת ארץ זבת חלב ודבש**

דברים כ"ב-כ"ג, ט: **ויבאנו אל-המקום הזה ויפתו לנו את-הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:**
 פרשת הבאת בכורים, ריה"ג ממעט ביכורים לארץ-ישראל מערבה לירדן.

ויקרא ב"א: **כל-המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל-שאר וכל-דבש לא-תקטירו ממנו אשה לה':**

[בבלי בבא בתרא יח] סמיכת חרדל לכוורות דבורים, מזיק הדבש, לכן יש להרחיקו, אפילו זרע החרדל בהיתר, כגון שזרע בחצי שדה ואח"כ מכר חצי השדה השני. **ארץ זבת חלב ודבש**, ארץ – תביר, להודיע שלא כל זריעה בארץ מועילה לדבש ולכן צמח כמו חרדל המזיק לדבורים ולדבשם לרבנן יש להרחיק. לרבי יוסי לא צריך להרחיק כי סבור כי הניזק בעל הדבורים ירחיק עצמו.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת לטעמי (ט"ו) כי במצוותו האמיתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"ג, תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תבר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טפחא – שני רבוי /או רבוי /או מתפסט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבנות, מכל מקום; דרגא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקא-קטן ...; זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עיירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עיירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.2 שמות בא י,א (התשע"ב)

שמות בא יב,ב: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשִׁי הַחֲדָשִׁים רֵאשֶׁן הוּא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

ירושלמי ראש השנה פ"ב ה"ד (וילנה יב ה) ... אמר רבי חייא בר בא ראו אותו יוצא מענין זה ונכנס לתוך ענן אחר מעידין עליו טט - הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם - דרגא תביר טפחא, קבוצות פרטים המצטרפים לנושא אחד, (א) חלקי לבנה לקידוש החדש, נראים בסדר זמן, בחלקים. (ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם - דרגא תביר טפחא, קבוצות עדים ממקומות שונים המצטרפים לעדות אחת של חידוש לבנה, וזה יוצא מן הכלל העדויות שאין עדים ממקומות שונים מצטרפים.

רש"י בבלי ערכין ח,ב, ט,ב

חודש לבנה אורכו 29 יום 12 שעות ו-תשצ"ג (793) חלקים

שנת לבנה אורכה 354 יום 8 שעות ו-תתע"ו (876) חלקים

רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ו הלכה ב

היום והלילה ארבע ועשרים שעות בכל זמן, שתיים עשרה ביום ושתיים עשרה בלילה, והשעה מחולקת לאלף ושמונים חלקים, ולמה חלקו השעה למנין זה, לפי שמנין זה יש בו חצי ורביע ושמן ושליש ושתיים וששית וחומש ועישור, והרבה חלקים יש לכל אלו השמות.

בראשית נח ח,יג - יד: [יג] וַיְהִי בְּאַחַת וָשֶׁשׁ מְאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשֶׁן שָׁנָה בְּרֵאשֶׁן פְּאֶתְדָּר לְחֲדָשׁ חֲרָבוֹ הַמִּנִּים מַעַל הָאָרֶץ

וַיִּסָּר נֹחַ אֶת-מִכְסַּה הַתֶּבֶת וַיֵּרָא וַהֲנֵה חֲרָבוֹ פְּנֵי הָאֲדָמָה: [יד] וּבְחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לְחֲדָשׁ יָבִשָׁה הָאָרֶץ: בשנת המבול המאורות והכוכבים לא שימשו כלל. אפשר שהכוונה שלא שימשו רוב השנה עד לאחד בתשרי שהוא ראש השנה לתולדות העולם שזאת אפשרות כך להבין את הפסוק בראשית נח ח,יג. מאחד לחודש תשרי החלה הלבנה לפעול וטעם מלת וַיְהִי - תלשא, מרמז לדרוש שיעור כלשהו בהמשך הכתוב.

נוסף לכך את תבנית הטעמים של הכתוב שָׁנָה בְּרֵאשֶׁן פְּאֶתְדָּר לְחֲדָשׁ - רביע ... זקא-קטן, כעין כתוב סתום שלא בא לסתום אלא לפרש, אפשר שבא לפרש על אורך חודש לבנה, ללמד כי ביום ל(מ"ד של) חֲדָשׁ (לבנה, היינו ביום ה-30 מהמולד הקודם) בִּשְׁעָה שֶׁהִגִּי' שלה אֶתְדָּר (היינו בתוך השעה ה-13 ביום) וביתר דיוק אחרי תשצ"ג חלקי שעה מתחילת השעה ה-13, חלקים המרומזים בגי' המלים לְחֲדָשׁ חֲרָבוֹ הַמִּנִּים מַעַל העולה תשצ"ג יחול המולד הבא של הלבנה.

וַיְהִי - תלישא-גדולה, בתפקיד שיעור לאחריו מרמז לחישוב אורך חודש לבנה ממולד למולד.

לשם הדגמה נשתמש בדוגמת רש"י עם שני רש"י בבלי ערכין ח,ב, ואם מולד תשרי (בזמן שוויון יום ולילה) ... בתחילת ליל שבת (בסוף שעה ששית מחצות היום ותחילת שעה שביעית) נמצא מולד... לבנה (של חדש מר-חשון) תשעה ועשרים יום וחצי ושתי ידות שעה וע"ג חלקים (29 יום 12 שעות ושתי שלישי שעה של 1080 חלקים השווה 720 חלקים ועוד 73 חלקים סה"כ תשצ"ג (793) חלקים). אפשר גם להדגים על ניסן ואייר של שנת יציאת מצרים ככתב ב-תורה תמימה הערה ב) על במדבר מסעי לג,ג ... מבואר כברייתא דשמואל ירחינא ובסדר עולם ירושלמי על הפ' ויהי השמש באה (פ' לך) ... דהמולד של חודש ניסן של אותה השנה שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ד' אחר חצות היום בתחלת שש שעות אחרונות.

שנת לבנה אורכה 354 יום 8 שעות ו-תתע"ו (876) חלקים. כלומר בערך ב-0.8 של השעה התשיעית ביום ה-355 רש"י בפסוק יד מלמד על אורך שנת חמה והיותה יתירה 11 יום על שנת לבנה (יד) יבשה הארץ - נעשה גריד כהלכתה (שם). בשבעה ועשרים - ויירדתן בחדש השני בשבעה עשר; אֵילו אחד עשר יום שימות החמה יתרים על ימות לבנה, שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (ראה משנה עדיות ב,י).

שמות יתרו יח,א: וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְיָן חֶתֶן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיא ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: גי' המלים אֲשֶׁר עָשָׂה עולה תתע"ו זה מספר חלקי השעה של סיום שנת לבנה. הגי' הזאת נמצאת בפסוק המספר על שנת לבנה שבה ארעו המכות של מצרים. אֶת - תלישא-קטנה, בתפקיד שיעור לאחריו מרמז לחישוב מספר חלקים של שעה בתוך הפסוק שמשלימים את שנת הלבנה.

אסתר ב, [יב] וּבַחֲנִיכָה תָרַן נַעֲרָה וְנַעֲרָה לְבֹאוֹ אֶל-הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרוֹשׁ מִקֵּץ הַיּוֹם לָהּ כִּדְתַת הַנְּשִׁים שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שֵׁשָׁה חֲדָשִׁים בְּשִׁמְן הַמָּזַר וְשֵׁשָׁה חֲדָשִׁים בְּבִשְׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנְּשִׁים: [טז] וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל-הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרוֹשׁ אֶל-בֵּית מְלִכּוֹתוֹ בְּחֲדָשׁ הָעֶשְׂרִי הוּא-חֲדָשׁ טַבַּת בְּשַׁנַּת-שִׁבְעָה לְמַלְכוּתוֹ: [יב] תָרַן - תלישא-קטנה, בתפקיד שיעור לאחריו מרמז לחישוב מספר חלקים של שעה בהמשך שמשלימים את שנת הלבנה שאורכה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ. [טז] חֲדָשׁ - פותח באות ח"ת רמז ל-8 שעות שלמות והוסף עליו סופי תבות של הכתוב טַבַּת בְּשַׁנַּת-שִׁבְעָה לְמַלְכוּתוֹ: גי' תתע"ו. או בדרך דומה לחשבון אורך חודש לבנה, נאמר כי בתוך שעה ט(י"ת, ממלת טַבַּת היינו השעה התשיעית) ועוד תתע"ו חלקים המרומזים בסופי המלים של הכתוב טַבַּת בְּשַׁנַּת-שִׁבְעָה לְמַלְכוּתוֹ:

מתוך נושא חידוש הלבנה נלמד בענין שירת לויים בשעת ניסוך יין על קרבנות עולת ציבור, מתוך קרבן ראש חודש: בבלי ערכין י,א משנה ... (מי היו המנגנים או השרים על הדוכן בשעת ניסוך היין על קרבן עולת ציבור?) ועבדי כהנים היו, דברי ר"מ; רבי יוסי אומר: משפחת בית פגרים ובית ציפרא מעמאום (ישראלים מיוחסים), היו משיאין לכהונה; רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: לויים היו. בבלי ערכין י,א, ועבדי כהנים היו כו'. לימא בהא קמיפלגי, דמ"ד עבדים היו, קסבר: עיקר שירה בפה, וכלי לבסומי קלא הוא דעבידא; ומ"ד לויים היו, קסבר: עיקר שירה בכלי! ... אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה? שנאמר: (דברים יח) ושרת בשם ה' אלהיו, איזהו שירות שבשם? הוי אומר: זה שירה. ... והא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: מנין שאין אומרים שירה אלא על היין? שנאמר: (שופטים ט) ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, אם אנשים משמח, אלהים במה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין!

ב"ה טוב טעם ודעת (טורד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דראג** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראג תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכתה: **תלישא-גדולה** = **תלסא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכתה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

משכחת לה כדתני ר' יוסי: פרי (ענבים) אתה מביא ואי אתה מביא משקין; הביא ענבים ודרכן, (מנסך ואומר שירה) בלוטוי א"ר יוחנן, מהכא: (במדבר ד') לעבוד עבודה עבודה, איזהו עבודה שצריכה עבודה? הוי אומר: זו שירה.

המשנה מביאה שלוש דעות, הגמרא מביאה נימוקים שרובם מצדדים בשירה ע"י הלויים ונראה שעיקר השירה היא בקול הלויים. מוצג פסוק ניסוך יין על קרבן עולת מוסף ראש חודש אשר מרמז על שירת לויים ועל אחת מסיבות ניסוך היין כתיקון להטא אדם הראשון.

במדבר פינחס כת"ד: ונספיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לפכש גין זאת עלת חרש בחדשו לחדשי השנה:

ונספיהם חצי ההין – ר"ת ו' ה' ה' עולה חו"ה, ס"ת מ' י' ה' עולה מי"ן, סה"כ חו"ה מי"ן, רמז ל-**בבלי סנהדרין לחב**, אמר רב יהודה אמר רב: **אדם הראשון מין היה,**

ובזה עוד קשר לתבנית הטעמים של **ושלישת ההין לאיל** – דרגא מונח רביעי, תיקון לקילקול היצר הרע. **יהיה לפר ושלישת** – ר"ת י' ל' ו' עולה לו"י **ההין לאיל ורביעת ההין לפכש גין** – ר"ת ה' ל' ו' ה' ל' י' עולה הללוי"ה

אדם הראשון הקריב שור לעולה **יהיה לפר**, חטא **ושלישת ההין לאיל** – דרגא מונח רביעי, קילקול היצר הרע, והפסיק. הכהנים בני לוי מתקנים בהמשיכם להקריב קרבנות עולת ציבור שעליהן אומרים הלויים שירה.

אדם הראשון אמר – שר תשבחות לה, חטא בפיו באמרו "ואוכל" – אשיך לאכול, הפסיק בתשבחות, הלויים מתקנים בהמשיכם לומר תשבחות בפה, בשעת הקרבת קרבן צבור.

אפשר שמה שהגמרא מלמדת על אמירת שירה על ניסוך בלבד משכחת לה כדתני ר' יוסי: פרי (ענבים) אתה מביא ואי אתה מביא משקין; הביא ענבים ודרכן, (מנסך ואומר שירה) הוא רמז למה שאדם הראשון היה אמור לעשות בהקריבו את השור ולומר תשבחות על ניסוך היין שאמור היה לדרוך לניסוך. וזה גם מקשר בין טעב היין לניסוך לטיב היין לקידוש שזה דבר נוסף שאדם הראשון היה אמור לעשות לו לא חטא.

שמות בא יב,ד: ואם-ימעט הבית מהיות משה

ולקח הוא ושכנו הקרב אל-ביתו במכסת נפשתי איש לפי אכלו תכסו על-השה:

ולקח הוא ושכנו - מונח רביעי, **רבינו בחיי שמות פרק יב ולקח הוא ושכנו**. התורה חסה על ממונם של ישראל בד' מקומות:

האחור, בכאן כי מאחר שנותר עומד לשרפה לכך חסה עליך התורה תחלה ואמרה: **ואם-ימעט הבית מהיות משה**

ולקח הוא, כדי שלא תפסיד ממונך. **והב' (ויקרא צו ז,כד): ותלב נבלה ותלב טרפה ועשה לכל-מלאכה ואכל לא תאכלהו: השלישי**, הוא שכתוב בנבלה: **(דברים ראה יד,כא)** לא האכלו כל-נבלה לגר אשר-בשעריך תחננה ואכלה או מכר לנכרי. **הד'**, בית המנוגע שנאמר: **(ויקרא מצורע יד,ו)** וצנה הפתח ופניו את-הפית לפי שאם יתכבסו הבגדים הצבועים יהיו נפסדים ויסור צבעם וכן כלי חרס אם נטמאו אין להם תקנה אלא בשבירה, לפיכך חסה התורה ואמרה **ופניו את-הפית**.

ו' צו ז,כד, אין רביעי, **ויקרא מצורע יד,לו ופניו את-הפית** – מונח רביעי, **דברים ראה יד,כא תחננה ואכלה** – מונח רביעי

שמות בא יב,ו: והנה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת-ישראל בין הערבים:

תורה תמימה ושחטו אתו – תניא, ר' יהושע בן קרחה אומר, ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, וכי כל הקהל שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו^(ט) **[בבלי קדושין מ"א ב']:**

בהלכת שליחות בקדשים נלמד מקרבן פסח, ובנוסף נלמד שכל ישראל יכולים לצאת בקרבן יחיד כי בקרבן ציבור לא שייך ענין כזית בבשר הפסח **ושחטו אתו כל קהל עדת-ישראל בין הערבים:**

ושחטו אתו - מונח רביעי, שחיטת פסח וזריקת דם במצבים (א) כולם טהורים, (ב) רוב ישראל טהורים, כהנים טמאים; (ג) רוב ישראלים טמאים, רוב כהנים טהורים, (ד) רוב ישראל וכהנים טמאים.

ועוד ע"פ **ירושלמי פסחים פ"ז** (דף לד טור ב, ה"ה) (ה) שחטו בטהרה ונטמא הבשר והאימורין קיימים זורק את הדם על האימורין, (ו) שחט בטהרה ונטמאו האימורין והבשר קיים זורק את הדם על הבשר, (ז) שחט בטהרה ונטמא הבשר ואבדו האימורין, לא יזרוק אבל עבר זורק הדם הורצה.

ושחטו אתו - מונח רביעי, **ושחטו** בלשון רבים, והרי כבר כתוב **(שם' בא יב,ד)** **ולקח הוא ושכנו** הרי שניים, אם כן המונח רבים בא ללמד על חבורה גדולה עד **כל קהל עדת-ישראל**

קהל עדת-ישראל – מרכא טפחא, יתור לרבות על השוחט לעצמו את שליחו, אבל **כל** – תביר, בא למעט מ- **קהל עדת-ישראל** לשליח אחד בלבד עבור **כל קהל עדת-ישראל** הנמנים על קרבן פסח יחיד

תורה תמימה בין הערבים - ת"ר, תמיד קודם לפסח, מאי טעמא, יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד^(י) **[בבלי פסחים נט,א]**: **תורה תמימה הערה נא** דבפסח כאן כתיב **בין הערבים**, ובפ' ראה **(דב' ראה טז,ו)** כתיב **שם תזבח את-הפסח בערב**, ובתמיד כתיב רק **(במדבר פינחס כח,ד)** **את-הפכש אחר תעשה בכפר ואת הפכש השני תעשה בין הערבים**; , ולכאורה לא נתבאר למאי נ"מ אם כתיב גם בערב או לא, הא ענין אחד הוא. ונראה משום דלשון בערב מצינו בעלמא על עת כניסת הלילה דהיינו שקיעת החמה, כמו וטמא עד הערב, מערב עד ערב תשבחו, יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב (תהלים ק"ד), והיה לעת ערב יהיה אור (זכריה י"ד), והרבה כהנה, משא"כ בין הערבים שיעורו מ' שעות ולמעלה, וא"כ לולא היה כתוב **בין הערבים** היה במשמע שסמוך ללילה הוא זמן שחיטת הפסח. ורק מדכתיב גם **בין הערבים** שענינו אחר חצות אנו אומרים להשוות הלשונות שהזמן הזה מאוחר קצת משיעור בין הערבים ומוקדם קצת מכניסת הלילה, וא"כ ממילא מבואר **זמננו מאוחר לתמיד** דכתיב ביה רק **בין הערבים** דמשמעו אחר חצות היום, ואולי באמת מפני זה גופא כתבה התורה לזמן הפסח בשתי לשונות כדי לאחרו לתמיד. ועיין בברכות ט' א' שדרשו שם הלשון בערב, ויבא לפנינו במקומו בפ' ראה א"ה:

בין – מרכא – בנוסח ספרדי מאריך - מרחיק את זמן **הערבים**: זמן סמוך לחצות היום וגם מרחיק אותו מזמן הערב – הלילה ללמדנו **הערבים** – סלוק, להגביל את שחיטת הפסח לזמן הביניים הזה, אחרי תמיד של בין הערביים אבל לא בערב ממש.

ב"ה טוב טעם ודעת (טבור) כי במצוותך האמנתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א - התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונח** - רבוי; **מהפך פשטא** - מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דורנא** - מצרף; **תבר** - מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא - שנוי ואו רבוי ואו מאת ממש; **מרכא טפחא** - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דורנא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** - סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט; **1** - זקא-קטן - 2; **זקא-גדול** - 3; **רביע** - 4; **מונח רביע** - לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק - היקש; השלישיה: (קדמא - סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; **קדמא ואולא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = **תרסא** - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחבירי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

1.3 שמות בא י,א (התשע"ג)

שמות בא י,ה: יָשָׁה תָמִים זָכָר בֶּן-שָׁנָה יְהִי לָכֶם מִן-הַכְּבָשִׂים וּמִן-הָעֵזִים תִּקְחוּ:

יָשָׁה תָמִים זָכָר בֶּן-שָׁנָה - מרכא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים קשורים לנושא אבל אם הלכות שונות, או פרטים שלא חייבים להצטרף ביחד כפי **רש"י** ב-(**יבד**), ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהימנות על שה אחר, אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט, מהיות משה יתמעטו בעוד השעה קיים בהיותו בחיים ולא משנשחט. (**עיקר שפת"ח** מפרש כי נלמד מחילוף אותיות אחת"ע במילת מהיות - מחיות) אבל אפשר כי תבנית הטעמים ב-(**יב,ה**) מרמזת על כך שהנמנים על אכילת השנה יכולים לשנות דעתם כל עוד ה"שה חי", אבל משנשחט אין שינויים.

עיקר שפת"ח בכתוב הבא **מִן-הַכְּבָשִׂים וּמִן-הָעֵזִים** - ו"ו החיבור היא ו"ו מחלקת לומר או, ויש לכך תמיכה בתבנית הטעמים, כאשר טעם סלוק של **תִּקְחוּ** מגביל הלקיחה, וטעם טפחא של **וּמִן-הָעֵזִים** בתפקיד פותח טפח להתאפיין מההגבלה של הסלוק במלת **תִּקְחוּ** וזאת הדרשה ש-ו"ו החיבור היא ו"ו מחלקת לומר או היינו שכל חבורה תקח רק אחד משניים טלה מן הכבשים או גדי מן העזים.

1. **שמות בא י,ח: וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צֹלֵי-אֵשׁ וּמִצֹּת-עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:**
2. **במדבר בהעלתך ט,יא: (פסח שני) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֶרְבִים יַעֲשֶׂה אֹתוֹ עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: מְכִילַת דַּרְבֵי שִׁמְעוֹן בֶּר יוֹחָאי פֶּרֶק יב עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ מִצֹּה לֹאכֹל כּוֹלֵן כֹּאחַת. הַלֵּל הַזֶּקֶן הִיָּה כּוֹרֵךְ זֶה בַּזָּה וְאוֹכֵל.**

יכול יהו מעכבין זה את זה ת"ל **יֹאכְלֶהוּ** אפילו אחד מהן. **ילקוט שמעוני תורה רמז קצז** הרי אתה דן הואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה, אם למדת שאם אין להם מצה ומרור יוצאין ידי חובתן בפסח כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה ומרור. ד"א **יֹאכְלֶהוּ** מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שובע תניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן לקיים מה שנאמר (**במ' בהע' ט,יא**) **עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ**, אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבירו על הלל דתניא יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא א"כ כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן ת"ל **עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ**: אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. והשתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר מברך אמצה לחודה ואכיל והדר מברך אמרור לחודיה ואכיל, והדר אכיל מצה ומרור בלא ברכה זכר למקדש כהלל

רמב"ן ... ולא אמר 'עם', ללמד שאיננו חובה שיהא כורכן בבת אחת ואוכלן. ... ולמד הכתוב שאין מצוה במרורים אלא עם אכילת הבשר, אבל המצות חזר וצוה: **בְּעֶרְבַת הָאֲכִילוּ מִצֹּת (שמות בא יב,ח) -** אפילו בפני עצמן, כדעת רבותינו (**פסחים קכ"א**). ויותר נכון שנאמר כי (**שמות בא יב,ח**) **וּמִצֹּת נִמְשַׁךְ לַמַּעֲלָה: וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צֹלֵי-אֵשׁ וּמִצֹּת; וחזר וצוה: עם מרורים יאכלוהו לבשר הנזכר. והנה צוה באכילת הבשר ובאכילת המצות ולא צוה באכילת המרורים, רק אמר שיאכלוהו לבשר עם מרורים; ורמזו שאין במרורים מצוה, רק לאכול הבשר עמהם, ובזמן שאין בשר אין במרורים מצוה, וגם אינם מעכבין את הבשר, ואם אכל פסח ולא אכל מרורים - ידי פסח יצא (**מכיל' בא פסחא ו**); כי המצוה בפסח כמו המצוה במצה, כל אחת צנאה בפני עצמה.**

ב-הגדה של פסח - **אדמו"ר מ"מ שניאורסאהן זצ"ל ז"ע ד"ה עַל-מִצֹּת (במ' בהע' ט,יא)** ... מיתור תיבת **יֹאכְלֶהוּ**... ילפינן דאוכל פסח אף שאין לו מצה ומרור (**מכילתא שם**), וגם פשוטו של מקרא זה משמע כמ"ש הרמב"ן שם (**שמ' בא יב,ח**), כי **וּמִצֹּת נִמְשַׁךְ לַמַּעֲלָה, וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צֹלֵי-אֵשׁ וּמִצֹּת**, וחזר וצוה עם **מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ**: לבשר. וא"כ אין ראייה שצריך לכוון גם עם מצה, לולא שבא הכתוב בפעם שניה (טט - **במ' בהע' ט,יא**) וממנו נלמד גם לפעם ראשונה (טט - **שמ' בא יב,ח**) (ראה רש"י שם). - אבל הרשב"ם משמע דגריס ב"ש הפסוק דפעם ראשונה, וכמו שכתב בהגהות הר"ב מרגנשבורג.

טט - ב. - **שמות בא יב,ח: וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צֹלֵי-אֵשׁ וּמִצֹּת-עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:** תבנית הטעמים מונח זקא-קטן, טפחא, סלוק, שלוש טעמים מפסיקים לרמז על אכילת כל אחד מהם לעצמן, לעומתו בפסח שני ב- **במדבר בהעלתך ט,יא: ... עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:** תבנית הטעמים מרכא טפחא, סלוק, מרכא טפחא בתפקיד יוצר קבוצה המאופינת בתוכן המוטעם ב-סלוק, מרמז על הנאמר **עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ**: מצוה לאכול כולן כאחת. וזה מתואם עם נוסח ההגדה שבשימושינו: כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קים. היה כורך כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד, לקיים מה שנאמר: (**במ' בהע' ט,יא**) **עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:**

אבל מרכא טפחא יש לה גם תפקיד מכל מקום לכן הסיכום אפילו זה בפני עצמו וזה מתואם עם דברי רבי יוחנן המובאים בילקוט שמעוני ועם מה שכתב האדמו"ר מ"ש על גירסת הרשב"ם והגהות הר"ב מרגנשבורג.

הַזֶּה צֹלֵי-אֵשׁ וּמִצֹּת - (אתנה) מונח זקא-קטן, זה מצוה אחת ו- **עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:** זה מצוה אחרת, ואפשר כי זאת תבנית טעמים העשויה ללמד על דרישה אלפני ולאחריו, כמו אם המצוה הראשונה לא הייתה מצוה אלא תיאור ואחריה מצוה, שזאת תבנית טעמים המלדת לדרוש אלפניה ולאחריה. וזה מתואם עם פירוש רמב"ן ויותר נכון שנאמר כי (**שמות בא יב,ח**) **וּמִצֹּת נִמְשַׁךְ לַמַּעֲלָה** (טט) - אלפניו): **וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צֹלֵי-אֵשׁ וּמִצֹּת; וחזר וצוה: (טט - לאחרי) עם מרורים יאכלוהו לבשר הנזכר.**

הבירור הבא בא בעקבות דרשת הרב נפתלי פייגנבוים שליט"א בשבת הגדול התשע"א. והוא מקושר לנושא טעם המן במצות שאכלו ושהוציאו ממצרים ואכלו שלושים יום במדבר. ראה **שמות בשלח טז,לב**
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מֵאֲדָמָה לְמִשְׁמַרְתָּ לְהִרְתִּיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת-הַלְחָם אֲשֶׁר הֵאֲכִילְתִּי אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

בבלי חולין קג, ב רבי יוחנן אמר חייב - הרי נהנה גרונו בכזית, וריש לקיש אמר פטור - אכילה במעיו בעינן, וליכא.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת לטעמי (ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשט; מרכא = מרכא, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מינוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

בבלי פסחים קטוב, אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא
ש"רע או"ח תעה ג (כט) יא בלע מצה, יצא; אבל אם בלע מרור, לא יצא (ל) יב <ט> דטעם מרור בעינין וליכא. ואפילו אם בלע מצה ומרור כאחד, (לא) יג ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא. ואם כרכם (לב) בסיב, ובלעו, אף ידי מצה לא יצא (לג) לפי שאין דרך אכילה בכך.

ט"ז אורח חיים סימן תעה (ט) דטעם מרור בעי. - פי' בפה שירגיש במירור' דהוא זכר למרירות ואם לא ירגיש אין זכר משא"כ במצ' אע"ג דבעי' ג"כ טעם מצה דמ"ה לא יצא אם בישל' כמ"ש סי' תס"א התם לא בעינין שירגיש בפה טעם מצה דלא צוותה התורה על הרגש' בזה אלא על אכילה לחוד ובליעה אקרי אכילה ובלבוש האריך בתי' קושיא זו ובמ"ש לק"מ: בנוסח דזכר למקדש כהלל י"ל היה כורך פסח מצה ומרור וכן פירש"י בגמרא על הלל שהיה כורכן בבת אחת דהיינו פסח עמהם:

משנה ברורה סימן תעה ס"ק כט (כט) בלע מצה יצא - בדיעבד דגם זה מיקרי אכילה אע"פ שלא לעסה ולא הרגיש טעם מצה ואע"ג דלעיל בסימן תס"א ס"ד פסקינן דאין יוצאין במבושל ומשום דנתבטל טעם מצה אלמא צריך טעם מצה [לא] יש לומר דהתם גרע משום דהפת בעצמה אבדה טעם מצה אבל הכא יש בה טעם אלא שהוא לא הרגיש הטעם בפיו ומ"מ כ"ז בדיעבד אבל לכתחלה [לב] יש ללעוס אותה עד שירגיש הטעם בפיו:

שער הציון סימן תעה ס"ק לא (לא) מגן אברהם וט"ז: שער הציון סימן תעה ס"ק לב (לב) מגן אברהם בשם רשב"ם:

טעם מאכל מרגישים בגרון ולא במעיים, לכן הבולע מצה בלא אכילה או הכרוכה בסיב אינו מרגיש טעמה בגרון, בדיעבד יצא אבל לכתחילה כדי להרגיש טעם המן ולהחיות את גאולת מצרים יש לאכול המצה ולהרגיש טעמה בגרון ולחשוב שזה דוגמת טעם המן שהרגישו טעמו בשלושים יום עם אכלו המצות שהוציאו ממצרים.
ראה שמות בשלח טז, לב, טעימת טעם המן קדמה לירידתו ב- הא לחמא.

שמות בא יב, ט: וטו אל-תאכלו מןונו לא וקשל מןונו כפי אם-צלי-אש ראשו על-כרעיו ועל-קרבו:

בירור במשמעות בשל מבושל לגבי הבשר
בבלי פסחים מא, א אל-תאכלו מןונו לא וגו' רבי יוסי היא דתניא ר"מ יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח ... ר"מ קשל מןונו - מכל מקום (פשוט לגמרא שבשול תחילה מפקיע מצליה. אבל צליה ואח"כ בישול לרבי יוסי כמו שהבישול מפקיע את האפיה, כך לגבי בשר הבישול מפקיע מהצליה. לר"מ הבישול מקלקל בגלל גזרת הכתוב בפסח שיהיה בצליה)....
צליה כל צרכו ואפילו חריכה צלי אש (שמות בא יב, ח), מצוות עשה. (שמות בא יב, ט) מצוות לא תעשה.

בבלי פסחים מא, ב ת"ר: אכל כזית נא מבעוד יום - פטור וגו'
רבי לומד מהיתור "ובשל מבשל" לרבות איסור בישול במשקין וצלי קידר היינו במי הבשר עצמו.
רבנן לומדים איסור נא ובשל מבושל בזמן של חובת צלי אש בלבד, היינו בליל הפסח הראשון אבל לפני-כן ע"פ בבלי פסחים מא ב ת"ר:
אכל כזית נא מבעוד יום - פטור וגו' מה ת"ל כפי אם-צלי-אש לומר לך בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בכל תאכל נא.
ע"פ מכילתא רבי לומד גם איסור אכילת נא ומבושל מהפסח מבעוד יום מזמן הקרבת הפסח. אחרת היה צריך לכתב בשל בשל או מבושל מבושל.

התורה והמצוה מסביר המכילתא (מא) יש פירוש שרבי אומר שבקרנן פסח יש חלקים המתאימים לשליקה וחלקים המתאימים לצליה. והתורה צוותה שגם החלקים המתאימים לשליקה יאכלו בצליה.
היות ויש מצוות עשה לאכול בצליה בלילה בפסוק שמות בא יב ח, הצווי לאכול בצליה בפסוק (ש ט) זה יתור וגם ובשל מבשל במים - מרכא טפחא אתנח גם כן יתור, ורבי לומד ממנו שבא לאסור אכילת נא ומבושל מהפסח מבעוד יום.
טט - תבנית הטעמים ב- שמות בא יב ט, בלימוד אלפניו מהסיפא של הפסוק אל הרישא תומכת ברבי בהרחבת זמן האיסור של אכילת נא וכו' לזמן משחיטת הפסח וזה לאו.
תבנית זאת גם תומכת ברבנן שאומרים אכל (מהפסח) כזית נא מבעוד יום - פטור וחובת הצלי אש בלבד רק בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בכל תאכל נא.

כפי אם-צלי-אש - (אתנח) מונח זקף-קטן, זה התיאור וההלכה שאחריו
ראשו על-כרעיו - מרכא טפחא, יתור לרבות שמאופיין בסלוק ועל-קרבו: יש לאכול כל חלקיו של הפסח בצליה בלילה.

שמות בא יב, ט: אל-תאכלו מןונו לא וקשל מןונו כפי אם-צלי-אש ראשו על-כרעיו ועל-קרבו:
ירושלמי פסחים פ"ב ה"ז אל-תאכלו מןונו לא - מהפך פשטא זקף-קטן, לימוד אחד כפשוטו, לימוד אחד יוצא מפשוטו
גמרא ובשל מבשל לרבות כל משקין, ע"פ קרבן העדה - שאפשר היה לכתוב ... נא ומבושל במים, לכן ובשל בא לרבות בישול בשאר משקין.

טט - וקשל מןונו - מרכא טפחא, יתור לרבות המאופיין ע"י כפי אם-צלי - אתנח, מגביל. נפתח זאת בשלבים:
מקשל - טפחא כפותח טפח ומקבלת אפיון מהכתוב אחריה כפי אם-צלי, וקשל במרכא יתור הבא לרבות בישול משקין שהבישול בהן דומה לבישול במים.

למשל רבי למד שזמן איסור אכילת נא ובשל מבושל במים מזמן שחיטת הפסח ואילו רבנן ממעטים את תקופת מבעוד יום והאיסור רק ללילה.

או כפי אם-צלי - מגביל האיסור לבישול במים ובמשקין שהבישול בהם דומה לבישול במים, אבל בישול אחר כגון מרח על הפסח שזמן וצלה מותר. ועוד אפשר שבא ללמד שלא לבשל הפסח אחרי צליתו. לרבי יוסי משום שהבישול מפקיע מהצליה, לרבי מאיר משום שהבישול מקלקל גזרת הכתוב בצליה.

בבלי פסחים מא א אל תאכלו ממנו נא וגו' רבי יוסי היא דתניא ר"מ יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח ... ר"מ בשל מבושל - מכל מקום (פשוט לגמרא שבשול תחילה מפקיע מצליה. אבל צליה ואח"כ בישול לרבי יוסי כמו שהבישול מפקיע את האפיה, כך לגבי בשר הבישול מפקיע מהצליה. לר"מ הבישול מקלקל בגלל גזרת הכתוב בפסח שיהיה בצליה)....

הערה: וקשל מןונו - מעמס בלימודים אחדים בישול במשקין בישול אחר צליה צלי קידר.
לכן מתאים לומר שלימוד אחד מהמילים הלימודים הנוספים נלמדים מהיתור לרבות של הטעמים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – הוללים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – מהפך פשטא – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **זרעא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגזול, תור לרבות, מכל מקום; **זרעא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרעא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גזול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **תלשא-גזולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.4 שמות בא י,א (התשע"ד)

שמות בא יב,יב: ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה

והפיתו כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' :

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה – מונח זרעא מונח סגול, זרעא סגול בתפקיד גורע מהענין ו/או מוסיף מהענין על הענין. כאן כעין מוסיף מענין ארץ-מצרים בלילה הזה, או מוסיף מענין הלילה הזה על ארץ מצרים. לפי מפרשי מדרש שמות רבה סגולת הלילה הזה הייתה שהקב"ה בעצמו הצילם מקטרוג והעביר הדין מהם למצרים, היינו שגרע מחובת ישראל והוסיף זאת על חובת מצרים.

מדרש שמות רבה (וגשל התשס"א, ע"פ אוצר החכמה) שהעברה שאני עובר קשה היא, שנאמר **ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה פירוש מהר"ו שהעברה שלא היו ראויים לנס רק שהעביר הדין מהם למצרים.**

ידי משה שאעביר אילוגין (בלשון רומי ספר זיכרון אשר בו ישובח או יגונה דבר) שלכם לאחר כצ"ל פי' הדין שראוי להיות עליכם שתחייבו אתם, תתהפך על אחר על צד שכנגדו פי' שאהפך דם שלכם על דם פסח ודם מילה ומסיים המדרש שהעברה שאני עובר קשה היא פי' כדאיטא שקטרוג ואמרו הללו עובדי עבודה כוכבים וכו' ואני צריך לעבור בעצמי כדי להציל אתכם מן הקטרוג והדין היה ראוי להיות עליכם כמו על המצריים ואף שקשה לפני להציל אתכם חייבים, מכל מקום אעשה וזהו **ועברתי** שהוא שהעברה שאני עובר קשה היא ודו"ק

ודומה לו ברעיון של העברת דין מישראל ובתבנית טעמים

שמות כי תשא לד,ו: ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום ותגן ארץ אפנים ורב-חסד ואמת:

ויעבר ה' ו על פניו ויקרא – זרעא סגול. הקב"ה מוסיף לישראל דרכים לבקשת סליחה והעברת הדין מהם. הקב"ה מעביר פנים של זעם ומביא פנים של רחמים. תיב"ע הקב"ה עובר מכסא של דין לכסא של רחמים.

וכן ב-**יחזקאל טז,ו – ח: ון ואעבר** (מהפך הדיו) **עליך ואראך מתבוססת בך מנך ואמר לך בך מנך תי ואמר לך בך מנך תי:**

(שמות בא יב,יב) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים – מרכא תביר מרכא טפחא, קבוצה פרטים הקשורה לנושא ושלא חל על כולם אותו ענין או הלכה. (א) צורות שונות של הרס עבודה זרה **רש"י** ובכל אלהי מצרים – של עץ נרקבת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ (ראה מכילתא בא פסחא ז).

ראב"ע (יב) **ובכל אלהי מצרים** – יש אומרים, שכעסו מצרים על אלהיהם במכת בכורים, והשחיתו מצבותיהם. ואחר שאמר השם זה, ידענו כי כן היה, ואם לא פורש; ורבים כאלה.

מכאן לימוד לאופנים שונים של ביטול עבודה זרה ע"י הגויים עצמם.

רמב"ן (יב) **ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים** – **של עץ היחה נרקבת ושל מתכת היתה נתכת**. ולא פירש הכתוב בשפטים האלה, ... (טט – והזכירים ב-) (במ' לג,ד) "ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים". ועל דעת, ירמוז הכתוב לשרי מעלה, אלהי מצרים, כענין "יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה" (יש' כד,כא), והנה השפיל מזלם ושירי המזלות עליהם; והכתוב ירמוז ויקצר בנעלם.

(ב) כפ'רש"י (שמ' בשלח יב,יב), **לפני בעל צפן** הוא נשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותם שיאמרו קשה יראתן עלי וגו' **שפת"ח** (ל) אע"פ שכתוב **(שמות בא יב,יב)** ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים הוא נשאר כדי להטעותם.

שמות בא יב,יג: (ראה גם שמות שמות ד,ח)

והיה ה' לך לאת על הפתים אשר אתם שם וראיתי את-ה'ה'ם ופסחתי עלכם ולא-יהיה ככם נגף למשחית בהפתי בארץ מצרים:

רש"י (יג) **והיה ה' לך לאת** – **לכם לאות**, ולא לאחרים לאות (ראה מכיל' בא פסחא ז). מכאן שלא נתנו מן הדם אלא מבפנים. **וראיתי את ה'ה'ם** – והלא הכל גלוי לפני? ! אלא: נתן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצוותי, ופוסח אני עליכם (ראה מכיל' בא פסחא יא). **ופסחתי** – והמלתי (ראה ת"א), ודומה לו: "פסוח והמליט" (יש' לא,ה). ואני אומר: כל 'פסיחה' – לשון דילוג וקפיצה: **ופסחתי** – מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרויין זה בתוך זה; וכן "פוסחים על שתי הסעיפים" (מ"א יח,כא) – מדלגין; וכן כל פסחים הולכים כקופצים; וכן "פסוח והמליט" (יש' לא,ה) – מדלגו וממלטו מבין המומתים. **ולא יהיה בכם נגף** – אבל הווה הוא במצרים. הרי שהיה מצרי בבית ישראל, יכול ימלט? תלמוד לומר: **ולא יהיה בכם נגף**, אבל הווה הוא במצרים. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני: ילקה בגינו? תלמוד לומר: **ולא יהיה בכם נגף** (ראה מכיל' בא פסחא ז).

והיה ה' לך לאת – **טרסא קדמא ואולא רביע**, תבנית של מלמד ולמד, כגון בנין אב או כלל ופרט **והיה** – מכאן שלא נתנו מן הדם אלא מבפנים. **והיה** – **טרסא**, בתפקיד מחיצה, ללמד על דלת הבית שהסתירה את הדם בתוך הבית. **טרסא** בתפקיד שיעור לדם כדי טבילה כנדרש במכילתא על פסוק (יב,כב)

בדרך אגדה **(שמות בא יב,יג)** **והיה ה' לך לאת על הפתים**, בתים – שתיים, כל בית שעליו דם נחרב וזה האות שנתקיים הפסוק פעמיים ולכן הבית השלישי שיכנה במהרה בימינו אמן לא יחרב **ולא-יהיה** – מקף בתפקיד רב-מצב, (טט – א) הרי שהיה מצרי בבית ישראל, יכול ימלט? תלמוד לומר: **ולא יהיה בכם נגף**, אבל הווה הוא במצרים (טט – ו) ולא פוגע בבני ישראל בגלל המצרי שבביתם. (טט – ב) הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני: ילקה בגינו? תלמוד לומר: **ולא יהיה בכם נגף** (ראה מכיל' בא פסחא ז).

ככם – מרכא = מאריך, מרחיק מיקומו של ישראל מבין בני ישראל אל בין מצרים כפ'רש"י הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, **ולא-יהיה ככם נגף למשחית** – קדמא מרכא פשטא זקא-קטן, כעין לכתחילה ובפועל, לכתחילה ע"פ (יב,יב) כל עובדי עבודה זרה שבמצרים אמורים היו להפגע, ובפועל בני ישראל שקימו הצויו של הקרבת הפסח והמילה ונתינת דם על המזוזות ועל המשקוף מבפנים הפתח ניצלו.

שמות בא יב,כב: ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר-בסף והנעתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו עד-בקר:

רש"י (כב) **אזוב** – מין ירק הוא שיש לו גבעולין. **אגדת אזוב** – שלשה קלחין קרויין 'אגודה' (ראה סוכה יג,א).

ולקחתם אגדת אזוב – גרשיים מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו ו/או על עצמו

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התש"ס – התשפ"ג: תמצית ההשערות: אתנה, סלוק – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מרדף; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

תורה תמימה שמות יב (כב) אַנְתְּתָם אֲזוּב - אזוב ולא אזוב יין ולא אזוב רומי ולא אזוב כוחלי ולא אזוב מדברי ולא כל אזוב שיש לו שם לוויי^(צ) [שם]:

וּטְבַלְתֶּם בְּרָגְם - שיהיה בדם כדי טבילה^(קצא) [שם]: טט – ענין השיעור מרומז ב-(יב,יג) וְהָיָה הַיָּם לְכֶם לְאֵת

תורה תמימה הערות שמות פרק יב הערה קצ, קצא
קצ) אזוב כוחלי פי' הרמב"ם (פרה פי"א מ"ז) דהוא שם מקום, והערוך פי' דהוא מלשון צבע, ומלשון לא כחל (כתובות י"ז א):
קצא) ר"ל כדי הטבילה הדרושה לההגעה למשקוף ולשתי המזוזות, ויתכן דמדריק מדהו"ל לומר בקצור והגעתם מן הדם אל המשקוף:
וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָם אֲזוּב – גרשיים מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו, כנדרש ב-

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יא וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָם אֲזוּב. מכאן אתה למד כל הלקיחות שבתורה הואיל ונאמר לקיחות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא אגוד' כך פורט אני לכל הלקיחות שבתורה שאינם אלא אגודות: ופירשו 'תוס' סוכה יגא, שלרבי יהודה לולב לא צריך אגד ולכן דורש שדווקא אם כתוב שורש "לקח" ומלת "אזוב" צריך שיהיה אגוד (כגון בפרה אדומה), ורבנן דורשים ממלת לקיחה בלבד שכל לקיחה צריכה להיות אגודה.
וּטְבַלְתֶּם בְּרָגְם אֲשֶׁר-בְּסֶף – זרקא מונח סגול, (א) בתפקיד גריעה מהענין, לרמז שלא תדרוש אגודה במובן של חמש (כפרקי אבות ואגודות על ארץ יסדה) אלא כאן במובן של שלושה

אַנְתְּתָתָם אֲזוּב – מונח רביע – מצות אזוב שלשה קלחים [שרשים] ובהם שלשה גבעולין, תשעה גבעולין לדעת רבי יהודה
תורה תמימה במדבר חקת יט (ו) וּלְקַח - נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן (פ' בא) **וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם אֲזוּב**, מה להלן שלשה קלחים, אף כאן שלשה קלחים^(ב) [ספרי]:

במדבר חקת יט, ו: וּלְקַח סֵפֶלֶו עֵץ אֲרָז וְאֲזוּב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת נְהַשְׁלִיף אֶלְיָהוּךָ שְׂרַפַת הַפָּרָה:
תורה תמימה במדבר חקת יט, ו: הערה לב) ושם בודאי ג' קלחים כיון דכתבי אגודה ואין אגודה פחות מג' כמבואר בסוכה י"ג א', וכך מבואר בפ"א מ"ט דפרה מצות אזוב שלשה קלחים [שרשים] ובהם שלשה גבעולין, כלומר גבעול בכל קלח, וגבעול הוא קנה האמצעי שהורע בראשו, **פירוש המשנה לרמב"ם מסכת פרה פ"א, מ"ט** שלשה קלחים שלשה זרדין ובכל זרד קן אחד, שיהיו בשלשת הקלחין שלשה גבעולין. ור' יהודה אומר צריך שיהא **בכל קלח שלשה גבעולין**.
ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פ"ג ומנין אפילו שלשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה - האש והאוויר והמים שהם שלשה, על ארץ יסדה, על יסוד הארץ הם מקיפים. הרי לך שלשה קרויין אגודה. אי נמי, מצינו שלשה קרויין אגודה, אגודת אזוב שהם שלשה קלחים. ויש ספרים שכתוב בהן ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה, שאדם אגוד בידו אחת שיש בה חמש אצבעות, וכלל אצבעות שביד קרויין אגודה.

ויקרא רבה (וילנא) פרשה ל א"ר אבא בר כהנא משכר לקיחה אתה למד שכר לקיחה במצרים כתיב (שמות יב) וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם אֲזוּב בכמה הוית טימא דידיה בד' מיני (טט – סכום פעוט של כסף) והוא גרם לישראל לירש ביזת הים ביזת סיחון ועוג ביזת ל"א מלכים לולב שעומד על האדם בכמה דמים וכמה מצות יש בו עאכ"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון.
פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא כז - וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם כז ד"א קחו מוסירי ואל כסף (משלי ח: י). א"ר אבא בר כהנא משכר לקיחה את למד שכר לולב. שכר לקיחה, במצר' כת' **וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם אֲזוּב** וגו' (שמות יב: כב), בכמן טימין דידיה, בארבעה מיני, בחמשה מיני, היא שעמדה להם בבזת מצרים, בבזת הים, בבזת סיחון ועוג, בבזת שלשים ואחד מלכים, לולב שהוא עומד לאדם בכמה דמים, וכמה מצות יש בה, על אחת כמה וכמה, לכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כג: מ).
ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תקפ"ו כך אמר משה לישראל בדבר קל אתם נגאלים, **וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם אֲזוּב** כמה שויה ה' מעה בזכותה זכו לירש בזת מצרים בזת הים בזת סיחון ועוג ושלשים ואחד מלכים, והלולב הזה שיש בו כמה יציאות על אחת כמה וכמה, **אַנְתְּתָתָם אֲזוּב** – מונח רביע בתפקיד של ארבע או חמש, שווי אגודת אזוב ע"פ **ויקרא רבה (וילנא) פרשה ל בד' מיני (טט – סכום פעוט של כסף), פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא כז בארבעה מיני, בחמשה מיני, ע"פ ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תקפ"ו ה' מעה**

ריקאנטי שמות יב (כב) וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם אֲזוּב וגו' [שם כ"ב]. כבר רמזתי לך כי זהו דוגמת הקרבה לרצות מדת הדין.

וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּרָגְם אֲשֶׁר-בְּסֶף
מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יא
וּטְבַלְתֶּם בְּרָגְם. שיהא בדם כדי טבילה: **אֲשֶׁר-בְּסֶף** מגיד הכתוב שעוקה חוקק בצד האסקופה ושוחט בתוכה אין סף אלא אסקופה שגא' בתתם ספם את ספי וגו' (יחזקאל מג ח) וכתוב וינעו אמות הספים (ישעיה ו ד) דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר אין סף אלא כלי שנאמר והספים והמזמרות (מ"א = מלכים א' = ז נ).

לאחרים דברי רבי ישמעאל ר' יונתן אומר מבפנים אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ ת"ל (יב,יג) והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות רבי יצחק אומר לא כי אלא מבחוץ כדי שיהו המצרים רואים ומעיהם מתחתיים: **וְהַנֶּעֱתָם אֶל-הַמִּשְׁקָף** **וְאֶל-שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת** שומע אני אם הקדים זה לזה לא יצא ת"ל (יב,ז) ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף הא אם הקדים זה לזה יצא נמצינו למדים שלשה מזבחות היו לאבותינו במצרים המשקוף ושתי מזוזות וכו': מן הדם אשר בסף עוד למה נאמר והלא כבר נאמר וטבלתם בדם אשר בסף [ומה ת"ל מן הדם אשר בסף] לפי שהוא אומר ולקחו מן הדם ונתנו שומע אני טבילה אחת לכולם ת"ל והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף על כל הגעה טבילה:

אֲשֶׁר-בְּסֶף – רבי ישמעאל אומר עוקה חוקק לצד האסקופה, בור באדמה. רבי עקיבא אומר שבסף הוא כלי. בשחיטת הצפור של המצורע בתגלחת הראשונה, מודגש במיוחד צווי לשחוט אל מים שבכלי, ולא אל כלי ריק שלא יראה כאילו צריך דמו לע"ז. אם כן אפשר כי **וּלְקַחְתֶּם אֲנֶתְתָתָם אֲזוּב** – גרשיים מונח רביע עשוי לרמז על יצא מן הכלל ללמד על עצמו שלזה בד"כ צריך חזרה כל שהיא, שני פרטים, וכאן נאמר וטבלתם ונאמר והגעתם ועל כל נתינה יש טבילה.
וכן נאמר במדרש נמצינו למדים שלשה מזבחות היו לאבותינו במצרים המשקוף ושתי מזוזות וכו': אפשר כי לרבי עקיבא בתי אבותינו במצרים היו כעין מקום מקדש שבו שוחטים אל כלי ריק.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת למונח (ש"ס) כ"י מוציא מפתש; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מרחף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא (ותפקיד) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשתא – מוציא מפתש; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מרחף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבוב, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעתים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשתא – פשוט, 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול; 3: רביע – 4: מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש = גרשי'ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: פוז – דרוש מהפסוק רעיו ונושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.5 שמות בא יא (התשע"ה)

שמות בא יא לפני מכת ארבה

ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה פי-אני הכבדתי את-לבו ואת-לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבן: המלים **ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה** מופיעות שלוש פעמים בתורה, באותה תבנית טעמים.

שמות וארא זכו: לפני מכת צפרדעים ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה ואמרת אליו פה אומר ה' שלח את-עמי ויעבדני:

שמות וארא ט,א: לפני מכת דבר ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה ודברת אליו פה-אומר ה' אלתי העבדים שלח את-עמי ויעבדני:

מדרש רבה פרשה י' על פר' וארא המשתמש בפסוק (**שמ' וארא זכו**), ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה הזוהה לרישא של (**שמ' בא יא**), **[שמות רבה (וילנא) פרשת וארא פרשה יא]** (**שמ' וארא זכו**), ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה, : (**שמ' וארא זכו**), ואם-מאן אתה לשלם הנה אנכי נגף וגו', הה"ד (**קהלת ה,ח**), ויתרון ארץ פבל היא הוא, וכל המדרש כמו שכתוב בויקרא רבה ובזאת חוקת התורה, רבובינו אמרין מהו ויתרון ארץ פבל היא הוא אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הם מיותרין בעולם כגון זבובים ופרעושים ויתושין הן היו בכלל ברייתו של עולם שנאמר (**בר' א,לא**) **ונרא אלהים את-פל-אשר עשה**, ורבי אחא בר"ר חנינא אמר אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הן מיותרין בעולם כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם, אמר להן הקדוש ברוך הוא לנביאים (לפי ההמשך למשה וירמיהו שלא רצו בשליחות) מה אתם סבורים אם אין אתם הולכין בשליחותי וכי אין לי שליח ויתרון ארץ פבל היא הוא אני עושה שליחותי אפי' ע"י נחש אפילו ע"י עקרב ואפילו ע"י צפרדע, תדע לך שכן שאלולי הצרעה היאך היה הקדוש ברוך הוא פורע מן האמוריים, ואלולי הצפרדע היאך היה פורע מן המצריים הה"ד (**שמ' וארא זכו**), הנה אנכי נגף וגו'.

[מדרש רבה מהדורת וגשל, ליקוטים פ"ג] מה אתם סבורים. ומתוון זאת ככתוב כאומר אל משה (שמ' וארא זכו**), אם-מאן אתה להיות שליח הנה אנכי אוכל לנגוף את מצרים בלעדי שליחותך, והוכרחו לזה דאם רק כפשוטו (היינו הפסוקים שכתוב בהם **ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה**), היה לו לומר בא אל פרעה ואמור לו אם מאן אתה וגו'. אלא ודאי כי מוסב גם על משה, תדע לך שהרי הן (הבריות המוזכרות במדרש) הן לצורך לכלל הווייתו של עולם, וכלומר אילולי נבראו המזיקין בעולם היאך היה פורע מהם (**אשר בהחלים**) (הוא מתנות כהונה). ע"פ (**עץ יוסף**): נחש בצרעה ועקרב הם מזיקין, הצפרדע אין דרכה לישוך ולהזיק (וגם היא שליח) זבובים ופרעושים ויתושין שנבראים מעיפוש הארץ גם הם שליחים.**

אל-משה – מקף כרב-מצב של רצון משה ללכת בשליחות ה' או לא ללכת בשליחות ה'.

אל-פרעה – מקף, כרב-מצב בעל בחירה (א) להיטהר, להיטיב (ב) להיטמא, להרע.

ויאמר ה' אל-משה – מהפך פשתא זקף-קטן, שתי דרשות (א) כפשוטו ללכת בשליחות ה' אל פרעה; (ב) מוציא מפתשו של הכתוב (**שמ' וארא זכו**) ואם-מאן אתה – מרכא טפחא, כעין יתור לרבוב על המיאון של פרעה גם מיאון של משה רבנו לעשות שליחות ה'. אכן יש לקב"ה הרבה שליחים לבצע שליחותו גם ע"י בעלי חיים שאין להם דעת, וגם כאלה שאין דרכם להזיק. אלא שבלי (**שמ' וארא זכו**) **ויאמרת אליו פה אומר ה' שלח את-עמי ויעבדני:** פרעה יוכל לתלות את המכות בטבע ובמקורות. נעשה שימוש בפסוק (**קהלת ה,ח**), **ויתרון ארץ פבל היא הוא** ללמד על **ויאמרת אליו** – מונח רביע בתפקיד של לפחות ארבע, שלנביא יש לפחות ארבע יתרונות משליחים אחרים, בהיותו בעל דעת וכח הדיבור להטעים לפרעה את המתרחש. יתרונות הנביא הם (א) הוא מייצג את השולה – הקב"ה הבורא והיחיד (**כה אומר ה'**) (ב) הוא מייצג את עם ישראל (**שלח את-עמי**) (ג) הוא מסביר כי ה' רוצה שפרעה ישלח את עם ישראל מבחירתו להיטיב (**אל-פרעה**) (ד) הוא מסביר שה' רוצה שעם ישראל יוכל לעבוד את עבודת ה' (**ויעבדני**) (ה) וטעם סלוק במלת **ויעבדני** מגביל שעבודת עם ישראל תהיה רק לה' ובכך יתנתק מפרעה, ממצרים ומעבודה זרה שלהם.

רשב"ם (זכו), **ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה** - שני פעמים היה משה מתרה את פרעה, בשני מכות, ובשלישי לא היה מתרה; וכן כל הסדר, בכל שלוש מכות (במכה השלישית) אינו מתרה: **בדם ובצפרדעים** התרה, בכנים לא התרה; בערוב ו**בדבר** התרה; בשחין לא התרה. בכרד ו**בארבה** התרה, (בחסך לא התרה). טט – זה נלמד מן הכתוב ואין צורך לטעמים.

בכל התראה שניה שאחריה אין התראה כתוב **ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה** באותה תבנית טעמים. אפשר כי לשלשה הכתובים אותה משמעות כפי' **ו' יוסף בכור שור** ב- (**שמ' בא יא**), **בא אל-פרעה** - לא היה אומר 'לך' כי אם **בא**, 'בייך' בלעז, שמשמע שאני אלך עמך ("אני אלך עמך" גם ב- **וארא זכו**) (אפשר כי בצרפתית עתיקה מלת **בא** היתה **viene**, בצרפתית בהתשע"ב **venir**) **בא** – טפחא, שינוי משמעות מיחיד לרבים ההולכים כפי' **ו' יוסף בכור שור** [שמשמע שאני אלך עמך,

ג' הכתר **רש"י** (א) **בא אל-פרעה. שתי** - שימי; שאשית אני.

ג' אחרת **רש"י** (א) **ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה** והתרה בו. ואח"כ מפרש **שתי** - שימי; שאשית אני.

במדרש **[שכל טוב]** מוסבר כי מקום הטעם כמלעיל וכמלרע גורם לשנוי משמעות בכלל וכאן במלת **שתי**.

[שכל טוב (בובר)] ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה. לפלטין שלו (במקורות אחרים מפורש כי מלת "לך" נאמרת כשפרעה ביאור, "בא" כשפרעה בארמונו): **פי-אני הכבדתי את-לבו ואת-לב עבדיו.** הן הכבירו את לבם מעט ואני הוספתי להם כבודות, דאם בא אדם ליטמא פותחין לו, כל כך למה: **למען שתי.** **הטעם** שהוא בת' מודיע כי הוא לשון זכר, כלומר אשית: **אתתי אלה בקרבן.** אלה היינו קשות, **אלה בקרבן.** כדכתיב (**דב' וא' זכב**) **ויתן ה' אותת ומפתים גדלים ורעים** **במצרים**, אבל כשהטעם בש' היא לשון נקבה וציווי, כגון (**ירמיה לא,כ**) **שתי לבה למסלה,** (**ישעיה טו,ג**) **שיתי כליל צלך בתוך צהרתי:**

(א) ההסבר בא להראות תפקיד מקום הטעם כמלעיל וכמלרע הגורם לשנוי משמעות במלת **שתי**: (א) בין זכר לנקבה (ב) בין משמע "לשים" ובין משמע "שימי לב"

(ב) **אל-פרעה** – מקף, כרב-מצב בעל בחירה (א) להיטהר, להיטיב (ב) להיטמא, להרע. אם בוחר להרע אז **אני הכבדתי את-לבו**. אם בוחר להיטיב אז **אני הכבדתי את-לבו** - גרשיים מהפך פשתא, כעין יצא להקל ולא להחמיר שע"י התראה יעשה תשובה ותתקבל.

על הגי' האחרת ברש"י ל- **בא אל-פרעה** והתרה בו. מבוסס הסבר **[האדמ"ר מ"מ שניאורסאהן זצ"ל ליקוטי שיחות ו' ע' 65] והתרה**

ב"ה טוב טעם ודעת (טור"ל) כי במצוות האמתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א - תחשיב"ג: תמצית ההשקפה: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל: מונח - רבוי; מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תביר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא - שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום: דרנא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו - סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, ו; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מנח רביע - לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק - היקף; השלישיה: קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, בצנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא - דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובה"פ.

בו.מבואר בתניא שאף מי שנאמר בו ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה", הנה "אם דחק ונתחזק ... ועשה תשובה - מקבלין תשובתו". ואף כאן, גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה עדיין היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. זהו והתרה בו. הקב"ה הכביד את לב פרעה כדי לשלול ממנו את האפשרות של תשובה. אך רש"י מגלה שעדיין היה בידו לעשות תשובה, שהרי המטרה של התראה היא בדרך כלל, שהאדם יקבל אותה.

אֲנִי הַכְּבִידְתִּי אֶת-לִבּוֹ - גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר על עם ישראל למרות שהכעיסו לפני ה' גם במצרים, כדי שלא יאמרו פרעה ומצרים שאין בידו ה' היכולת להצילם. כנדרש בשני אופנים ב- **שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה יג א ... ועמדו והכעיסו לפני ובקשתי לכלותן ולהשליכן מעל פני, ואמרתי בשביל פרעה הרשע שלא יאמר לא היה יכול להצילן ועמד עליהן והרגן, הוי (משלי כג, ו) וְכַעַס אֲוִיל כְּבֹד מְשֻׁנְיָהֶם**, (התנאות אויבי ה' נגד ה' או כפירתם ביחוד כפי' תולדות יצחק ב-י), מביאה את ה' למנוע מהם תשובה) הוי **כִּי-אֲנִי הַכְּבִידְתִּי אֶת-לִבּוֹ**. (ולאדם וכך להקל על ישראל). וש"ר מביא אותו מהלך הפעם מבוסס על פסוק בתורה (ב) ד"א **כִּי-אֲנִי הַכְּבִידְתִּי אֶת-לִבּוֹ** ה"ד (דב' הא' לב,טו) **אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהֶם מֵהוּ אֶפְאִיֵּהֶם** אמרתי באפי (בכעס) איה הם (עם ישראל), דבר אחר אֶפְאִיֵּהֶם אמרתי באפי (בכעס) שהכעיסו לפני איה הם (עם ישראל) לא יהיו אלא **אֲשֶׁבִּיתָהּ מֵאֲנֹשׁ זָכָרִים**, ומי גרם להם שיצאו משם **לֹאֲנִי כְּעַס אוֹיֵב** (התנאות אויבי ישראל על ה' ועל עמו) מביאה להצלת עם ישראל ע"י ה'.

(משלי כג, ו) **כְּבֹד-אֲבֹן וְנֹטֵל הַחֹל וְכַעַס אֲוִיל כְּבֹד מְשֻׁנְיָהֶם**: (דב' הא' לב,טו) **אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהֶם מֵאֲנֹשׁ זָכָרִים**: [כז] **לֹאֲנִי כְּעַס אוֹיֵב אֲגֹרֶן פֶּן-יִנְכַרְוּ צְרִימֹו פֶּן-יֵאמְרוּ יִגְנוּ רָמָה וְלֹא ה' פִּעֵל פֶּל-זֹאת:**
ול-**(רמב"ן)** יש גם מהלך של הקלה ... **כִּי עֲשִׂיתִי כֵן, לְמַעַן שֵׁשֶׁת בְּקִרְבָּם אֵלֶּה הָאוֹתוֹת** אשר אני חפץ לעשות בהם, שידעו מצרים את גבורתי, לא שאעניש אותם יותר מפני הכובד הזה; טט - ההכבדה אינה כדי להעניש את מצרים אלא כדי שיכירו בגבורת ה'.

אֶת-לִבּוֹ וְאֶת-לֵב - מקף מקף כרב-מצב של לב פרעה וכרב-מצב של לב עבדיו. (טט - א) הן הכבידו את לבם מעט, (טט - ב) בעקבות התראה יכלו לבחור לשוב, אך משלא שבו אז (טט - ג) ואני הוספתי להם כבודות, דאם בא אדם ליטמא פותחין לו,
אֶת-לִבּוֹ וְאֶת-לֵב - מקף מקף כרב-מצב של לב פרעה וכרב-מצב של לב עבדיו (א) בשעת מכות לפחות האחרונות יראים את ה', אחרי היפסק המכה פוסקים מלירוא את ה'.

עיון בכתוב (**שמ' וארא י,א**) **לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּנֶה בְּקִרְבִּי**: בדרכים אחדות.
לְמַעַן - רביעי, ארבע סיבות לאותות שנעשו במצרים. אפשר כפי' **[אברבנאל שמות פ"י]** בשני מקומות בפירושו. השאלה הג' באמרו (**שמ' וארא י,א**) **לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּנֶה בְּקִרְבִּי** וגו' (**שמ' וארא י,ב**) **וַיִּדְעָתֶם כִּי-אֲנִי ה'**: כי הנה תכלית המכות כבר ביארו הקדוש ברוך הוא למשה למעלה (טט - א) בקצתם למען תדע כי אני ה' (טט - ב) וקצתם למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ. (טט - ג) ובקצתם בעבור תדע כי אין כמנוני בכל הארץ והיו אם כן כלם בערך פרעה והמצרים לא בערך ישראל (**שמ' וארא י,ב**) **וַיִּדְעָתֶם כִּמו שֵׁנוּכָר כֵּאֵן**.
(טט - ד) ואמר שהמכות האלה שיוכרו היו ראיות לבוא על המצרים מפני רשעת' ומה שהרעו לישראל והוא אמרו **לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּנֶה בְּקִרְבִּי**

הסבר בדרך פנימיות התורה
[רבינו בחיי דברים פרק לא] ויש לך להשכיל מלת בקרבי בפירושה ובמספרה (בג' של מלת "בקרבו"). ונראה לי כי בכל מקום שנמצא בתורה לשון "בקרבי" או "בקרבו" או "בקרבי" יש שם על כל פנים התעוררות על מדת הדין, ואב לכולן: (**שמ' מש' כג, כא**) **כִּי שָׁמַי בְּקִרְבִּי**, וכן במכות מצרים: (**שמ' וארא י,א**) **לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּנֶה בְּקִרְבִּי**, וכתוב בהן: (**שמ' וארא י,ב**) **כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבִּי הָאָרֶץ**:
(**שמ' מש' כג, כא**) **הַשָּׁמַי מִפְּנֵי וְשָׁמַע בְּקִלְוֹ אֶל-תַּמְרָו בְּיָ לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׁמַי בְּקִרְבִּי**:
[של"ה פרשת בא תורה אור יד.] וזהו סוד (**שמ' וארא י,א**) **לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּנֶה בְּקִרְבִּי**, ורומז לאותיות שם ידו"ד המתפשטים בשכינה המתלבשת, כי כבר כתבתי בפרשיות הקודמות (פרשת וארא אות ב), שכל ניסים ונפלאות מצרים היו בשם ידו"ד, וכמו שאמר הקדוש ברוך הוא 'אני ידו"ד' הוודיע ששמו ידו"ד. ועל אותיות זה השם אמר **לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּנֶה בְּקִרְבִּי**. ... ומאותיות שמו נתפשטו הכנעת השר שהוא הבכור. והמכות באומה של מטה, ... **טו**. ודע, כי גאולת מצרים אף שהיתה גאולה גדולה, מכל מקום אינה גאולה בהחלט עד לעתיד, ואז יתגלה אותיות שם ידו"ד כולם, מה שאין כן עתה לא נתגלה כי אם אותיות י"ה, כמו שנאמר (**שמ' בשלח יז,טז**) **כִּי-יָלַע עַל-כַּסְפֵּהוּ (כס י"ה)**

לְמַעַן - רביעי, רמז לגלוי שלימות שם הוי' של ארבע אותיות שבהם נעשו כל נסי יציאת מצרים. **אתְּנֶה בְּקִרְבִּי** - מרכא טפחא כיתור לרבות שאומר שמלת "אלה" (כעין א-לקות, בני הא-לקים) יתירה לדרוש שלפני הכנעת האומה ה' מכניע את את השר של האומה. וזה מביא להכנעת האומה.
שְׁתִּי - תביר, מחלק ללמד שבגאולת מצרים לא נתגלה כי אם אותיות י"ה, ורק בגאולה לעתיד לבוא יהיה גלוי של ארבע אותיות שם הוי'.
בְּקִרְבִּי - **[רבינו בחיי]** התעוררות על מדת הדין, סלוק מגביל התעוררות מידת הדין רק על מצרים וישראלים שלא חזרו בתשובה.
ההסבר הבא מפי הרב סנדר ערלנגער שליט"א. משל למלך הגוזר עונש ואין זה נאה למלך לבצע העונש, אלה הענישה מתגלגלת לקוסטינר הממונה לחבל בנענש (כמו זה שאמור היה להרוג את משה).
לְמַעַן - רביעי מרמז לארבע אותיות שם הוי' דקדושה ממנו בא שפע החיות לבריאה.
כאשר דינים דקדושה רוצים לנקום, ע"פ **[רבינו בחיי]** מלת **בְּקִרְבִּי** מלמדת על התעוררות מדת הדין או **שְׁתִּי** - תביר מצמצם מאד החיות וזה עובר להחיות הקליפות (נקרא גם ה"תתאה) (אחרונה בשם הוי') הירוד לגלות). גי' מלת **בְּקִרְבִּי** מלמדת על גלוי טומאה וזה גורם לקליפות להפעיל מלאכי חבלה וש"דים כמרומוז בפי' **[ריקאנטי]** ומשם באו מכות מצרים, ובכתוב מרומזים במלת **אֶלֶה** (כמו במעשה העגל (**שמ' תשא לב,ד**; **שמ' תשא לב,ח**)) **וַיֵּאמְרוּ אֶלֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** (ורבויים מרומז בתבנית הטעמים מרכא טפחא של **אתְּנֶה בְּקִרְבִּי** ובאגרת רבי שמשון מאוסטרופולא הגלמדת בליל פסח נאמר שמספרם נלמד מ-**(ש' נח,ד)** **וְלִקְחוּת בְּאֲגָרְף רָשַׁע מִלַּת אֲגָרְף** - נוטריקון ג' אלפים ר"פ **(תה' עח,טט)** **מִשְׁלַחַת מִלְאֲכֵי רָעִים**:

ב"ה טוב טעם ודעת ולבני (טבור) כי במצויות האמנותי – התילים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קבץ ששעוה לגדול, תור לרבות, מכל מקום: **דרנא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטעים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4 ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.6 שמות בא י,א (התשע"ו) (בהשתתפות נחלת יעקב)

לשמור קבוצה

שמות בא י,א – כג: פ [כא] ויאמר ה' אל-משה נטה ידך על-השמים ויהי חשך על-ארץ מצרים וימש חשך: (הכנה למלמד)

[כב] ויט משה את-ידו על-השמים ויהי חשך אפלה בכל-ארץ מצרים שלשת ימים: (המלמד: ימי החשך הראשונים)

(הלמד) [כג] לא-ראו איש את-אחיו ולא-קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל-בני ישראל היה אור במושבתם:

(בלי רש"י לא ידענו שאלו שלושה ימים נוספים, מאיפה יודעים שחשכתם הייתה מוכפלת?)

בדיון ב- [בבלי בבא קמא כה,א] בדרשת ר' טרפון בקל וחומר על הסגר מרים, מוסבר שבקל וחומר "דיו לבא לידון (הלמד) להיות כבא מן

הדיון (המלמד)" ולכן אין הלמד עולה בפעולתו (שם עונש מרים מה' שבעה ימי הסגר, כעין נדוי) על המלמד (הנידוי בת ע"י אביה שבעה

ימים). (במד' בהע' יבד,ג) ויאמר ה' אל-משה ואליה נקך ידך בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף:

תבנית הטעמים היא ויאמר ה' – קדמא ואולא ... תסגר שבעת ימים – גרשיים מהפך פשטא .

במכת חושך תבנית הטעמים מעידה על מלמד ולמד כמו הקו"ח בהסגר מרים, אבל עם שנוי בסוף התבנית, הפורץ את המגבלה של הקל וחומר.

(כג) ויאמר ה' – קדמא ואולא, מלמד על סדר, ויהי חשך על-ארץ מצרים וימש חשך: (כג) מתאר את חלקה הראשון של המכה

(כג) לא-ראו איש את-אחיו – גרשיים מונח רביע, מתאר את חלקה השני של המכה שללא פרש"י על פי שמות רבה לא היינו יודעים

שזה חלק שני. רש"י (כג) ... ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא-קמו איש מתחתיו. יושב לא יכול לעמוד ועומד אין

יכול לישוב וגו'.

תבנית הטעמים קדמא ואולא ... גרשיים מלמדת על כעין לימוד בקל וחומר (כג) ויאמר ה' – קדמא ואולא, מלמד על סדר, שמקדים

והולך הבא מן הדיון (המלמד) ואחריו אולא – הולך הבא לידון – הלמד.

המלמד הוא הביצוע של הצווי ב- (כג) היינו (כג) ויהי חשך-אפלה בכל-ארץ מצרים שלשת ימים:

הלמד הוא (כג) לא-ראו ... ולא-קמו איש מתחתיו שלשת ימים

יש המסביר שאם יש מידע מהמלמד על הלמד, כמו במכת חושך שהיה חושך שלושה ימים, לכן כאשר נאמר (כג) לא-ראו ... ולא-קמו

איש מתחתיו שלשת ימים זה מלמד: (א) שאלו שלושה ימים אחרים (ב) שבחלק השני החושך היה גדול מהחושך של החלק הראשון.

בהסגר מרים תבנית הטעמים הייתה ויאמר ה' – קדמא ואולא ... תסגר שבעת ימים – גרשיים מהפך פשטא, והלמד לא עלה על המלמד

("דיו" ללמד להיות כמו המלמד).

במכת חושך תבנית הטעמים (כג) ויאמר ה' – קדמא ואולא ... (כג) לא-ראו איש את-אחיו – גרשיים מונח רביע והלמד עולה על

המלמד שחשכת שלושה ימים אחרונים גדולה מחשכת שלושה ימים ראשונים. כלומר אין הגבלת הלמד ב"דיו".

הלמד, שלושה הימים האחרונים של מכת חשך, פסוק (כג) לא-ראו איש את-אחיו – גרשיים מונח רביע, כעין יצא מן הכלל והיות ויש

עוד פרט ולא-קמו איש מתחתיו שלשת ימים אז זה עשוי להיות כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו ולא על הכלל כולו.

שמות בא י,כד – כו: [כד] ויקרא פרעה אל-משה ויאמר לכו עבדו את-ה' רק צאנכם ובקרכם יצגו גם-טפכם ילך עמכם:

(הכנה למלמד)

(המלמד) [כה] ויאמר משה גם-אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו לה' אלהינו: (המלמד, הבהמות שפרעה יתן לכפרה עליו)

(הלמד) [כו] וגם-מקננו ילך עמנו לא תשארו פרסה פי ממנו נקח לעבד את-ה' אלהינו

ואנחנו לא-נדרע מה-נעבד את-ה' עד-באנו שמה: (הלמד שאם בהמות פרעה יוצאות עמם לא כל שכן שבהמתם יוצאה עמם)

בדיון ב- [בבלי בבא קמא כה,א] בדרשת ר' טרפון בקל וחומר על הסגר מרים, ... ראה הסבר לעיל.

במו"מ בין פרעה למשה, תבנית הטעמים מעידה על מלמד ולמד כמו הקו"ח בהסגר מרים אבל עם שנוי בסוף התבנית, הפורץ את המגבלה של הקל וחומר.

(כז) ויקרא פרעה – קדמא ואולא, מלמד על סדר, ויאמר לכו (פשטא פשטא, כעין מיד, כאילו רגילות) ... רק צאנכם ובקרכם יצגו

תבנית הטעמים קדמא ואולא ... אזלא-גרש (=גרשיים למעלי) מלמדת על כעין לימוד בקל וחומר (כז) ויקרא פרעה – קדמא ואולא,

מלמד על סדר, שמקדים והולך הבא מן הדיון (המלמד) ואחריו אולא – הולך הבא לידון – הלמד.

הנידון קדמא – מקדים המלמד פסוק (כז) ... גם-אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו לה' אלהינו. המידע על הנלמד נמצא במאמר

משה גם-אתה תתן ודע שנתינתך היא בבחינת גם – בתוספת על הבא לידון ואולא – הולך אחריו הלמד פסוק (כז) וגם-מקננו ילך עמנו

- אזלא-גרש מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו כי יש כאן שני פרטים (כז) ... גם-אתה תתן בידנו זבחים ועלת ו- (כז)

וגם-מקננו ילך עמנו. הלמד כאן עולה על הנידון כפ-רש"י ... לא דייד שמקננו ילך עמנו אלא גם משלך תתן ... לא-נדרע מה-נעבד ...

שמה ישאל יותר ממה שיש בידני.

שמות בא י,א – ב: [א] ויאמר ה' אל-משה עוד נגע אחר אביא על-פרעה ועל-מצרים אחריו וישלח אתכם מזה

בשליחו פלה גרש יגרש אתכם מזה:

[ב] דבר-נא באנני העם וישאלו אישו מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי-כסף וכלי-זהב:

(כא) ויאמר ה' – קדמא ואולא ... (כא) וישאלו אישו מאת רעהו – גרשיים מונח לגרמיה (מונח פסק) מונח רביע.

בדיון ב- [בבלי בבא קמא כה,א] בדרשת ר' טרפון בקל וחומר על הסגר מרים, ... ראה הסבר לעיל.

בכצווי ה' למשה, תבנית הטעמים מעידה על מלמד ולמד כמו הקו"ח בהסגר מרים אבל עם שנוי בסוף התבנית, הפורץ את המגבלה של הקל

וחומר.

כאן המידע על הלמד מתגלה בתבנית טעמים מיוחדת עוד נגע אחר אביא על-פרעה ועל-מצרים – מונח מהפך פשטא מהפך פשטא

זקא-קטן, זקא-קטן מרמז לשתי דרשות, מהפך פשטא אחד מרמז על דרשה אחת כפשוטה ואחת יוצאת מפשוטה, מהפך פשטא שני מרמז על

עוד דרשה אחת היוצאת מפשוטה. אפשר שנגע כפשוטו זה מכת בכורות, נגע שלא כפשוטו זה אבדן רכושם, ועוד נגע שלא כפשוטו זה

מכה בשר של מצרים, ע"פ תבנית טעמים זקא-קטן זקא-גדול ראה הסבר בהמשך.

הנידון קדמא – מקדים המלמד פסוק (כא) עוד נגע אחר אביא על-פרעה ועל-מצרים וגו'

ב"ה טוב טעם ודעת (טוטר"ל) כי במוצאי האמנותי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א - תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל: מונח - מוציא מפשט; מרכא = מרכא; רבוי; דרנא - מצרף; תבר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפחא - שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא - קבוצה שמעמיתם חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 - סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, 1; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק - היקש; השלישיה: קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא - דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

הבא לידון ואזלא - הולך אחריו הקרא הלמד (א,ב), **יְיִשְׁאֲלֵי אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ** - גרשיים מונח פסק (מונח לגרמיה) מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו או על הכלל כולו, אפשר כי כאן על עצמו, כי **הבא לידון** (הלמד) הפסד רכוש והמכות על הים עולה בהרבה על הנידון (המלמד) מכת בכורות כי:

(א) פגע ברכושם כאן ועל הים, ועשו את מצרים כמצולה שאין בה דגים - רוששו אותה כפ'רש"י ... בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמרו אותו צדיק אברהם ועבדו וענו אתם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם.
 (ב) פגע כאן ועל הים במצרים, בשר של מצרים ובשרי אומות העולם, כל צבא מצרים אבד בים, וע"פ (רש"י 'שמ' בשלח יד,ב) [כי ה' נלקחם לקחם במצרים: במצרים, דבר אחר במצרים, בארץ מצרים, כשם שאלו לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארם במצרים. (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי יד,לא) וירנא ישראל את הדי גדולה. מכות חמורות ומכות משובות זו [מזו ומיתות] משונות זו [משונות ומצרים] חמורות זו מזו ר' יוסי הגלילי אומ' מנין אתה] אומ' שלקו מצ' במצ' עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות] שבמצ' הוא אומ' ויאמרו החרטומים אל פרעה וגו' (שמ' ח טו) [ועל הים] הוא אומ' וירא יש' את הדי הגדולה וגו' כמה לקו [באצבע עשר] מכות אמור מעתה במצ' לקו עשר מכות ועל הים [לקו] חמישים מכות ר' אליעזר אומ' מנין שכל מכה ומכה [ש]הביא המקום ב"ה על המצ' היתה של ארבע מכות שנא' ישלח בם חרון אפו וגומ' (תה' עח מט) עברה אחת וזעם שתים וצרה שלש. ומשל' מלאכי רעים ארבע. אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתיים מכות. ר' עקיב' אומ' מנין שכל מכה ומכה שהביא המקום ב"ה על המצ' היתה של חמש מכות שנא' ישלח בם חרון אפו וגומ' הרי אחת וכול אמור מעתה במצ' לקו חמישים מכות ועל הים לקו חמישים ומאת' מכות.

65. שמות בא יא,א: שני מופעים, אחד עם מקף בז"ק אחד ללא מקף בז"ק
וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֹד נִנְעַ אֶחָד אָבִיָּא עַל-פְּרַעְהָ וְעַל-מִצְרַיִם אַחֲרֵי-כֵן וְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁלְחוֹ כְּלָה נְרַשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

פעמיים זקא-קטן זקא-גדול בין שני קיסרים. כתב הרבי מדזיקוב בספר אמרי נועם כי גימטרית "זקא-גדול זקא-קטן" עולה "יסוד מלכות" ועולה תקע"ו, והרב י"ר פאלוך זצ"ל כתב שכן נמצא בעיניו. העיון גילה כי גימטרית המלים המוטעמות בתבנית הטעמים "זקא-קטן זקא-גדול" וכן ההפרש בין גימטרית המלים והגימטריה של התבנית (השווה תקע"ו) מרמז לדברים שונים בפנימיות התורה, בתנ"ך ובתשוב"ע.

ברישא ועל-מצרים אחרי-כן זקא-קטן זקא-גדול. בסיפא **כְּשִׁלְחוֹ כְּלָה** זקא-קטן זקא-גדול. ועוד תבנית הטעמים של הכתוב **וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֹד נִנְעַ אֶחָד אָבִיָּא עַל-פְּרַעְהָ וְעַל-מִצְרַיִם אַחֲרֵי-כֵן** - רביע ... זקא-קטן ... זקא-גדול הוא כעין שלוש פעמים זקא בין שני קיסרים המלמדת על תוקף המכה העשירית שזיעזעה את פרעה ועמו ועמד וגירשם ממצרים **כְּלָה נְרַשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה**, וזה היה גם כנגד אלו מישראל שעדיין היו ספקנים.

ועל-מצרים אחרי-כן - גי' 106 + 380 + 219 + 70 = עולה ק"ו + ש"פ + יר"ט + ע' = 775 עולה תשע"ה עולה ק"ו + ש"צ + יר"ט + ע' = שקו"ץ + יר"ט + ע' = 775 עולה תשע"ה הפרש מתקע"ו = 775 - 576 = 199 = קצ"ט נמצא באוצר גי' הרב י"ר פאלוך זצ"ל קצ"ט עולה צדק"ה ועולה שם אהי"ה עם הוי"ה עם אדנ' עם אלקי' וכוללם

אחרי גי' יר"ט - נוטריקון י'ראה ר'אתה נ'טתה (רש"י במד' בלק) בין פירושו מלאך, כאן אפשר כי הוא שר היינו שקו"ץ של מצרים והמשחיתים מע' אוה"ע שהביא עמו על הים. ביציאת מצרים הקב"ה עשה צדק"ה (=קצ"ט) עם ישראל ואפשר שע"י הצירוף שם אהי"ה עם הוי"ה עם אדנ' עם אלקי' וכוללם (=קצ"ט) הקב"ה נפרע מאומת מצרים ונפרע משרה, כמאמר חז"ל שכאשר הקב"ה נפרע מאומה הוא נפרע משרה, מעבודת האלילים שלה ומהאומה. כאילו נאמר אחרי תשע"ה נגעים **עוד ננע אֶחָד אָבִיָּא עַל-פְּרַעְהָ וְעַל-מִצְרַיִם** שיקלול נגע היפרעות מהשר של מצרים (על בסיס יר"ט) על הים שע"פ [זוהר שמות בשלח יד,ז] **וַיִּשַׁח יְשׁוּ-מֵאֹת רַכָּב כַּחֲזֹר** וגו' הביא עמו משחיתים מכל האומות היינו ע' אומות העולם, והיפרעות משרי שבעים אומות העולם ובכל שיקוצי מצרים ובפרעה ובעם מצרים.

כְּשִׁלְחוֹ כְּלָה - קדמא זקא-קטן במלה אחת זקא-גדול - גי' המלים המוטעמות בזקא-קטן זקא-גדול 364 + 55 = 419 = תי"ט = השט"ן + ה"ן (חמש פעמים ו"ה ענין של רחמים), וכן עולה אקשי"ח, ענ"ו בכב"ל רגל"ו הפרש הגימטריות בין גי' המלים ובין גי' התבנית (= מתקע"ו) 419 - 576 = 157 = זק"ן, מזי"ק. שילוב שתי הגימטריאות אקשי"ח זק"ן כמו משלי - מלך זק"ן וכסיל, נאמר על השטן (גי' 364) (בשם אליהו שגב הי"ו) הסבר אפשרי אחרי אשר ענ"ו בכב"ל רגל"ו (= גי' תי"ט) את עם ישראל (הפסוק על יוסף ומלמד על כלל ישראל) הקב"ה מבטיח כי אקשי"ח (= גי' תי"ט) לב פרעה אשר הוא **מַמְלֵךְ זָקֵן וְכֹסֵל** (זק"ן גי' 157) ומזי"ק (גי' 157) שנאמר על השטן (בשם אליהו שגב הי"ו)

כְּשִׁלְחוֹ = 364 = השט"ן משטין לעשות **כְּלָה**, כשלחו כמו **(שמ' בשלח יג,ז)** **וַיְהִי כְּשִׁלְחוֹ פְּרַעְהָ**. פסוק **(שמ' בא יא,א)** ופסוק **(שמ' בשלח יג,ז)** מעידים כי פרעה עדיין סבר שמכוהו הוא משלחם ונגדו **כְּלָה** עולה בגי' (5 * ו"ה = 55 עולה ה"ן. ו"ה זו מדת הרחמים המסנגרת ואומרת **(במ' בלק כג,ט)** **הָרַעַם לְבָנָד יִשְׁפֹן**, ניתוק מכל האומות המכשיר עם ישראל לקבל התורה ולהיות עבדי ה'.

בסיכום: השט"ן ביצע שליחות ה' להוציא ישראל ממצרים להיות **(במ' בלק כג,ט)** **הָרַעַם לְבָנָד יִשְׁפֹן** וגו' אבל הוא ממשיך לעמוד להשטין כמו שמעידה הגי' תי"ט העולה הע"ם ה"ה וזנ"ה אחר"י מהפסוק **(דב' וילך לא,טז)** **וְיָקַם הָרַעַם הַזֶּה וַיְנַחֵהוּ אַחֲרָיו אֱלֹהֵי גִבְרֵתְהָרָאָרְן**

אחרי כתיב הנ"ל זיכני הקב"ה למצוא במוצאי י' טבת התשע"ה: **מאור ושמש שמות פרשת בא ... וזהו (שמ' ג,ח): "וַיִּצְלַח מִן-מִצְרַיִם כְּלֹמֶר, כְּבִיכּוֹל יִרְדֶּה הִיא אֲצִלוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁהוֹצֵר לְהוֹפִיעַ אֹרֶךְ בְּהִירוֹת אֱלֹהֵיהֶם יִתְבָּרַךְ לְעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, כְּדִי לְהִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם. וְזֶה נְבוֹא לְבִיאֹר הַפְּסוּק (שמ' בא יא,א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֹד נִנְעַ אֶחָד אָבִיָּא וְגו' היינו מכת בכורות. וידוע, שמכת בכורות יצאה מכת, כנזכר לעיל שהמכות יצאו כסדרן מעשר ספירות מתמא לעילא - תיבת בכורת נוטריקון בו כתר. **אֶחֶרֵי-כֵן וְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה** - מפני שאז יופיע אור בהירות אלהותו יתברך לעולמות התחתונים, ויתבטל השר שלהם שהוא השטן, שהוא גימטריא שס"ד כמנין **כְּשִׁלְחוֹ**, והיינו **כְּשִׁלְחוֹ כְּלָה** - שהשר שלהם שהיה משלח בלבם לעשות תחבולות להפריד את ישראל מאביהם שבשמים, יתבטל ויִקְלָה מחמת אור בהירות אלהותו יתברך, ואז **נְרַשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה** כנ"ל.**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דראג** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רבוע** – 4; **מונח רבוע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; **מדות דר'** ישמעאל ול"ב; **מדות דר'** אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

גבי ארבה. מיהו תימא (אבל תמיהה) הוא שהרי יואל היה אחרי כן כמה ימים (שנים רבות), ותיריך **[רבי יוסף בכור שור]** ז"ל שהרבה נביאות מצינו שאמר[ן] הנביאים ואינו מפורש היכן אמרו הק' י"ש (הקב"ה יתברך שמו), ... ועל הלשון של סיפור הדורות הבין משה שהוא מכת ארבה.

ורשב"ם (אינו ברשב"ם שבהומש) פי' רמז לו הק' שני' **(שמ' בא י,ב)**, ו**את-אתתי אשר-שמתני כם** ארבה חשך מכת בכורות (צ"ע כיצד מרומז). ע"פ **[רבי יוסף בכור שור]** בארבה שייך סיפור דברים יותר משאר מכות כי ארבה רגיל לבוא לעולם, אבל זה של מצרים היה מיוחד במינו שהיה מין אחד על כל הארץ בכמות עצומה שלא חזרה שוב וגם שפשט רק בגבולות מצרים, וביואל מסופר על ארבה של מינים אחדים כל אחד בכמות עצומה והצווי לספר עליו. מסקנתנו שמשעה כאב הנביאים הכיר את נבואת יואל העתידה ולשונה ולכן הקיש מנבואת **(יואל ג,א)** עֲלֵיהָ לְבַנְיָמִן סִפְרוּ שהוא על הארבה של יואל, אל הצווי אליו **(שמ' בא י,ב)** ו**לְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵי שְׂעִלֵי** (משה) להזהיר את פרעה על ארבה.

וּלְמַעַן – פזר, מעביר רעיון נבואת משה בלי שמפורש היכן אמרו הק' י"ש לומר אותו, אל נבואות נביאים אחרים בלי שנאמר היכן אמר להם הק' י"ש לאמרם.

תִּסְפְּרוּ – תרסא, בתפקיד בעל בחינה נעלה היינו ליתן שבה להקב"ה לספר תהלתו בין האומות, ככתב ב-**[תורה שלמה ח]]** ... **(שעויה נסגול)** **נְהַקֵּת עִמָּךָ לַעֲשׂוֹת לָךְ שֵׁם תִּפְאָרְתָּ**; כשנאלו ישראל ממצרים אמר להם משה לא במעשיכם אתם נגאלין, אלא לְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵי לִיתֵן שְׁבַח לְהַקְב"ה שְׂבִינֵי מַסְפְּרִים תְּהַלְלוּ בֵּין הָאוֹמוֹת וְכֵּן א"א **(תה' צו,א)**, **שִׁירֵי זְהָ' שִׁיר תְּהַדָּשׁ (תה' צו,ב)**, **סִפְרוּ בְּגוֹיִם כְּבֹדְךָ (מדרש תהלים מזמור צו)**

[תורה שלמה יא]] **(שמ' בא י,ב)**, ו**את-אתתי אשר-שמתני כם**, **(תה' קה,ב)** **שְׁמִרְבֶּם דְּבַרְי אַתּוֹתִיו**, א"ר יהודה בר סימון שהיו המכות נרשמות בגופן באותיות, שנאמר **(שמ' בא י,ב)** ו**את-אתתי אשר-שמתני כם**, **(מדרש תהלים מזמור קח,ח)**

ובהערות תו"ש כתב ... אמר רבי יודן בר סימון שהיו המכות חקוקות על המטה בלשון נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב, ומשה מביט בו איזה מכה ראויה לפרעה לבוא ומביאה, והיה המטה משוואי ממ' סאה, ושל סנפירון היה, והיה מכה בו, והמכות נרשמות בגופן. ומבואר שלגריסא אחת, אות מהמכה נרשם בגופן. ראה תו"ש בר' ד' קיט], מדרש על הפסוק **(בר' ד,טו)** ו**נִשְׂאֵם ה' לְלִבְךָ אוֹת**, שנרשם בזרועו אות אחת משמו (טט: של ה'). אם טעם פזר משמש כציור רעיון (איזאו גרמה בלע"ז) אז צורתו מרמזת לעוף או שרץ במעופו.

תִּסְפְּרוּ – תרסא בתפקיד בעל בחינה נעלה (כעין מחיצה לעצמו) כי המטה מסנפירון, שבמקום אחר נאמר שהוא מכסא הכבוד. אפשר שאבן סנפירון היא בעלת תכונה כמו של י"ב אבני החושן שהן מושכות מכה עליון אל הנביא או הכהן. ועל כך כתב **[רבינו בחיי]** **(שמ' תעוה כח,טו)** ו**דְּאֶבְנֵינִים** ... וראיתי בספר האבנים שחברו הפילוסוף, **שהאבנים צריכות טהרה**, וידוע מסגולתם שהנושא אותם בטומאה יתבטל כחם אליו או יחלש, ואם ישוב ויטהר תחזור האבן לכחה הראשון ככתחלה, והסבה והטעם בזה לפי מעלות ורחניות הכח העליון שהאבן מושכת ממנו שהוא מדבק בטהרה ומתרחק מן הטומאה, ונראה פחות שטעם **תִּסְפְּרוּ** – תרסא בתפקיד שיעור של משקל המטה,

ובס' **[מנחה בלולה]** אותותי אל תקרי **אתתי**, אלא אותיותי, שהם אותיות השם הנכבד, שהוא היה המחזק ומכבד לבו (של פרעה), וכמו שההוגה השם באותיותיו נעקר מן העולם כך יהיה אחרית פרעה ועמו. ולזה תרגם אונקלוס אותותי הראשון **(א,י)** אָמְתִי שהוא תרגום של אותיות **(שמ' בא י,א)** לְמַעַן שְׂתֵי אַתְתִּי אַרְבַּע אוֹתוֹת ה' הנכבד, המרומזות בטעם רביעי של מלת **לְמַעַן** והב' **(ג,י)** אֶתְנִתִּי (טט: מופתים) שהוא תרגום של אות.

ויש להקשות כי נאמר ב-**(שמ' וארא ז,ז)** ו**הַרְבֵּיתִי אֶת-אַתְתִּי וְאֶת-מוֹפְתֵי בְּאָרְצִי מִצְרָיִם**: ולכן מופתי אינו פירוש לאותותי.

נסביר הטעמים ע"פ **[מנחה בלולה]** בסדר הבא:

וּבֶן-בְּנֵיךָ – רביעי, אפשר כי כאן רמז לדרוש את מאמר ההגדה "כנגד ארבעה בני דברה תורה" לדרוש בפרשות **(שמ' בא י,ב)** "קַדְשֵׁלִי קְלֵ-בְכֹרִי" וב-**(שמ' בא י,ג)** "וְהִזָּה קִי-יִבְרָאֵה ה'" ארבעה בני דברות שבהן מוזכרים במפורש רק שני בני דברות. **את-אתתי** – מקף כרב-מצב משמעות המלה (א) בלשון ההגדה – זה המטה ... תעשה בו את האתת, (ב) מופתים? התורה מתכוונת למטה. (ג) אותיות שם הנכבד. אפשר כי לכך מרמז טעם **את-אתתי** – טפחא, כשנוי ורבוי.

אפשר כי מרמז למדרש אל תקרי **אתתי**, אלא אותיותי, שהם (טט: ארבע) אותיות השם הנכבד, שהוא היה המחזק ומכבד לבו, **תִּסְפְּרוּ** – תלישא-קטנה בתפקיד עקירה של פרעה ועמו והעבודה זרה שלו מן העולם.

וּלְמַעַן – פזר, מעביר רעיון עקירת פרעה מן העולם בגלל שהתנגד לה' בפיו אל ההוגה השם באותיותיו נעקר מן העולם

וּלְמַעַן – פזר, מעביר רעיון השבחה על עקירת פרעה לברכת הנסים **[תורה שלמה ז] הערות** ובמדרש הגדול מביא שם אחרי זה **וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵי וְיָבִין-בְּנֵיךָ [משנה ברכות פ"ט,מ"א]** (גמרא) דברכות נר. הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל מברך ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. (טט: אפשר כי העקירה של פרעה ועמו והעבודה זרה שלהם מן העולם מתבטא בהמשך המשנה) מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים ואומר ברוך שעקר עבודת כוכבים מארצנו:

בְּאָזְנֵי בְּנֵיךָ – קדמא ואולא, כפי שהצענו לעיל תבנית הטעמים עשויה להעיד על לימוד בפסוק ככעין כלל ופרט וכלל על תוכן ההגדה של פסח. המלים **בְּאָזְנֵי בְּנֵיךָ** הם פרט למי ללמד ומבואר ל-מה ללמד. הביא **[תורה שלמה ז] הערות** ... ובלקט טוב: פסוק זה למשה אמרו **וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ** בתורה להודיע לדורות. ובכ"י מדרש חפץ: **וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ** מכאן שחייב אדם לספר בשבח הקב"ה מן התורה כו'. ולכן תוקן לברך ברכת ישתבח החותמת את ההגדה של פסח עם שינויי נוסח וע"פ **[אבודרהם]** ו-**[דברי חמודות]** שכל אותן ט"ו לשונות של שבח הסדורים בברכת ישתבח דורש במכילתא מתוך שירת הים ומתוך הפסוקים של ויברך דוד. אפשר כי קדמא ואולא מציגים מלמד על אמירת שבח לה' בליל אמירת ההגדה והנלמד הוא הרעיון של ברכת השבח לכל יום הוא דרך הרעיון שיום יום מזכירין יציאת מצרים (ע"פ פירוש סידור התפלה לרוקח [טו] הודו לה') ולכן עם עזרת טעם פזר או בלעדיו ברכת ישתבח היא גם החותמת את פרקי דזמרה בתפילה של שחרית של כל יום.

[טור אורח חיים הלכות ברכות ושאר ברכות סימן נד] (א)ישתבח אינו פותח בברוך לפי שהוא סמוך לב"ש (טט: סמוך לשתי הברכות המקדימות לקריאת שמע) ששניהם נתקנו על פסוקי דמורה זו לפנייהם וזו לאחריהם ופסוקים שביניהם לא היו הפסק וחותרם בא"י מלך מהולל² (בתשבחות ואל ההודאות וכו' עד חי העולמים **[ב] פרישה**) ... וכן משמע מלשון התוספות דפרק הרואה (ברכות נט. ד"ה הלכך ע"ש).

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת (טור"ל) כי במצוות האמנותי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה ובעל-פה, התשפ"ג, תמצית ההשקפות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תבר - מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא - שנוי ואור רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא - קבץ ששנויה לגדול, יתור לרבוב, מכל מקום; דרנא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא - קבוצה שמממטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא - סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, 1; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ... זקא-קטן בחצי פסוק - היקש; השלישי: קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשישם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט, תלישא-קטנה = תרסא - דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.8 שמות בא יא, (התשע"ח) (בהשתתפות הרב א"מ פרל, נחלת יעקב)
שמות בא יג,ט: וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיךָ

בִּי בְיַד חֻזְקָה הַיּוֹצֵאתָ ה' מִמְצָרַיִם:

[בבלי מכות יא,א] ספר (תורה) שתפרו (היריעות זו לזו) ב(חוט)פשתן - פליגי בה ר' יהודה ור"מ, חד אומר: כשר, וחד אומר: פסול. למ"ד פסול, דכתיב: (שמ' בא יג,ט) לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיךָ, ואיתקש כל התורה כולה לתפילין (הסבר אחד התנאים שיש היקש גורף מכתיבת ותפירת תפילין להלכות כתיבת ותפירת ספר תורה ורש"י מבאר היכן ההיקש), מה תפילין - הלכה למשה מסיני לתופרן בגדין, אף כל לתופרן בגדין. ואידך? (הסבר התנא האחר) כי איתקש למותר בפין (שעור ספר התורה יהיה מבהמה טהורה המותרת לאכילה), להלכותיו לא איתקש (להלכות למשה מסיני להכנת תפילין, ספר תורה לא הוקש). אמר רב: חזינן להו לתפילין דבי חביבי (רבי חייה דודו) דתפירי בכיתנא (פשתן). ולית הלכתא כוותיה.

[רש"י מכות יא,א] (שמ' בא יג,ט) לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת וגו' - ורישיה דקרא משתעי בתפילין (תחילת הפסוק עוסק בתפילין) ואיתקש הכא תורה לתפילין (לדעת התנא על היקש גורף של תורה לתפילין מהנאמר (שמ' בא יג,ט) לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיךָ וזה חידוש כי פשוטו של הכתוב אינו על כל התורה אלא רק על התפילין).

(ביאור רש"י על דעת התנא שתפירת ספר תורה לא הוקש לתפילין) כי איתקש למותר בפין - דכתיב בהאי קרא (שמ' בא יג,ט) בְּפִיךָ מן המותר בפין שאין נכתבין על עור בהמה טמאה.

להלכותיהן - לדבר שאינו כתוב בתורה ובתפילין גופייהו לא גמרינן ליה אלא מהלכה למשה מסיני, לא ילפי' בהיקשא. היקש מהכתוב אפשר לעשות מכתיבת פרשיות תפילין על עור בהמה טהורה לכתבת ספר תורה על עור בהמה טהורה אבל לפי התנא השני, מה שקבלנו כהלכה למשה מסיני לגבי תפירת תפילין אין לומדים ממנו בהיקש. היינו שאין לומדים מגידי תפירת תפילין לגידי תפירת יריעות ספר תורה. מזה אפשר להסיק שאפשר לתפור יריעות ספר תורה בחוטי פשתן ואין ההלכה כך.

מבוא: אחרי הבנת דרשת [בבלי מכות יא,א] בחצי הפסוק (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיךָ מתברר כי לפנינו תבנית טעמים של כלל ופרט וכלל שיש ללמוד אותה במידת כלל ופרט וכלל להלכות תפילין, ויש ללמוד אותה במידת כלל ופרט וכלל להלכות כתיבת סת"ם (ספר תורה, תפילין, מזוזה) על עור של מין בהמה וחיה טהורה, בין שראויה לאכילת ישראל, בין שהייתה טרפה או נבלה.

לימוד במידת כלל ופרט וכלל להלכות תפילין: [מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור א] [יז] דבר אחר (תה' א,ב) כִּי אִם בְּתוֹכַחַת ה' תִּפְצֹז וּבְתוֹכַחַת ה' יִמָּצֵא יוֹמָם וְלַיְלָה: שכל מי שעוסק בתורה, הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר (תה' א,ב) כִּי אִם בְּתוֹכַחַת ה' תִּפְצֹז, ר' אליעזר אומר אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם אנו רוצים להיות יגיעים בתורה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקדוש ברוך הוא קיימו מצות תפילין, ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעים לילה ויום. ר' יוחנן אמר מקרא מלא הוא, (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיךָ,

[ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן כה - הלכות תפילין] ... וכתב הסמ"ג משש מאות ושלש עשרה מצות שנצטוו ישראל, אין לך שום מצוה שתהיה אות ועדות, כי אם שלשה מצות, והם: מילה, שבת, ותפילין, שנכתב בשלשתן אות. והם עדות לישראל שהם עבדים להקדוש ברוך הוא. ועל פי שנים עדים יקום דבר [מילה ותפילין], וכל אחד מישראל אינו יהודי שלם אלא אם כן יש לו שני עדים שהוא יהודי, הילכך בשבת ויום טוב שנקראו אות, פטורים מלהניח תפילין (ט: כי שני האותות הם: שבת ומילה). ע"כ.

וְהָיָה פרט קדמאה, או שהוא חלק מהכלל המרומז בתבנית הטעמים קדמא ואולא של לָךְ לְאוֹת. וְהָיָה טעמו תרסא המורה על דרשת שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני. אפשר שמרמז להכנת תפילין ל-[רמב"ם תפילין ומזוזה וספר תורה (סת"ם) פ"א,ה"ג] עשרה דברים יש בתפילין כולן הלכה למשה מסיני וכולן מעכבין, לפיכך אם שינה באחת מהן הרי התפילין פסולות, שנים הן בכתיבתן ושמןהן בחפויין וקשירת רצועותיהן, ואלו הן השנים שבכתיבתן: שכותבין אותן א בדיו ושיהיו נכתבין על הקלף.

אפשר שמרמז לשיעור זמן הנחת תפילין, מתי זה לָךְ לְאוֹת? ע"פ [בבלי מנחות לו,ב] דתניא: (שמ' בא יג,ט) וְשָׁמַרְתָּ אֶת-הַתְּהִלָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדֵי מִצְוֵי יְמִימָה: ס ימִים - ולא לילות, מִצְוֵי - ולא לילות, מִצְוֵי - ולא כל ימים, פרט לשבתות וימים טובים, דברי רבי יוסי הגלילי; [רמב"ם תפילין ומזוזה וספר תורה פ"ד, ה"ג] זמן הנחת התפילין ביום ולא ח בלילה שנאמר (שמ' בא יג,ט) מִצְוֵי יְמִימָה, תְּהִלָּה זו היא מצות תפילין (ובזה חולק על רבי עקיבא שדעתו ב-[מנחות לו,ב] שחוקה זה פסח בלבד), וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין שנאמר (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְאוֹת ושבתות וימים טובים הן עצמן י אות, ומאימתי זמן הנחתן משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו עד שתשקע החמה.

אפשר שמרמז לשיעור רצועות התפילין. [בבלי מנחות לה,ב] אמר רב פפא: גרדומי (שיריים של) רצועות (של תפילין של ראש) כשירות. ולא מילתא היא (ואין ההלכה כך), מדאמרי בני רבי חייא: גרדומי תכלת וגרדומי אדום כשירין, תם הוא דתשמישי מצוה נינהו, אבל הכא דתשמישי קדושה נינהו לא (ואין שירי רצועות כשרים אם אין בהם שיעור), מכלל דאית להו שיעורא. וכמה שיעוריהו? אמר רמי בר חמא אמר ר"ל: עד אצבע צרדה.

[רמב"ם תפילין ומזוזה וספר תורה פ"ג, ה"ב] וכיצד עושים הרצועות לוקחין רצועה של עור רחבה כאורך השעורה ואם היתה רחבה מזו השיעור כשרה, ח ואורך רצועה של ראש כדי שתקף את הראש ויקשור ממנה הקשר ותמתח שתי הרצועות מכאן ומכאן עד שיגיעו לטבור או למעלה ממנו מעט, ואורך רצועה של יד כדי שתקף את הרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח רצועה אחת על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו שלש כריכות ויקשור, ואם היו הרצועות ארוכות יתר על שיעורים האלו כשרות. ה-[שורע או"ח הלכות תפילין סי' כז,ס"ח] מוסיף ... ונוהגין העולם לכרוך על הזרוע ששה (לא) או יג שבעה כריכות. הגה: (לב) <ט> * ואין לכרוך הרצועה על יד [טן] התיורא כדי לחזקה על היד (מהרי"ל).

(שמ' בא יג,ט) לָךְ לְאוֹת - קדמא ואולא מורה על אפשרות לדרשיה במידת כלל ופרט לגבי הלכות תפילין. לך לאות ולא לאחרים. לענין זמן הנחת תפילין הבאנו לעיל מ-[בבלי מנחות לו,ב] ומ-[רמב"ם סת"ם פ"ד,ה"ג] ביום חול ומשיראה חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו ועד שתשקע החמה. לענין שיעור רצועות תפילין הובא לעיל [בבלי מנחות לה,ב]. הסבר נוסף על "לך לאות" מובא ב-[מדרש תנאים לדברים פרק ו] (דב' וא' ו,ה) וקשרתם לאות על-ידיה ויהי לטפסת בין עיניך: על-ידיה בגבוה של יד אתה אומ' בגבוה של יד או [דב' וא' ו,ה) על-ידיה כמשמעו הדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין בראש ותן תפילין ביד מה בראש בגבוה שבראש אף ביד בגבוה שביד [ר"א אומר על ידך בגבוה של יד] אתה אומ' בגבוה של יד או [דב' וא' ו,ה) על-ידיה כמשמעו ת"ל (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לָךְ לְאוֹת

ב"ה טוב טעם ודעת לדוני (ט"ו) כי במצותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף: תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.**

1.9 שמות בא יג,ט (התשע"ט – המשך מהתשע"ח) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות בא יג,ט: וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיךָ כִּי בֵּינְךָ חֻקָּה הַוְצִיאָה ה' מִמִּצְרַיִם: (פר' קדש לי כל בכור)

שמות בא יג,טז: וְהָיָה לְאוֹת עַל-יָדְכֶם וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֵיכֶם וְהָיָה לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' מִמִּצְרַיִם: (פר' והיה כי יביאך)

דברים ואתחנן ו,ח: וְקִשְׁרֹתֵם לְאוֹת עַל-יָדְכֶם וְהָיָה לְטֹטְפֹת בֵּין עַיִנֵיכֶם: (פר' שמע ישראל)

דברים עקב יא,יח: וְשָׁמַחְם אֶת-דְּבַר אֱלֹהֵי עַל-לִבְבְּכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם

וְקִשְׁרֹתֵם אֹתָם לְאוֹת עַל-יָדְכֶם וְהָיָה לְטֹטְפֹת בֵּין עַיִנֵיכֶם: (פר' והיה אם שמוע)

(שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ – תרסא קדמא ואולא מקף רביעי, ... וְהָיָה ... עַל-יָדְךָ – תרסא רביעי כעין רמז לארבעה שיעורים בתפילין?

(שמ' בא יג,ט) וְהָיָה – תרסא בתפקיד שיעור, והוא פרט קדמאה המתברר בכתוב (שמ' בא יג,ט) לְךָ לְאוֹת – היינו זמן הנחת תפילין כהובא ב- [בבלי מנחות לוב, וב-]רמב"ם סת"ם פ"ג,ה"י] ביום חול ומשיראה חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו ועד שתשקע החמה.

ועוד בנושא שיעורים [רמב"ם תפילין ומזוזה וספר תורה פ"ג,ה"א] שמונה הלכות יש במעשה התפילין כולן הלכה למשה מסיני ולפיכך כולן מעכבות ואם שינה באחת מהן פסל, ואלו הם: שיהיו מרובעות, וכן תפירתן ברבוע, ואלכסונן ברבוע עד שיהיה להן ארבע זוויות שוות, (ארבע ההלכות למשה מסיני האחרות אינן בענין שיעורים)

ועוד בנושא שיעורים [רמב"ם תפילין ומזוזה וספר תורה פ"ג,ה"ב] כיצד עושים תפילין של ראש לוקחין עץ מרובע ארכו כרחבו וכגבהו, ואם היה גבהו יותר על רחבו או פחות ממנו אין בכך כלום, ואין מקפידין אלא על ארכו שיהא כרחבו, (מוסיף על ה"א שיעור לגובה) לענין שיעור רצועות תפילין הובא ב-[בבלי מנחות לה,ב].

לכאורה היה מקום ללמוד שהכתוב **(שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ** ילמד ענין של שיעור מספר הפרשות בתפילין של יד ושל ראש מתבנית הטעמים **(שמ' בא יג,ט) וְהָיָה – תרסא בתפקיד שיעור, והוא פרט קדמאה המתברר בכתוב (שמ' בא יג,ט) עַל-יָדְךָ – רביעי, ענין של ארבע פרשיות בתפילין של יד בבית אחד, וארבע פרשיות בתפילין של ראש בארבעה בתים.**

אבל ה-[מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יח] לומד ארבעה בתים ופרשות מאיזכורן בתורה ארבע פעמים (שמ' בא יג,טז) וְהָיָה לְאוֹת וגו', בארבעה מקומות מזכיר פרשת תפילין (שמ' בא יג,ט) קדש-שלי (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה כִּי-יִבְרָאָה (דב' וא' ו,ד), שָׁמַע (דב' עקב יג,יג) וְהָיָה אִם-שָׁמַע מכאן אמרו מצות תפילין ארבע פרשיות של יד הם כרך אחד ארבע פרשיות של ראש הם ארבע טוטפת ואלו הן (שמ' בא יג,ט) קדש-שלי (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה כִּי-יִבְרָאָה (דב' וא' ו,ד), שָׁמַע (דב' עקב יג,יג) וְהָיָה אִם-שָׁמַע כותבן כסדרן, ואם לא כותבן כסדרן הרי אלו יגנוו. בבבלי מברכות ובמגילה לומד זאת מהיו הדברים האלה

[מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יז]

(שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ זה כרך אחד של ארבע פרשיות (טט: המלה אות משמעה כרך היינו בית אחד וטעם רביעי של **עַל-יָדְךָ** ילמד על ארבע פרשיות בכרך אחד) והדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש מה בראש ארבע טוטפות אף ביד ארבע טוטפות תלמוד לומר **(שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ** כרך אחד של ארבע פרשיות (עכשו מנסה ללמוד מיד לראש) יכול כשם שביד כרך אחד כך בראש כרך אחד והדין נותן (בדרך של מה מציון) הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש מה ביד כרך אחד אף בראש כרך אחד ת"ל לטוטפות לטוטפות (מוצע לומר שאלו (דב' וא' ו,ח) לטוטפת (דב' עקב יא,יח) לטוטפת (טט באפריקי שתים, פעמיים) הרי ארבע טוטפות אמורות או יעשה ארבע כיסין של ארבע פרשיות (סה"כ 16) ת"ל **(שמ' בא יג,ט) וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ** כיס אחד של ארבע פרשיות: (לומד מראש ליד) 3) פעמים בתורה, טוטפות אחד לגופו ושתיים לפרשיות)

וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ – פשטא בתפקיד הערך אחד, מלמד על עור אחד לעשיית כיס (בית) אחד לתפילין של יד ועור אחד לעשיית ארבעה כיסים (בתים) לתפילין של ראש. [רמב"ם סת"ם פ"ג,ה"ב] כיצד עושים תפילין של ראש לוקחין עץ מרובע ארכו כרחבו וכגבהו, ואם היה גבהו יותר על רחבו או פחות ממנו אין בכך כלום, ואין מקפידין אלא על ארכו שיהא כרחבו, וחופרין בו שלשה חריצין כדי שיעשה לו ארבע ראשים ... , ולוקחין עור ומרטיבין אותו במים ומשימין בו את העץ ומכניסין את העור בין כל חריץ וחריץ ומכמשים אותו והוא רטוב מכאן ומכאן עד שעושין בו דמות שי"ן שיש לה שלשה ראשין מימין א המניה תפילין ודמות שי"ן שיש לה ארבעה ראשים משמאל המניה. [רמב"ם סת"ם פ"ג,ה"ד] וכיצד עושין תפילין של יד לוקחין עץ מרובע ארכו כרחבו ויהיה גבהו כאצבע או יתור על זה מעט או פחות מעט ומחפין אותו בעור רטוב ומניחין את העור על האימום עד שייבש וחולץ את העור ומניח את ארבע הפרשיות במקום העץ ומחזיר מקצת העור מלמטה ותופרו מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תובר מקום הרצועות.

[טור או"ח לב] העתיק דברי [רמב"ם סת"ם פ"ג,ה"ב,ה"ד] ולפלא שה-[ש"ע או"ח לב] לא זכר מהלכות אלו.

[התורה"מ] (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת. נכתב ד' פעמים, הרי צותה התורה על ד' פרשיות אלה, שישמו אותם על היד ועל הראש, ...

ובכל ד' מקומות אלה תפס אצל יד לשון יחיד והיה לאות (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ (שמ' בא יג,טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל-יָדְכֶם (דב' וא' ו,ח) וְקִשְׁרֹתֵם לְאוֹת עַל-יָדְכֶם וְקִשְׁרֹתֵם אֹתָם לְאוֹת עַל-יָדְכֶם (דב' עקב יא,יח) וקשרתם אותם לטוטפות ואצל ראש אומר לשון רבים לטוטפות ((שמ' בא יג,טז) וּלְטֹטְפֹת בֵּין עַיִנֵיךָ (דב' וא' ו,ח) וְהָיָה לְטֹטְפֹת בֵּין עַיִנֵיךָ (דב' עקב יא,יח) וְהָיָה לְטֹטְפֹת בֵּין עַיִנֵיכֶם), לבד פה אמר גם אצל ראש לשון יחיד לזכרון (שמ' בא יג,ט) וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֵיךָ, ובא פה שנוי גבי יד מ"ש (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת ובכולם אמר (והיה) לאות, מזה למדו חכמי המסורת, שיש הבדל בין יד ובין ראש, ששל יד יהיה אות אחד ושל ראש יהיו ארבע טוטפות כמספר הפרשיות, כי של יד יתנם בבית אחד וכולם אות אחד, ושל ראש יתן בד' בתים והם ארבע טוטפות, ובכל זאת צריכים הבתים של ראש להיות מחוברים בעור אחד שמצד זה גם הם זכרון אחד לגבי הרואה אותם מבחוץ, שכולם מחוברים, והם ארבע לגבי המניח שהוא יודע שבפנים הם חלוקים לד', וע"כ בג' מקומות שאמר לטוטפות בלשון רבים, שמדבר מצד המניח אמר (והיה) לאות, לבד פה שאמר גם אצל הראש (שמ' בא יג,ט) וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֵיךָ בלשון יחיד שמדבר מצד שמבחוץ הם זכרון אחד, באר הבדל בין יד וראש כמ"ש (שמ' בא יג,ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת שהיד הוא גם לך לאות אחד כי הוא אות אחד גם בפנים אבל הראש הוא לזכרון ולא לך לזכרון כי בפנים הם ד' זכרונות רק בחוץ הם זכרון אחד כמו של יד, אבל (שמ' בא יג,ט) לְךָ בפנים רק היד הוא לאות אחד לא הראש, ומאמר זה מובא בספרי פ' ואתחנן (ס' ל"ה) ומנחות (דף ל"ד):

ב"ה טוב טעם ודעת (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – מוציא מפשט; מרכא = מרדף; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/אם אחר/בתשובע"פ.

יגט) על-ידיך – רביע, בתפקיד איך כותבים את ארבע פרשיות בתפילין ומתחיל בתש"י. **[בבלי מנחות לד,ב]** תנו רבנן: כיצד כותבין?

תפלה של יד כותבה על עור אחד, ואם כתבה בארבע עורות והניחה בבית אחד – יצא; וצריך לדבק, שנאמר: **(שם' בא יגט) וְהִנֵּה לְךָ לְאֵוֹת עַל-יָדְךָ**, כשם שאות אחת מבחוץ (בית עור אחד הוא האות) כך אות אחת מבפנים, דברי ר' יהודה; ר' יוסי אומר: אינו צריך.

[רש"י בבלי מנחות לד,ב] (שם' בא יגט) וְהִנֵּה לְךָ לְאֵוֹת – אפי' לך לא יהא אלא אות אחת דכי הוו בפנים ד' אגרות שאינם דבוקות ונתונות בבית אחד לאחריים שאין רואין אלא חיצון חשוב אות אחת אבל לך המ(מ)שמש בהן וניכר ממשן של ד' אגרות כל אחת לבדה הוו ב' אותות. **[תורה שלמה הערה צד]** גירסא אחרת ד' אותות) כ"ב טבת התשע"ט

[בבלי מנחות לד,ב] ת"ל: **(שם' בא יגט) וּלְזַכְרוֹן בֵּין עֵינַיִךְ**, וזכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות, הא כיצד? כותבין על ד' עורות ומניחין בד' בתים בעור אחד, ואם כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים – יצא; וצריך שיהא ריוח ביניהן, דברי רבי, וחכ"א: אינו צריך; ושויין, שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת; ואם אין חריצין ניכר – פסולות.

וּלְזַכְרוֹן בֵּין עֵינַיִךְ – פשטא מונח זקא-קטן, פשטא מלמד שבית של תש"י עשוי מעור אחד ובית של תש"ר עשוי מעור אחד. זקא-קטן מלמד על שני לימודים בבית של תש"ר (א) כותבין על ד' עורות ומניחין בד' בתים בעור אחד, (ב) ואם כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים – יצא; **בֵּין** – מונח בתפקיד הרחבת אחד או שני הלימודים. כאן הכותב תש"ר בעור אחד רבי וחכמים שויין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת (מהפרשיות);

ע"פ **[תורה שלמה הערה צד]** שיעור של ארבע פרשיות של יד בכרך אחד, היינו לכתחילה כתובים בקלף אחד ומונחים בבית אחד ללא מחיצות ויכולים להיות כתובים בארבע אגרות לא דבוקות דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אינו צריך לדבק. וע"פ דברי המכילתא יש לפרש שהלימוד מקרא הוא על עיקר הדין המבואר ברישא שצריך לכתוב ארבעתן על עור אחד כמפורש במכילתא וספרי ור' יוסי ס"ל שזה רק לכתחלה ואין זה מעכב. ט"ט: בית של תש"י ושל תש"ר עשוי מעור אחד, הכתוב בתש"י לכתחילה בקלף אחד, הכתוב בתש"ר יכול להיות כתוב בקלף אחד או בארבעה קלפים.

[תורה שלמה הערה צד] ע"פ **[רשב"א]** היינו לכתחילה לכותבם בקלף אחד אבל בעמודות מקבילות ואם לא בקלף אחד אז בעד ארבע קלפים כעמודות נפרדות ולחבר ביניהם. ולא לכתוב כמוזוה פרשה מעל פרשה.

[שו"ע או"ח הלכות תפילין סי' לב סעיף מז] (סו מז) אם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד, פח"ו כשרים (רטז) <לוי אפילו אין ריוח ביניהם, ובלבד שיהא חוט (ריז) או משיחה בין כל בית ובית.

[משנה ברורה סימן לב ס"ק רטז] (רטז) אפי' אין וכו' – ר"ל וכ"ש כשיש ריוח בין הפרשיות שיוכל לחתכם וישתייר כדי היקף גויל לכל אחת דשפיר דימי אף דבעת הכתיבה כתבן בקלף אחד וכתבו האחרונים אף על גב דכשאין ריוח ביניהם יהיה מוכרח להניח כל פרשה בביתה שלא בוקיפה אפי"ה כשר כי הזקיפה אינה אלא למצוה (טט: הידור) [כן מתבאר הפירוש לפי מש"כ הב"י בשם מהרי"א ומהר"י בן חביב וכן הסכים הב"ח ועיין במ"א בשם הד"מ];

ואין לפרש **על-ידיך** – רביע – כארבעה לימודים, מפני שיש יותר מארבעה לימודים (א) ארבע פרשיות בבית של יד. (ב) בגובה שביד (ג) לאות לך ולא לאחרים (ד) דבר שכנגד הלב (ה) יד שמאל (ו) להביא את הגדם שיהא נותן בימין (ז) כשנותן תפילין נותן של יד תחלה ואחר כך נותן של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד: (ח) ר' יהודה אומ' הואיל ואמ' תורה תן תפילין ביד ותן תפילין בראש מה ביד מקום שראוי ליטמא בנגע אחד אף בראש מקום שראוי להטמא בנגע אחד:

שלא להסיח דעת מהתפילין.

[בבלי שבת יב,א] תני דבי רבי ישמעאל: יוצא אדם בתפילין בערב שבת עם חשיכה. מאי טעמא – כיון דאמר רבה בר רב הונא: חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה, קל וחומר מציץ: מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת – אמרה תורה **(שם' תצ' כח,לח) וְהִנֵּה עַל-מִצְחוֹ תְּמִיד** – **(רש"י)**: קרא יתירה הוא להך דרשה, דהא כבר קבע ליה מקום **(שם' תצ' כח,לח) וְהִנֵּה עַל-מִצְחָא אֶהְרֹךְ** שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה – על אחת כמה וכמה! הלכך: מידכר דכיר להו (טט: מזכיר לזכור ע"י המשמוש).

(שם' תצ' כח,לח) וְהִנֵּה עַל-מִצְחָא אֶהְרֹךְ וְנִשְׂא אֶהְרֹךְ אֶת-עֵינָיו הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל-מִתְנַת קְדָשֵׁיהֶם וְהִנֵּה עַל-מִצְחוֹ תְּמִיד לְרַצּוֹן לְהֶם לְפָנַי ה';

[רמב"ם תפ' ומ' וס' תורה פ"ד,ה"ד] חייב אדם למשמש בתפיליו כל זמן שהם עליו שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדושתן גדולה מקדושת הציץ שהציץ אין בו אלא שם אחד ואלו יש בהם אחד ועשרים שם של יו"ד ה"א בשל ראש וכמותן בשל יד. **[שו"ע או"ח הל' תפילין סי' כח,ס"א]** (א' חייב אדם א) אין למשמש בתפילין (א) א בכל [א] שעה, (ב) שלא יסיח דעתו מהם. (ב') וימשמש (ג) בשל יד (ד) תחלה, וכשיאמר **(דב' וא' ו,ה) וקשרתם לאות על-ידיך** ימשמש בשל יד, וכשיאמר **(דב' וא' ו,ה) וְהִנֵּה לְטִטְפֹת בֵּין עֵינַיִךְ** ימשמש בשל ראש. **[שו"ע או"ח הלכות תפילין סי' כח,ס"ב]** (ב' בתפילין של ראש (ה) חולץ [ב] תחלה, בשם ג' דכתיב והיו לטוטפות בין עיניך (דברים ו, ח) כל זמן שבין עיניך, יהיו שתיים. צריך לחלוץ תפילין של ראש (ו) ג מעומד, ויניח ד [ד] בתחילתן של ראש (ז) ועליו של יד, כדי שכשיבא להניחם ד' יפגע בשל יד (ח) תחלה.

בֵּין עֵינַיִךְ – מרכא סלוק, רבוי הגבלות, (א) מגביל להתחילה להניח תש"י תחילה ואח"כ תש"ר וכך מקיים **וְהִנֵּה לְטִטְפֹת** (שתי עדויות) (ב) **וְהִנֵּה לְטִטְפֹת** כל זמן שתש"ר עליו. לכן מגביל להסיר של יד קודם לשל ראש. יסיר תש"ר תחילה כי אז פוסק מצב טוטפות. (ג) ראה שו"ע בדרך חליצה והנחה בתיק.

הסבר נוסף על "לך לאות" מובא בין היתר ב-**[מדרש תנאים לדברים פרק ו' (דב' וא' ו,ה) וקשרתם לאות על-ידיך וְהִנֵּה לְטִטְפֹת בֵּין עֵינַיִךְ]** **על-ידיך** בגבוה של יד אתה אומ' בגבוה של יד או **(דב' וא' ו,ה) על-ידיך** כמשמעו הדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין בראש ותן תפילין ביד מה בראש בגבוה שבראש אף ביד בגבוה שביד [ר"א אומר על ידך בגבוה של יד] אתה אומ' בגבוה של יד או **(דב' וא' ו,ה) על-ידיך** כמשמעו ת"ל **(שם' בא יגט) וְהִנֵּה לְךָ לְאֵוֹת עַל-יָדְךָ** ולא לאחרים לאות: ר' יצחק אומ' בגבוה שביד אתה אומ' בגבוה שביד (אתה) או **(דב' וא' ו,ה) על-ידיך** כמשמעו ת"ל **(דב' וא' ו,ה) וְהִנֵּה לְטִטְפֹת בֵּין עֵינַיִךְ** דבר שכנגד לך איזה זה גבוה שביד: טט: הניקוד של **(דב' וא' ו,ה) על-ידיך** הוא בסגול, שבדרשות במקומות אחרים מלמד על רבים. אפשר שזה מאפשר את הדרשות, שאפשר שהן מהמקף **(דב' וא' ו,ה) על-ידיך** שגידם בשמאל יניח על קיבורת יד ימין. איטר יד ימין יניח על ימינו שהיא כמו שמאל רוב העולם. לזה יש מקור ממלת **(שם' בא יגט) יְדִיָּה**.

ע"פ **[מדרש תנאים]** **(דב' וא' ו,ה) על-ידיך** בורר בין (א) כף היד (ב) בגובה שביד. ע"פ **[בבלי מנחות לד,ב]** **(שם' בא יגט) על-ידיך** אבל לעניות דעתי הכתוב בשמות הוא איך כותבים את ארבע פרשיות בתפילין והלימוד למקום ביד צריך להיות מ-**(דב' וא' ו,ה) על-ידיך** – זו גובה שביד; ונבחר בגובה שביד (כמו גובה בראש, מול הלב). בנוסף ללימוד **(שם' בא יגט) וְהִנֵּה ... על-ידיך** לארבעה שיעורים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) ל"י כי במצוות (ל) ה' תהיה ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מוציא; תביר – מחלק, מבעט, לא ממש; טפחא – שנוי תואר רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיהי לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיהי לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביעי – לפחות 4 ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחקה: **תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחקה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.****

1.10 שמות בא י,א (התש"פ – המשך מ'התשע"ט)

שמות בא י,ט: וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יַדְּךָ וּלְזַכָּרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיֶךָ כִּי בִינְךָ חֻזְקָה הוֹצֵאָה ה' מִמִּצְרָיִם:

בלימוד קודם ע"פ תבניות הטעמים, הראנו כי (שמ' בא י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת** מרמז לכעין כלל פותח, והכתוב **תּוֹכַחַת ה'** הוא כעין כלל סוגר והכתוב **בְּפִיֶךָ** הוא כעין פרט וע"י הטלת הפרט בין שני הכללים מתקבלת מידת כלל ופרט וכלל וזה מקור אפשרי לשימוש בעורות מנבלות של בהמות וחיות טהורות לסת"ם.

פירש [רש"י] שהכתוב (שמ' בא י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת**. (משמעו ש) **יציאת מצרים** תהיה לך **לאות**. ... ר"ל שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש וכוזרוע ... יד שמאל ... יד שהיא כהה.

פירש [אבן עזרא הפירוש הקצר] (א) שהאות הוא סימן ליציאת מצרים ביד חזקה ו-(ב) שאלו התפילין וכתב שע"פ חז"ל (ב) הוא הפירוש המתאים (שמ' בא י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יַדְּךָ וּלְזַכָּרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ** - יתכן על ב' פירושים. האחד על דרך (משלי ג,ג) **קִשְׁרֶם**

עַל-יַדְּךָ וּלְזַכָּרוֹתֶיךָ כְּתָבָם עַל-לִיבֶךָ: ויהי טעם **לְאוֹת** כמו סימן, ומהו שיהיה **לְאוֹת וּלְזַכָּרוֹן**, הוא **כִּי בִינְךָ חֻזְקָה**, שתשמור כן בלבך ולבנך (אפשר שהכוונה להגדת פסח). וכן הכתוב השני: (שמ' בא י,ט) **וְהָיָה לְאוֹת עַל-יַדְּךָ וּלְזַכָּרוֹתֶיךָ בֵּין עַיִנֶיךָ**, והוא (שמ' בא י,ט) **כִּי בִינְךָ חֻזְקָה הוֹצֵאָה ה' מִמִּצְרָיִם**: ומלת **שְׂטֻטְפָּת** (שם) זרה במקרא. ויש אומרים מטעם (יחזקאל כא,ב) **וְנִסְפָּף אֶל-דָּרוֹם**. והפירוש **השני** להיותו כמשמעו לעשות תפילין של יד ושל ראש, ובעבור שהעתיקו כן חז"ל, בטל הפירוש הראשון, כי אין עליו עדים נאמנים כמו שיש לפירוש השני:

הגדת פסח מרומזת גם בפסוקים הבאים הקושרים בין האותות ובין היד החזקה ולא כמו דעת ראב"ע (דב' וחה"ב לד,יא) **לְכָל-הָאֱלֹהִים וְהַמּוֹפְתִים (דב' וחה"ב לד,יב) וְלִכְלֵל הַיָּד הַחֻזְקָה** וגו' משני הפסוקים עולה אות(ות) (בוצעו ב) יד חזקה (והביאו ל) יציאת מצרים. פסח הוא אות זכרון לאותות ומופתים, יד חזקה ומורא גדול שעשה משה רבנו בשליחות ה' בביטול גמור לשולח. כתב [ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן כה - הלכות תפילין] אין לך שום מצוה שתהיה אות ועדות, כי אם שלשה מצוות, והם: מילה, שבת, ותפילין, שנכתב בשלשתן אות. שבת ויו"ט הם (י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת** לזכירת יציאת מצרים. בזמן שאינו שבת או יו"ט תזכור יציאת מצרים ע"י (י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת** בחקת הנחת תפילין ומילה. הסבר זה משלב על בסיס הכתוב בין זכירת יציאת מצרים ביום חול ע"י הנחת תפילין ובין זכירת יציאת מצרים בשבת ויו"ט שאין מניחין בהם תפילין.

פרשת "קדש לי כל בכור" (שמ' בא י,ג-י) משלבת בתוכן אחד בין קדושת בכור, מצוות פסח (שבת ממלאכה, שבת מחמץ, ליל פסח והגדה) ומצוות תפילין.

פסוקים (שמ' בא י,ג-י) משלבים בתוכן אחד הפותח (י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת** הווית ביצוע שני אותות אות פסח ואות תפילין כזכרון ליציאת מצרים. מוצע לומר שזה נלמד במידת סמוכים מהפתיחה של (י,ג) **וְשִׁמְרָתָ אֶת-הַחֻזְקָה הַזֹּאת**. אפשר שגם תבנית הטעמים (סלוק תביר) מרכא טפחא תומכת בלימוד כעין סמוכים מ-(י,ג) אל (י,ט).

(י,ג) **אֶת-הַחֻזְקָה** – מקף ע"פ [מכילתא] (בורר בין) חוקת תפילין ובין חוקת (כל) המצוות. (וקובע) אמרת במי הענין מדבר בתפילין. (י,ג) **אֶת-הַחֻזְקָה** – מקף ע"פ [תנ"ש קכב] ע"פ [מדרה"ג ומכדרש"י] (בורר בין) ר' אליעזר אומר זו חוקת הפסח ר' עקיבא אומר זו חוקת תפילין. ולפי הלימודים השונים בפסוקים (י,ט-י) בתוכן אחד יש מסלול לימוד על הפסח כאות, ומסלול לימוד על תפילין כאות.

במסלול לימוד על תפילין כאות (י,ג) וְשִׁמְרָתָ אֶת-הַחֻזְקָה הַזֹּאת – (סלוק תביר) מרכא טפחא בתפקיד כעין סמוכים ללמוד מ-(שמ' בא י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת** אל (י,ג) **וְשִׁמְרָתָ אֶת-הַחֻזְקָה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה** הביא [תנ"ש קכ] ע"פ [מכילתא] שנאמר (שמ' בא י,ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יַדְּךָ** שומע אני אף הקטנים במשמע והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות עשה אם למדת על מזוזה שהיא נוהגת בקטנים כבגדולים יכול אף תפילין ינהגו בקטנים כבגדולים ת"ל (י,ג) **וְשִׁמְרָתָ אֶת-הַחֻזְקָה הַזֹּאת** לא אמרתי אלא במי שידוע לשמור תפילין מכאן אמרו קטן היודע לשמור תפילין הרי הוא עושה לו תפילין (ובהערה מוסבר שזה לחינוך לכשיבוא לכלל שמירת המצוות).

במסלול לימוד על תפילין כאות (שמ' בא י,ג) לְמוֹעֲדָה - אתנה מגביל הנחת תפילין לזמן אור יום. (הקטע הבא נכתב ע"פ [משך חכמה] (י,ט) עם שנוי), (ויהיה נגד) מאן דאמר (כבלי עירובין צה) **תפילין נוהגין ביום ובלילה** (ראה משנה ברורה להלן שמהתורה גם בלילה מניחין תפילין אלא מפני חשש לאי נקיות לא מניחין) ולכן אינן מצוה שהזמן גרמא ונשים חייבות. (ויתמוד) במכילתא מפי' לעיל דנשים פטורות משום דפטורות מתלמוד תורה, וכתוב (י,ט) **לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיֶךָ**, ולפי זה כולי עלמא מודו דפטורין מתפילין.

[ב"ח אורח חיים סימן תרכה] לפי הפשט דעיקר הכוונה בישיבת הסוכה שיזכור יציאת מצרים וזה הטעם בעצמו לרבינו ז"ל במה שכתב בהלכות ציצית בסימן ח' (עמ' כה) ויכוין בהתעטפו שצונו המקום וכו' וכן בהלכות תפילין בסימן כ"ה (עמ' צא) כתב ויכוין בהנחתם שצונו המקום להניח וכו' כדי וכו' מה שלא עשה כן בשאר הלכות כי לא כתב שיכוין שום כוונה בעשיית המצוה מפני כי המקיים המצוה כדינה יוצא בה אף על פי שלא היתה לו שום כוונה אבל בציצית שכתוב בהן (במדבר טו מ) **לְמַעַן תִּזְכְּרוּ אֹתָם** וכן בתפילין כתוב (שמ' בא י,ט) **לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיֶךָ** שפשוטו הוא שהתפילין הם אות וזכרון כדי שיהא תורת יי' שגור בפניו (שמ' בא י,ט) **כִּי בִינְךָ חֻזְקָה הוֹצֵאָה ה' מִמִּצְרָיִם**: יראה שלא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה ולכן כתב בהלכות אלו ויכוין וכו' וכן גבי סוכה שכתוב (וי' אמר כג,מג) **לְמַעַן יִדְעוּ** וגו' משמע ליה גם כן שצריך שיכוין בשעת ישיבת הסוכה הטעם המכוון במצוה:

כִּי - יתיב, משמעו דווקא כך, **כִּי בִינְךָ חֻזְקָה** - מונח זקא-קטן, זקא-קטן בתפקיד שני דברים, ע"פ [אנצ' תלמודית יב, זכירת יציאת מצרים טור רט] (א) כוונה כללית כבכל קיום מצוה, (ב) וכוונה של זכירת יציאת מצרים. אפשר כי טעם מונח מוסיף, שבמצוות תפילין עיקר המצוה וקיומה תלויים בכוונה שיכוין על זכירת יציאת מצרים, **הוֹצֵאָה ה'** – מרכא טפחא מרמז לכעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, אפשר שמרבה על פסח כאות שביתה כמו שבת את הימים טובים האחרים והם שבועות, ראש השנה, יום הכפורים, לענין זכרון יציאת מצרים, שלא נאמר בהם זכירת יציאת מצרים. אבל צ"ע כי בתפילות ר"ה ויה"כ ובקידוש של ר"ה לא מוזכרת יציאת מצרים. ולסוכות יש כתוב לעצמו (וי' אמר כג,מג) **לְמַעַן יִדְעוּ דְרָתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתֶּם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצֵאֵי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**: צ"ע הם שמיני עצרת המתרבה מפסח או מסוכות. **במסלול לימוד על פסח כאות זכרון יציאת מצרים, תבנית הטעמים (י,ג) אֶת-הַחֻזְקָה הַזֹּאת** – (סלוק) מרכא טפחא בתפקיד כעין

ב"ה טוב טעם ודעת לזאת (כ) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבו; מוציא מפשט = מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו- סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו- זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחקה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתרש"ב פ.

סמוכים מ- (יג,י) **וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ** אל (שמ' בא יג,יא) **וְהָיָה כִּי-יִבְאֲרֶךְ ה' אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי** הביא **[תו"ש קלד]**
 ע"פ **[מדרה"ג ומכדרשב"י]** אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בארץ ישראל ת"ל (יג,י) **וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ** וסמך ליה (שמ' בא יג,יא) **וְהָיָה כִּי-יִבְאֲרֶךְ** מיאכן (בדרך כלל) אין מעברין שנים ואין קובעין חדשים בחוצה לארץ אלא בארץ ישראל ובערי יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר **(דב' ראה יב,ה)** לשכנו תדרשו.
במסלול לימוד על פסח כאות זכרון יציאת מצרים, תבנית הטעמים של (יג,י) וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורה לנושא העשויה להתרחב, שעל חלקם לא חלה הלכה כלשהי בקשר לנושא כגון כאשר רוב הציבור טהור ועושה פסח ראשון, (יג,י) **וְשִׁמְרֶתְךָ** – תביר ממעט את הטמאים או שהיו בדרך רחוקה נדחים משמירת פסח ראשון ועושים פסח שני (שמ' בא יג,י) **לְמוֹעֲדָהּ** – אתנה מגביל זמן חודש העיבור להתקיים סמוך אל (שמ' בא יג,ד) **בַּחֲרֹשׁ הָאֲבִיב: [תו"ש כנע]** ע"פ **[מדרה"ג ומכדרשב"י]** (יג,י) **לְמוֹעֲדָהּ** מלמד שאין מעברין את השנה אלא בפרק הסמוך למועד (שחדש העיבור סמוך לפסח).

שמות בא יג,י: וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יְמִימָה: פ
[שו"ע או"ח הלכות תפילין סי' כט] ובו סעיף אחד.

סעיף א (א) (<א <א' א' א') אין לברך <ב> שום ברכה כשהולך תפילין, אפי' כשהולצם א (ב) ב' ערב שבת (ב) בין השמשות. [משנה ברורה סימן כט] (א) אין לברך - פירוש לאפוקי ממאי דאמרינן **[בנדה נ"א ע"ב]** דבני מערבא היו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו בתר דמסלקין תפילין בלילה [א] שהם היו סוברים דלילה לאו זמן תפילין הוא ונפקא להו זה מקרא (שמות בא יג,י) ד- **וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יְמִימָה:** ולא לילות אבל לדידן דס"ל דהאי קרא אתי לענין אחר כדאיתא בגמרא ולילה קי"ל דזמן תפילין הוא אך אין להניחם לכתחילה דגזרו שמא יישן בהם ויפיהו הילכך אין לברך:
אֶת-הַחֻקָּה – מקף כרב-משמע של "החקה" (א) חוקת פסח (ב) חוקת תפילין
 לימוד משמעות **וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ** מתנהל בשני מסלולים לפי משמע "החקה". מסלול (א) חוקת פסח; מסלול (ב) חוקת תפילין.

מסלול (א) חוקת פסח **רש"י (שמות בא יג,י) - מִיָּמִים יְמִימָה.** משנה לשנה. (טט: הכתוב מדבר בפסח, כי תפילין הן חקת יום יום). ואז **לְמוֹעֲדָהּ** - שחיטה דוחה שבת, אתנה מגביל שאין צולין בשבת.

מסלול (ב) חוקת תפילין בכל יום חול שאינו אות, ולא בכל יום שהוא אות: שבת, יום טוב, מחלוקת בהנחת תפילין בחול המועד. ואז **וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת** – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורה לנושא העשויה להתרחב, שעל חלקם לא חלה הלכה כלשהי בקשר לנושא. מרכא טפחא כעין קבוצת פרטים שעשויה להתרחב, מחול המועד פסח לומדים לחול המועד סוכות בענין הנחת תפילין. (יג,י) **וְשִׁמְרֶתְךָ** – תביר ימעט הנחת תפילין בחול המועד.

[משנה ברורה סימן כט] (ב) בין השמשות - פי' אף דקי"ל שבת ויו"ט לאו זמן תפילין [ב] וכשירצה להניחן אז לשם מצוה עובר על בל תוסיף מ"מ כיון שאם מניחן עליו בלי כונה לשם מצוה אין בזה איסור מן התורה אלא מדברי סופרים [ג] משום גזירה שמא יצא בהן לר"ה ויש חולקין גם ע"ז כמו שיבואר לקמן בסימן ל"א לפיכך לא שייך ברכה ע"ז כיון שבחליצת התפלה מצד עצמה אין בה מצוה ואינו חולצין אלא משום גזירה:

מִיָּמִים יְמִימָה - טפחא סלוק. טפחא כשנוי ורבוי, סלוק כמגביל. במסלול (ב) חוקת תפילין, כשנוי שאם לבישת תפילין אינה תלויה בזמן בכל זאת טעם **יְמִימָה** – סלוק הגביל הנחתם לשם מצוה לביום ודאי ולא בין השמשות של שבת ויו"ט ובשבת ויו"ט שאז עובר על בל תוסיף. ואם לבוש בתפילין והגיע שבת או יו"ט גזרו שיורידם שמא יטלטלם בר"ה.

מִיָּמִים יְמִימָה - טפחא אחר אתנה, סלוק. האתנה מגביל והגבלה זאת מאפיינת את הטפחא, והיות הטפחא ללא הגבלת מרכא, אפשר כי אפיונו המוגבל מתפשט אלפניו, ממעט ב- (שמ' בא יג,י) **וְשִׁמְרֶתְךָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ** כגון המחלוקת בענין הנחת תפילין בחול המועד. שאר ימות השנה יצאו משמירת חקת הפסח ונכנסו לשמירת מצות תפילין. וכן המחלוקת בהנחת תפילין בלילה **(בבלי מנחות לד?)**

שמות בא יג,יא: וְהָיָה כִּי-יִבְאֲרֶךְ ה' אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלְאַבְרָהָם וְנָתַנָּה לְךָ:

וְנָתַנָּה לְךָ: פרשת והיה כי יביאך, פרשה שניה מארבע פרשיות התפילין. **וְהָיָה כִּי-יִבְאֲרֶךְ ה'** – גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא להקל ולא להחמיר. **[רש"י] - (טט א') יש מרבותינו שלמדו מכאן, שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. טט - להקל על הבכורות במדבר (טט ב') והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו, לומר אם תקיימוהו במדבר, תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם (בבלי בכורות ד,ב) טט - להקל שיזכו להיכנס לארץ-ישראל**

שמות בא יג,יב: וְהַעֲבַרְתָּ כָּל-פֶּטֶר-רְחֵם לְהו' וְכָל-פֶּטֶר שֶׁנֶּר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזִּכְרִים לְהו':

[בבלי בכורות יט,א] מתני' [בכורות פ"ב מ"ט]. יוצא דופן והבא אחריו, רבי טרפון אומר: שניהם ירעו עד שיסתאבו, ויאכלו במומן לבעלים, רבי עקיבא אומר: שניהן אינן בכור, הראשון - מפני שאינו פטר רחם, והשני - מפני שקדמו אחר. **שניהן [רמב"ם בכורות פ"ב, ה"ד]** יוצא דופן והבא אחריו שניהן אינן בכור, הראשון מפני שאינו פטר רחם והאחרון מפני שקדמו אחר, אפילו יצאה נקבה דרך דופן וזכר דרך רחם אינו בכור.

[בבלי בכורות יט,א] גמ' ... אמר ליה (אביי): לעולם בכור לדבר אחד לא הוי בכור, (מיישבת הגמרא) ורישא ה"ק (כך נתקן לשון הברייתא) אי זכר - יכול אפי' (שהוא עצמו) יוצא דופן (ולא מדובר על זכר אחר נקבה כי זה מתמעט מהנימוק שבכור חלקי אינו נקרא בכור) - ת"ל (שמ' בא יג,יב) **פֶּטֶר-רְחֵם, רבינא אמר: לעולם בכור לדבר אחד (חלקי) הוי בכור, וסיפא ה"ק, אי סלקא דעתך יצא אחר יוצא דופן (יהיה) קדוש (כי פטר את הרחם וזוהו הוא בכור חלקי), (טט: הנחת עבודה שהכוונה ל-) **(שמ' בא יג,ב) בְּכֹר** דכתב רחמנא למה לי?**

[בבלי בכורות יט,ב] אי למעוטי היכא דיצתה נקבה לפניו - **(שמ' בא יג,יב) פֶּטֶר-רְחֵם** נפקא! אלא שמע מינה: בכור - למעוטי היכא דיוצא אחר יוצא דופן.

שלושה מיעוטים (א) יצא אחר יוצא דופן מתמעט ממלת **(שמ' בא יג,ב) בְּכֹר**

(ב) הוא עצמו יוצא דופן נדחה מ- **(שמ' בא יג,יב) פֶּטֶר-רְחֵם**

(ג) יצא אחר נקבה נדחה מ- **(שמ' בא יג,יב) פֶּטֶר-רְחֵם**

(שמ' בא יג,יב) כָּל-פֶּטֶר-רְחֵם – מקף מקף אלו שני המיעוטים (ב) ו- (ג). ראה להלן **[מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פ"ג]** הלומד מיעוטים בדומה ובשונה מהגמרא.

ב"ה טוב טעם ודעת (טור) (ל) כי במצוות האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבוי**; **דראג** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראג תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בדי"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא אולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.11 שמות בא יג,א (התשפ"א – המשך מ התשע"ט, התש"פ) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות בא יג,א: וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: מופע 3 מ-70 מופעים של התוכן בתורה, שהכותב מציע לקשרם אל מאמר **[פירוש (הסולם לזוהר) - שמות פרשת יתרו מאמר זכור את יום השבת לקדשו (א) אות תסה]** כעין שבעים ענפים המתפשטים מחמישה ענפים שכל אחד מהם שקול כנגד כל מצוות התורה, והחמישה מתפשטים מהגזע שהוא 'ותלמוד תורה כנגד כולם'.

הדיבור השלישי פותח בקבלת עול מלכות שמים. במכת בכורות ה' גאל את בכורו ישראל משעבוד אדם - מצרים וקדשו להיות עבד ה'. לעבד שמו אות, לעבדי ה' אלו התפילין. ארבע הפרשות הן קבלת עול מלכות שמים כהסבר הבא **[תניא ליקוטי אמרים פרק מא האדמור"ר הזקן]** ... ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך ויעמיק במחשבה זו ויאריך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת טלית ותפילין וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכב באותיו וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשין אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפ' **(שמ' בא יג,ב) קדש (שמ' בא יג,א) וְהָיָה כִּי-יִבְרָאָה** דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכב בפ' **(דב' וא' ו,ד) שְׁמַע (דב' עקב יא,יג) וְהָיָה אִם-שָׁמַע** והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו' ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק

שמות בא יג,א: וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: שכל אחד מישראל מקבל עליו מלכות שמים וירים את החיות הא-לקית ממעמקי כנען המייצג את הס"א ויביא ליחוד קוב"ה ושכינתיה. (ראה הפסוקים בתנ"ך ללא אותיות שם הוי"ה שחלקם עוסק בכנען) בתורת חב"ד פרשת קדש היא כנגד חכמה, פרשת והיה כי יביאך היא כנגד בינה, פרשת שמע היא כנגד חסד, פרשת והיה אם-שמע היא כנגד גבורה.

שמות בא יג,ב: קדש-לי כל-בכור פטר כל-רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:

(שמ' בא יג,ב) קדש-לי כל-בכור – קדמא ואולא מרמז ללמוד בסדר מסוים, כאן כנאמר

ב- **[ברייתא דר' ישמעאל ת"כ פסקא ט]** מכלל שהוא צריך לפטר ומפרט שהוא צריך לכלל, כיצד, **(שמ' בא יג,ב) קדש-לי כל-בכור** יכול אף נקבה במשמע ת"ל **(שמ' בא יג,ב) פטר ... רחם** אי פטר רחם יכול אפי' לאחר יוצא דופן, ת"ל **(שמ' בא יג,ב) בכור**. זהו הכלל הצריך לפטר ופטר הצריך כלל. ועי' פירוש **[מדות אהרן]** ביאר בטוב טעם החילוק בין המידה הנקראת כלל ופרט שאי אתה דן אלא כעין הפרט ובין המידות הנקראות כלל שצריך לפטר ומפרט שהוא צריך כלל. ודבריו מבוססים על דברי **[רש"י חולין דף פ"ח ע"ב]**. **קדש-לי כל-בכור** – קדמא ואולא רמז בלימוד כעין כלל שע"י טעמי מקף נופו מכאן ולדות שלא חלים עליהם הלכות קדושת בכור הכתוב המוטעם קדמא ואולא מהוה גם חלק מהפרטים ואחריו באים פרטים נוספים המגדירים את הבכור שחלה עליו קדושה **פטר כל-רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:** זוהי תבנית של מה שמוגדר ב-**[ברייתא דר' ישמעאל ת"כ פסקא ט]** מכלל שהוא צריך לפטר ומפרט שהוא צריך לכלל,

שמות בא יג,ב: קדש-לי כל-בכור פטר כל-רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:

מבוא: פשט הכתוב מצוה על קדושת בכור בבני ישראל באדם ובבהמה. דרשות התורה שבעל-פה מתרכזות על בכור בהמה. בפר' "קדש לי" הן רק בפסוק זה, והמשכן בפר' "והיה כי יביאך" (שמ' בא יג,ב, יג,טו)

[תורה תמימה (=ת"ת)] (שמ' בא יג,ב) קדש-לי - מכאן שקדשו בכורות במדבר⁽⁸⁾ **[בכורות ד,ב]:**

[תו"ת הערה א] ר"ל ולא שהותחלה מצוה זו בכניסה לארץ (כפי שאפשר היה לסבור מפני שב-**יג,ה**) נאמרת ביאת הארץ). ומדייק זה מדלא פתח הפרשה בלשון כי תבאו אל הארץ כמו בפסח בסמוך בפסוק ה' ובכל מקום (אחר שמדובר על ביאת הארץ). ואף על פי דכתיב לקמן ב-**(שמ' בא יג,א) וְהָיָה כִּי-יִבְרָאָה ה' אֶל-אַרְצְךָ הַפְּנִיעֵי** וגו' **(שמ' בא יג,ב) וְהִעֲבַרְתָּ כָל-פֶּטֶר-רְחֶמְךָ לָהּ**, התם כונה אחרת באותו הלשון, דדרשינן עשה מצוה זו כדי שתכנס לארץ, כפי שיתבאר שם, וע"ע מענין דרשה זו לפנינו ב-**(במ' ג,יג) כִּי לֵי כָל-בְּכוֹר יָוֵם הַפְּתִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶרְךָ מִצְרַיִם הַקְּדֹשִׁי לִי כָל-בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד-בְּהֵמָה לִי יִהְיֶה אִגִּי ה':** ס:

(שמ' בא יג,ב) קדש-לי – מקף כבורר בין חלות קדושת בכור על ולד גמור בלבד ובין חלות קדושת בכור על סימן ולד ובזמן הולד הבא הגמור כבר לא יהיה בכור, וזו ההלכה ע"פ **[מכילתא דרשב"י]** **(שמ' בא יג,ב) וְהִעֲבַרְתָּ כָל-פֶּטֶר-רְחֶמְךָ לָהּ**

(שמ' בא יג,ב) כל-בכור - כל בכור ... עד דאיכא (בהמה טהורה או טמאה) כול'י בכור [בישראל - הא כל מקום שיד עובד כוכבים באמצע פטורה מן הבכורה]⁽⁹⁾ **[בכורות ג,א]:**

[בבלי בכורות ג,א] וחכמים אומרים כל זמן שיד העובד כוכבים כו'. אמר רבי יהושע: ושניהם מקרא אחד דרשו; **(שמ' בא יג,ב) כל-בכור**, רבנן סברי: בכור - מקצת בכור משמע, כתב רחמנא כל - עד דאיכא כוליה, ורבי יהודה סבר: בכור; כוליה בכור משמע, רחמנא כל - דאפילו כל הדוא. **[רש"י בכורות ג,א]** **(שמ' בא יג,ב) כל-בכור** - בישראל רבנן סברי אי הוה כתיב בכור בישראל הוה משמע אפילו מקצת בכור דישראל הוי חייב בבכורה (רבנן סברו שאם היה כתוב "בכור בישראל" שמשמעותו לישראל יש חלק בבכור ולגוי יש חלק בבכור והבכור יחשב לקדושה. אבל כתוב "כל-בכור ... בבני ישראל" ללמד שרק בכור של בהמה בבעלות מלאה של ישראל. תו"ת מוסף עוד מצב).

[תו"ת הערה ב] היינו אם היה להעובד כוכבים חלק אחד מאלף בולד הרי זו פטורה מן הבכורה, אבל אם היה לו בהעובר אבר אחד ששייך לו רואין כל שאלו יחתך זה האבר יהיה בעל מום למזבח הרי זה פטור ואם לאו חייב, ומשכחת לה בחתוך אבר שלא יהיה בעל מום כגון ביתרת אבר, וע"ל **(שמ' תשא לד,כ) וְכָל-מִקְנֵי תִזְכָּר**, לענין פטור שותפות עובד כוכבים בהאם, ועיין בסמוך בדרשה **בבני ישראל הובאה ג"כ דרשה לפטור בכורה בשותפות עובד כוכבים ודרשינן בישראל ולא בעובד כוכבים, אמנם שתי הדרשות צריכות, דהתם ילפינן לעיקר הפטור בשותפות עובד כוכבים, וכאן ילפינן לענין שיעור השותפות דאפילו בכל שהוא פטור:**

(שמ' בא יג,ב) כל-בכור – מקף כבורר בין בכור בהמה של ישראל בלבד והוא קדוש ויש הלכות השייכות לכך ובין בכור בהמה שיד עובד כוכבים בו (=שותף) כחלק מכולו ואינו קדוש ואם בעל איבר רואין כל שאלו יחתך זה האבר יהיה בעל מום למזבח הרי זה

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת לטוב (ל) כי במצוותך האמנותי – הוללים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשקפה: **תנ"ך**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום: **דרנא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שחכה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

פטור ואם לאו חייב.

(שמ' בא יג,ג) כָּל-בְּכוֹר - יָכוֹל אֶפְלוּ נִקְבָה ת"ל (דב' ראה טו,טי) הַנֶּזֶר תִּקְדֵּשׁ, אִי זָכַר יָכוֹל אִפִּי יִצְתָה נִקְבָה לִפְנֵי ת"ל פֶּטֶר כָּל-רְחֵם^א (בכורות יט,א): **(דב' ראה טו,טי) כָּל-הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִגְדַל בְּקִרְבָּה וּבְצִנְיָה הַנֶּזֶר תִּקְדֵּשׁ לַה' אֲלֵהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּכֶרֶךְ שׂוֹרֶךְ וְלֹא תִגְזַר בְּכוֹר צֹאנֶיךָ:** **(תו"ת הערה ג)** ולולא זאת (הכתוב **פֶּטֶר כָּל-רְחֵם**) הוה אמינא אפילו יצתה נקבה לפניו (והזכר שנולד אחריה הוא בכור), ואף על פי דכתיב בכור (הכתוב **פֶּטֶר כָּל-רְחֵם** שהנולד זכר שפטור את הרחם לא נולד לפניו), אך הו"א דבכור משמע כל שהוא בכור לשנים מאחיו הזכרים, וכמו ותאמר הבכירה (שהיתה הגדולה מבנות לוט שלא נשאו עדיין) אל הצעירה (פ' וירא):

(תוספתא מסכת בכורות (צוקרמאנדל) פ"ד,הט"ז) ... (חכמים נגד ר' ישמעאל) (דב' ראה טו,טי) הַנֶּזֶר תִּקְדֵּשׁ לַה' אֲלֵהֶיךָ שְׁכַל מְקוֹם שְׁנֵי זָכַר מוֹצִיא טוֹמְטוֹם וְאִנְדְרוֹגִינוּס מִן הַכֹּלל (פֶּטֶר רַחַם וְאִינְס בְּקִדּוּשַׁת בְּכוֹר): **(דב' ראה טו,טי) כָּל-הַבְּכוֹר - פֶּזֶר רָאָה בְּמִקְוָמוֹ לְנוֹשָׂא שִׁיעוּרֵי זְמַן אֲכִילַת קִדְשִׁים מִשְׁנָה לְשָׁנָה, וְאִאוּ לְנוֹשָׂא מִתֵּן טוֹבַת הַנָּאָה בְּנוֹשָׂאִים שׁוֹנִים בְּתוֹרָה אֲשֶׁר - תְּרַסָּא כְּשִׁיעוּר הַשׁוֹתָפוֹת שֶׁל גּוֹי בְּכָל שְׁהוּא שְׁפוֹטֵר מִבְּכוֹר וְאִאוּ לְנוֹשָׂא שִׁיעוּרֵי זְמַן אֲכִילַת קִדְשִׁים מִשְׁנָה לְשָׁנָה, יִגְדַל - קְדָמָא אֲפִשֵׁר שְׁרוּמֵז שִׁבְכוֹר יִהְיֶה בְּבִהְמוֹת שְׁשׁוּמְרוֹת עַל צוֹרְתָן מִקְדַּמַּת דְּנָא יְמִימֵי בְּרַאשִׁית, וְלֹא בְּנִדְמָה וְלֹא שְׁחִזֵר לִקְוֵי הַקְּדוּם מְנַדְמָה. וְגַם לֹא טוֹמְטוֹם וְאִנְדְרוֹגִינוּס.**

(בבלי בכורות יז,א) אמר רבי יוחנן: מודה ר"מ בשעיר של ראש חדש דבעינן בן שעירה, מאי טעמא? אמר קרא: (במדבר פינחס כח,טו) אֶחָד - הַמִּיּוּחָד וּבֹא מִשְׁשַׁת יְמֵי בְּרַאשִׁית. שְׁעִיר - קְדָמָא, בֹּא מִקְדַּמַּת דְּנָא מִשְׁשַׁת יְמֵי בְּרַאשִׁית

פֶּטֶר כָּל-רְחֵם - יָכוֹל אִפִּי יִצָא אַחַר דּוֹפֵן ת"ל בכור^א (בכורות ג,א): **פֶּטֶר כָּל-רְחֵם - אִמְרוּ רַב אֲדָא בְּרַ אַהֲבָה, לִוּיָהּ שִׁילֵדָה בְּנָה פֶּטֶר מִחֲמַשַׁת סְלָעִים, מֵאִי טַעְמָא, דְּאִמְרוּ קְרָא פֶּטֶר כָּל-רְחֵם, בְּפֶטֶר רַחַם תְּלִי רַחֲמָא^א (בכורות מז,א):**

(תו"ת הערה ה) ואפילו ילדה ג"כ מישאל פטור, כיון דבכור בפטר רחם תלי רחמנא, ולא קשה לפ"ז למה פטור הבכור הנולד מישאלית הנשאת לכהן וללוי, דהתם הפטור מטעם אחר הוא, דילפינן בק"ו אם פטרו את של ישראל במדבר אינו דין שיפטרו את עצמן כמבואר ריש פ"ק וריש פ"ב דבכורות:

(שמ' בא יג,ב) כָּל-רְחֵם - מִקַּף כְּבוֹרֵר בֵּין אִשָּׁה שְׁאִינָה לִוּיָהּ או כהנת שבנה הבכור קדוש בקדושת בכורה וצריך פדיון חמשה סלעים וּבֵין לִוּיָהּ או כהנת שבנה הבכור קדוש בקדושת בכורה ופטור מפדיון חמשה סלעים

פֶּטֶר כָּל-רְחֵם - הַיּוֹצֵא דּוֹפֵן אִינוּ בְּכוֹר, מ"ט דְּכִתִּיב פֶּטֶר כָּל-רְחֵם, פֶּטֶר רַחַם בְּעֵינֵיךָ^א (בכורות מז,ב): **(תו"ת הערה ו)** וכן אינו בכור לנחלה דכתיב בענין נחלה וילדו לו (ר"פ תצא) דרך הולדה בעינין, וגו'

(שמ' בא יג,ב) פֶּטֶר כָּל-רְחֵם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל - מֵהֶפֶךְ פֶּשְׁטָא מוֹצִיא מִפֶּשֶׁט הַפּוֹטֵר כְּדַרְכָּה וְנוֹלַד שְׁלֹא כְּדַרְכָּה וְאִינוּ קְדוֹשׁ בְּקִדּוּשַׁת בְּכוֹר וְלֹא כְּבוֹר לְנַחֲלָה

בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל - הַלּוֹקָח עוֹבֵר פֶּרְתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים וְהַמוֹכֵר לוֹ, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ רִשְׁאִי^א, וְהַמְשַׁתֵּף לוֹ וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבְלָה^א פֶּטֶר מִן הַבְּכוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר בִּישְׂרָאֵל - וְלֹא בְּאַחֲרֵיהֶם^א (בכורות יג,א):

(תו"ת הערה ז) דאסור למכור בהמה גסה לעובד כוכבים גזירה שמה מתוך זה ילמוד ישראל היתר גם להשאילנה או להשכירנה לעובד כוכבים והעובד כוכבים יעשה עמה מלאכה בשבת ויעבור ישראל על שביעת בהמתו, ועוד טעמים יש בזה [ועיין ביו"ד סי' קנ"א ס"ד דבזה"ז נהגו היתר בזה]:

(שמ' בא יג,ב) פֶּטֶר כָּל-רְחֵם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל - מֵהֶפֶךְ פֶּשְׁטָא מוֹנַח זְקָף-קָטָן - ז"ק שְׁתֵּי דְרִשׁוֹת, מֵהֶפֶךְ פֶּשְׁטָא מוֹצִיא מִפֶּשֶׁט הַפּוֹטֵר כְּדַרְכָּה וְלֹא נִפְרֵט, דְּרִשָּׁה שְׁנִיָּה עֲשׂוּיָה לְהִיּוֹת בְּפֶשֶׁט דְּאִסוּר לְמַכּוֹר בְּהֵמָה גְּסָה לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים

שמות בא יג,ג:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הַעָם זָכֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים כִּי בְּתוֹךְ יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ:

(תורה תמימה) [ג,ה) וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ - אִמְרוּ חֲזַקִּיָּה, מִנֵּין לְחֶמֶץ בְּפֶסַח שְׁאִסוּר בְּהֵנָּה, שְׁנֵאֲמַר (ג,ה) וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ - לֹא יִהְיֶה בּוֹ הִיתֵר אֲכִילָה^א] [פסחים כא,ב]:

(תורה תמימה הערה טו) פירוש"י מדקרינן (ג,ה) **וְלֹא יֵאָכֵל** משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה וסתם הנאות לידי אכילה באות שלוקח בדמים דבר מאכל, עכ"ל. רצ"ע למה כל האריכות הזאת, ולמה לא נפרש כפשוטו, דלא יאכל משמע אפילו להאכיל לאחרים, והיינו משום ההנאה דאית לי' להמאכיל, וכ"מ במכילתא דדריש מן לא יאכל לעשות. את המאכיל כאוכל, והיא היא גם כונת הגמרא. - והנה ה-**(רמב"ם פ"א ה"ב מחמץ)** הביא דרשה זו דחזקיה, ואע"פ דכ"מ בחבורו פוסק כר' אבהו דכל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, אך ידוע דרכו דהיכא דאין ג"מ לדינא מביא דרשה היתור פשוטה כמ"ש בחבורו כ"פ, ולכך זה כפי המתבאר בסוגיא הנהר"א אבהו אינו כחולק על חזקיה אלא כמוסיף, ועיין בר"ן, ולכן העתקנו גם אנו דרשה זו דחזקיה. - ודע דאע"פ דלכו"ע חמץ בפסח אסור בהנאה כמו אכילה, בכ"ז אינו חייב כרת על הנאה, וטעם הדבר כתבו ה-**(תוס' בסוגיא כ"א ב')** ד"ה כל מקום, משום דגבי כרת חתיב (שמ' ב יב,טו) **כִּי לֹא-יֵאָכֵל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַגֹּפֶשׁ**, (מונח לגרמיה מונח רביעי גרשיים מהפך פשטא) ואפילו לר' אבהו לא משמע כי כל אוכל לכלול גם הנאה, עכ"ל. ולולא דבריהם אפשר לומר מדמריבין רבוי מיוחד בשוה חמץ שהוא בכרת, כמ"ש ב-**(חולין ק"כ א')** [שמ' ב יב,טו) **וְנִכְרְתָה הַגֹּפֶשׁ** לרבות השוה, א"כ ממילא מבואר דעל הנאה ליכא כרת, דאי לאו הכי ל"ל לרבות השוה תיפוק ליה דנהנה:

(שמ' ב יב,טו) וְלֹא יֵאָכֵל - מִרְכָּא טַפְחָא, כְּעֵינֵי יִתוֹר לְרַבּוּת. ע"פ (תו"ת הערה טו) רַבּוּי אִסוּר הַנָּהָה מֵהַאֲכִילַת חֶמֶץ לְאַחֲרֵים, לְכַלּוֹב שְׁלוֹ או שֶׁל אַחֲרִים או בְּהֵמַת הַפֶּקֶר [ירושלמי פסחים פ"ב ה"א].

רַבּוּי רַבּוּי מִיּוּחָד בְּשׁוֹתָה חֶמֶץ שְׁהוּא בְּכַרְת, כְּמ"ש ב-חולין ק"כ א' [שמ' ב יב,טו) וְנִכְרְתָה הַגֹּפֶשׁ לְרַבּוּת הַשׁוֹתָה, רַבּוּי וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ - וְלֹא יֵאָכֵל - לְעֲשׂוֹת אֶת הַמֵּאֲכִיל כְּאוֹכֵל^א] [מכילתא]:

(שמ' ב יב,טו) חֶמֶץ - סְלוֹק, מְגַבֵּיל מִבּוֹאֵר דְּעַל הַנָּהָה לִיכָא כְּרַת, דְּאִי לֹא הִכִּי ל"ל לְרַבּוּת הַשׁוֹתָה תִּפּוּק לִיָּה דְנֵהְנָה:

[ירושלמי פסחים (וילנא) יא,ב] דיון האם "לא יאכל" או "לא יאכל" מלמד בנוסף על איסור אכילה גם איסור הנאה מחמץ בפסח. התוכן בבנין נפעל מלמד על איסור להאכיל חמץ לאחר. וְלֹא יֵאָכֵל - מִרְכָּא טַפְחָא מְרַבָּה עַל הַתּוֹכֵן אִסוּר הַנִּיּוּה (הנאה) מִחֶמֶץ.

חֶמֶץ - סְלוֹק מְגַבֵּיל אִסוּר הַאֲכִילָה הַהֵנָּה וְהַנָּהָה מִדְּאוּרִייתָא רַק לְתַקּוּפַת הַפֶּסַח, הַאִסוּר שֶׁל חֶמֶץ שְׁעֵבַר עֲלָיו הַפֶּסַח הוּא מְרַבָּן.

ב"ה טוב טעם ודעת (ט"ו) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מחצית** – מוציא מפשוט; **מרכא** – מרבי; **דראג** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = **טרחא** – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראג תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כ"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשוט** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** חצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחקה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.12 שמות בא י,א (התשפ"ב) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות בא י,גו: שבעת ימים האכל מצות וביום השביעי חג לה:

שמות בא י,ז: מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לה חמץ ולא יראה לה שאר בכל-גבלה:

דברים ראה טז,ד: ולא יראה לה שאר בכל-גבלה שבעת ימים

פירש ב-[תוה"מ בא טז, סח (שמ' בא י,יט)] לא זה אף זה – לא רק חמץ אף שאור למאן דאמר ששאר חימוצו חלש מחמץ, לכן ב-[דב' ראה טז,ד] מספיק **ולא יראה לה שאר בכל-גבלה** וממילא גם חמץ. ולפי תבנית הטעמים של **לא יראה** מקף קדמא ענינו (א) הזמן הקודם לליל ט"ו ניסן כניסת היר"ט והוא בין בדיקת חמץ וביטולו בליל י"ד ניסן ובין זמן בעור חמץ, ואם לא ביטל וביער מה יעשה עד הלילה. (ב) האם חל איסור ראיית חמץ בין זמן ביעור ובין כניסת יום טוב (בעל חמץ זה לא שוחטים עליו פסח, אבל אם אינו שלו כגון הקדש, נכרי, פקדון ללא אחריות), לכן נראה שבוה עוסק [ירושלמי פס' א"ה,ג] (ג) פקדון חמץ באחריות (= בלי יחוד מקום) מחייב את השומר לבערו לעומת פקדון בלי אחריות (= יחוד מקום) לא חייב בביעור

(שמ' בא י,ז), מטועם בתבנית טעמים כעין מדת כלל ופרט וכלל. [התוה"מ שם] הגבול כולל יותר מן הבית, שהגבול ישתרע גם חוץ מרשותו הפרטי, כמו גבולות הארץ והמדינה, מרחיב מבתים אל חצרות, בורות, שיחין, מערות וגם פקדון בבית נכרי. שלושה לא-יראה מלמדים שלושה מעוטים. (א) ממעט בעלות ושכירות נוכרית, (ב) ממעט שטח הקדש ושטח שמונח עליו הקדש, (ג) ממעט קדשים. ומ"ש בכל אחד מספר שבעת ימים הוא שלא נטעה שההבדל בין הבית והגבול הוא, שבגבול לא נאסר רק יום אחד.

(שמ' בא י,ז), **ולא יראה** מקף **ולא יראה** מקף בורר **בין** חיוב **ובין** פטור בהמץ נכרי ובהמץ של גבוה הכלל מרומז בתבנית הטעמים **(שמ' בא י,ז)** **ולא יראה לה** – קדמא ואולא, כלל ופרטו הראשון **חמץ** – רביע בעל ארבעה למודים כב-

[בבלי פסחים ה, ב] תנו רבנן: **(שמ' בא י,יט)** **שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם** מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר **(שמ' בא י,ז)** **ולא יראה לה שאר בכל-גבלה**. לפי שנאמר **(שמ' בא י,ז)** **ולא יראה לה שאר** - (טט לך =) שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. **יכול** יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי - תלמוד לומר **(שמ' בא י,יט)** **לא ימצא**. אין לי אלא בכנרי שלא כיבשתו, ואין שרוי עמך בחצר. נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין? תלמוד לומר **(שמ' בא י,יט)** **לא ימצא בבתיכם**. אין לי אלא שבבתיכם, בכורות בשיחין ובמערות מניין? תלמוד לומר: **(שמ' בא י,ז)** **בכל-גבלה**. ועדיין אני אומר: בבתיים - עובר משום (למוד א) כל יראה

[למוד ב] וכל ימצא (למוד ג) וכל יטמין (למוד ד) וכל יקבל פקדונות מן הנכרי. בגבולין - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. מניין ליתן את האמור של זה (בבתיים) בזה (בגבולין) ושל זה (בגבולין) בזה (בבתיים)? תלמוד לומר: שאר שאר לגזירה שוה. נאמר שאר בבתיים - **(שמ' בא י,יט)** **לא ימצא בבתיכם** ונאמר שאר בגבולין - **(שמ' בא י,ז)** **ולא יראה לה שאר בכל-גבלה**. מה שאור האמור בבתיים - עובר משום (למוד א) כל יראה (למוד ב) וכל ימצא (למוד ג) וכל יטמין (למוד ד) וכל יקבל פקדונות מן הנכרים, אף שאור האמור בגבולין - עובר משום (למוד א) כל יראה (למוד ב) וכל ימצא (למוד ג) וכל יטמין (למוד ד) וכל יקבל פקדונות מן הנכרים. ומה שאור האמור בגבולין - שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אף שאור האמור בבתיים - שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה.

יכול [רמב"ם חמץ ומצה א, ב] החמץ בפסח אסור א בהנייה שנאמר (שמות בא י,ג) **לא יאכל חמץ** לא יאכל, והמניח חמץ ברשותו בפסח אף על פי שלא אכלו עובר בשני לאוין שנאמר **(שמ' בא י,ז)** **ולא יראה לה שאר בכל-גבלה**: ונאמר **(שמ' בא י,יט)** **לא ימצא בבתיכם**, ואיסור החמץ ב ואיסור השאור שבו מחמצין אחד הוא. [השגת הראב"ד] ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמצין אחד הוא. א"א דוקא לשיעוריהן אבל לענין ביעור ולענין אכילה יש הפרש ביניהם שהחמץ אם נפסל מאכילת הכלב אינו זקוק לבער והשאור אף על פי שהוא נפסל חייב לבער לפי שהוא ראוי לשחקו ולהחמיץ בו כמה עיסות אלא א"כ יחוד לשייכה וטח פניו בטיט, ומה ששנו בתוספתא (בגמ' /פסחים/ מה) הפת שעופשה חייב לבער מפני שראויה לשחקה וכו' בפת של שאור קאמר דאי בחמץ לא היה צריך לזה הטעם.

(שמ' בא י,ז), **מצות יאכל** – פשוט זקף-קטן ללמד שני למודים: [רד"צ הופמן] לפי [ראב"ע] "שלא יאכל חמץ במקום שהוא רשות ישראל" רק אכילת מצה, שלא יראה ולא ימצא חמץ ושאר של ישראל ברשות ישראל.

[תורה תמימה] **(שמ' בא י,ז)** **את שבעת הימים** – את לרבות איסור חמץ בארבעה עשר משש שעות ולמעלה^(כז) [מכילתא]: **[תו"ת הערה כג]** את רבויא הוא בכל מקום. ועיין ברש"י ב"ק כ"ט ב' דגם משעה ששית עובר בכל יראה כמו בתוך הפסח, ורבים מראשונים ואחרונים חלקו עליו בזה וס"ל דאין עובר אז על ב"י וב"י (כל יראה כל ימצא). ע' באו"ח ס' תמ"ג, והנה מדרשה זו ראייה מפורשת לדעת רש"י, שהרי כיון דעיקר הרבוי לאיסור חמץ משש שעות ילפינן מכאן מפסוק זה, ובפסוק זה כתיב מפורש **(י,ז)** **ולא יראה לה חמץ**:

[תורה תמימה] **(י,ז)** **ולא יראה לה** – שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה^(כז) **[פסחים ה' ב']**: **[תו"ת הערה כד]** אם הקדיש לבדק הבית, וכנראה מפרש לך כמו שלך, וכמו שתרגם אונקלוס עה"פ **[בר' ויגש מה, כ]** **פליא רצין מצרין לקם הוא: דילכון היא, וכן בכ"מ:**

(י,ז) **ולא יראה לה** – קדמא ואולא בתפקיד כעין כלל ופרטיו נלמדים בדרך המעטת פרטים שנראים והם חמץ נכרי, חמץ של גבוה, **(י,ז)** **ולא יראה** – מקף בורר **בין** ראייה של חמץ ישראל והכלל מלמד שהוא אסור **ובין** ראייה של חמץ של נכרי ושל גבוה שהכלל מלמד שהוא מותר

[תורה תמימה] **(י,ז)** **ולא יראה לה חמץ** - [ושיעורו בכמה], בית הלל אומרים, אחד חמץ ואחד שאור שיעורן בכזית^(כז) **[ביצה ז' ב']**: **[תו"ת הערה כה]** הרבותא בזה דאע"פ שחמוצו של שאור קשה מחמץ מוכן, בכ"ז גם שיעור חמץ בכזית ולא בככותבת הגדול מכזית, ובאמת כן הוא דעת בית שמאי דשאור בכזית וחמץ בככותבת. ואמנם לא פליגי רק לענין בעור אבל לענין אכילה לכר"ע זה וזה בכזית. וכבר כתבנו מענין זה בארוכה לעיל בפרשה הקודמת בפסוק אך ביום הראשון תשביתו שאור (פ' ט"ו) עיין שם וצרף לכאן:

[תורה תמימה] **(י,ז)** **ולא יראה לה שאר** - חמץ של עובד כוכבים שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, ושל ישראל אסור בהנאה שנאמר **ולא יראה לה שאר**^(כז) **[פסחים כ"ח א']**:

[תו"ת הערה כו] טעם הדבר דשל ישראל אסור בהנאה הוא מדרבנן משום קנסא דעבר על כל יראה אבל של עובד אלילים מותר אפי' מדרבנן משום דלא שייך ביה קנסא, ובדין הוא דבעי למתני דשרי אפילו באכילה אלא משום דבישראל נקט לרבותא אפילו איסור הנאה נקט נמי בשל עובד אלילים היתר הנאה. ויש בגמרא אוקימתא אחריתא על משנה זו ובארנו זו שהיא ע"פ ההלכה לדעת הפוסקים:

ב"ה טוב טעם ודעת (טור"י) כי במצות פסח – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות; אתגזר, סלקו – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מנוח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא – מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרקא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגזול, יתור לרבנות, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גזול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף השלישי; קדמא – סדר קדימות; אולא = גריש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; תלישא-גזולה = תלסא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; פזר – דרוש מהפסוק רעיונו לנשואים/אחרים בתשוב"ע"פ.

1.13 שמות בא י"א (התשפ"ג) (בהשתתפות נחלת יעקב)
 בדיקת חמץ וביעור חמץ שמות בא י"ב, טו: שבקעת ימים מצות האכלו אף ביום הראשון תשבתו שאר מפתים כיון כל-אכל חמץ ונכתרה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום השבעי:

שמות בא י"ב, טז: וכיום הראשון מקרא-קדש וכיום השביעי מקרא-קדש והנה לכם פל-מלאכה לא-יעשה בהם אף אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם:
 שמות בא י"ב, טז: ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדרתים חקת עולם:

שמות בא י"ב, יח: בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב:
 [ירושלמי (וילנא א,א) פסחים פ"א,ה"א] מתני' אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה ובמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: גמ' כתיב (שמי' בא י"ב,יז) ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים. [שמי' בא י"ב,יח] בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב. מה אנן קיימין (מה כוונת הכתוב בערב תאכלו מצת בארבעה עשר לניסן לכאורה) אם לאכילת מצה כבר כתיב (שמי' בא י"ב,טז) שבקעת ימים מצות האכלו. ואם לומר שמתחיל בארבעה עשר והכתיב (שמי' בא י"ב,יח) עד יום האחד ועשרים לחדש בערב. (ע"פ [פני משה] אם מ-14 זה 8 ימי אכילת מצה) אלא אם אינו ענין לאכילת מצה תניהו ענין לביעור חמץ.

ביעור חמץ – הלכה למעשה [ירושלמי פסחים א,א] לארבעה [רמב"ם חמץ ומצה פ"ב, ה"ג] ומדברי סופרים (ט"ט: ע"פ הרב מיכל זילבר הי"ו דברי סופרים ברמב"ם ממשעו מהתורה רק אין ידוע הכתוב) לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו (בתיים וחצרות שברשות ישראל ולא הושכרו לנכרים ראה [ירושלמי פסחים פ"א,ה"א (וילנא ב,ב)] ד"ה כותים), וכן מדברי סופרים שבודקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה, ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם * לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה.

ביעור חמץ – הלכה למעשה [ירושלמי פסחים א,א] לארבעה [רמב"ם חמץ ומצה פ"ב, ה"ג] ומדברי סופרים (ט"ט: ע"פ הרב מיכל זילבר הי"ו דברי סופרים ברמב"ם ממשעו מהתורה רק אין ידוע הכתוב) לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו (בתיים וחצרות שברשות ישראל ולא הושכרו לנכרים ראה [ירושלמי פסחים פ"א,ה"א (וילנא ב,ב)] ד"ה כותים), וכן מדברי סופרים שבודקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה, ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם * לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה.

בספירת (שמי' בא י"ב, טז) שבקעת ימים לאחר מהנאמר (שמי' בא י"ב,יח) עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: מגיעים לליל ט"ו בניסן (בחדש הראשון), לכן הנאמר (שמי' בא י"ב,יח) בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת אינו כפשט הכתוב ובלשון [ירושלמי א,א] אלא אם אינו ענין לאכילת מצה תניהו ענין לביעור חמץ. (פור גם מלמד לענינו כאן מעביר מאכילת מצה לביעור חמץ) אפשר שזה נלמד מתבנית הטעמים (שמי' בא י"ב,יח) עשר יום לחדש בערב – קדמא מהפך פשטא זקא-קטן. זקא-קטן מורה על שני לימודים. תבנית הטעמים (שמי' בא י"ב,יח) יום לחדש – מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד משני הלימודים מהזקא-קטן יוצא מפשט הכתוב. מוצע לומר, שמוציא מפשטו את הכתוב אחריו תאכלו מצת אל המשמעות הניתנת לו ע"י טעם (י"ב,יח) עשר – קדמא המלמד להקדים לערב ה-14 בחדש הראשון הכנה ל-האכלו מצת ע"י בדיקת חמץ וביעורו מרשות ישראל כדי לקיים את הנאמר (שמי' בא י"ב,יט) שבקעת ימים שאר לא ימנע מבדיקה ובמקביל את הנאמר (שמי' בא י"ב,יז) מצות יאכל את שבקעת הימים ובמקביל בזמן פסח ולא-יראה לך חמץ ולא-יראה לך שאר ככל-גזלך:

(המשך) [ירושלמי (וילנא א,א) פסחים פ"א,ה"א] למה לאור הנר.
 א"ר שמאל בר רב צחק מפני שהנר בודק כל שהוא (מקומות צרים כסדקים וחורים). למה בלילה. א"ר יוסה שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה. [פני משה פסחים פ"א,ה"א] למה בלילה. הלא הרמז מקרא ב"ד הוא (כמו שהתבאר לעיל על (שמי' בא י"ב,יח)) (אם כן ש) ויבדקו ביום י"ד. (משיב הירושלמי) שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה. שביום לא מהני כל כך:
 (שמי' בא י"ב,יח) בראשון בארבעה עשר – ס"ת נ-ה-ר = הנ"ר
 בשם הרב א"מ פרל הי"ו (מוצ"ש י"ד כסלו התשע"ח): המשנה מלמדת שבדיקת חמץ לאור הנר מרומזת בתורה.

(שמות בא י"ב,יז) ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדרתים חקת עולם:
 (המשך) [ירושלמי שם] ר' מנא לא אמר כן (אומר טעם אחר לבדיקה בליל י"ד, כי נאמר) (שמות בא י"ב,יז) ושמרתם את-היום הזה לדרתים חקת עולם: עשה שיהו היום והלילה (של י"ד) משומרין. (אפשר שהיות ור' מנא אמר היום והלילה ולא הלילה והיום, שיום נמשך אחר הלילה מקשה הירושלמי) ויתחיל ב"ג ויהא היום (של י"ג) והלילה (של י"ד) משומרין. (משיב הירושלמי) אף אית ליה כיי (ר' מנא סובר כמו) דמר ר' יוסי (שהנר בודק בלילה יפה). (מקשה הירושלמי) ויתחיל אור (ליל) ל"ג. אין כיני (אם כן ש) יבדוק אפי' מר"ח.
 (שמות בא י"ב,יז) ושמרתם את-היום הזה לדרתים חקת עולם: הוא מבוא לביעור חמץ הנאמר ב- (שמי' בא י"ב,יח) בראשון בארבעה עשר, כפי שהתברר לעיל.
 (שמות בא י"ב,יז) ושמרתם את-היום – מקף כבורר בין מצו בדיקה מן המובחר אור ל"ד ניסן ובין כל זמן אחר ראה הסבר לטעם מלת (שמי' בא י"ב,יח) ארבעה – תרסא בתפקיד שיעור זמן [רמב"ם חמץ ומצה פ"ב, ה"ג] [ספר התודעה, הרב אליהו כי טוב, ביעור חמץ] (שמות בא י"ב,יז) ושמרתם את-היום הזה לדרתים חקת עולם – מרכא תביר טפקא – קבוצה העשויה להתרחב, עם הלכה לא שוה לפרטיה; (שמות בא י"ב,יז) ושמרתם את-היום הזה לדרתים חקת עולם – גרשיים מרכא תביר טפקא, כעין יצא להקל ולהחמיר, וזהו שההלכה לא שווה לפרטיה של הקבוצה.

(להחמיר א) (על מלת) מפני [רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ב הלכה ג] (מהתורה ביעור חמץ רק בבתי מגורי ישראל. הקבוצה המורחבת) מדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו, וכן מדברי סופרים שבודקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה, ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם * לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה. [להחמיר ב] [ירושלמי פסחים פ"א,ה"ג (וילנא ג,ב)] מתני' ר' יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר וארבעה עשר בשחרית ובשעת הביעור וחכ"א אם לא בודק אור ל"ד יבדוק ב"ד אם לא בודק ב"ד יבדוק בתוך המועד לא בודק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ומה שהוא משייר ניתנו בצניעה כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו: (זהו להקל מעונש כרת) [להקל א] (דף א עמוד א) מתני' אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה ובמה אמרו

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואור רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף השלישי; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים/בתושבע"פ.

שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות:

נסמן את ההקלות הבאות בתוך תוכן ה-[ירושלמי שם]

ר' ירמיה אמר רב שמואל בר רב יצחק בעי מהו לבדוק לאור האבוקות. מה צריכא ליה מפני שאורן מבלית. ר' שמואל בר רב יצחק [דף א עמוד ב] כדעתי (כשטתו) דר' שמואל בר רב יצחק אמר מפני שהנר בודק כל שהוא. אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר. (צפניה א, יב) וְהָיָה בַעַת הַהֵיאָ אֲחַפְּשׂ אֶת־יְרוּשָׁלַם בְּנֹרֹת. ואית דבעי אימר נישמעניה מן הדא (משלי כב,ו) נַר ה' נִשְׁמַת אֲדָם חַפְּשׂ

פְּלִי-חֲרִירִי-בְּטָן. אמר רבי יוסה מתני' אמרה שבדיקת היום בדיקה. דתנינן רבי יודה אומר בודקין אור לארבעה עשר ובארבעה עשר בשחית ובשעת הביעור. לא סוף דבר רבי יודה אלא אפילו דרבנין. דתנינן וחכ"א אם לא בדק אור ליי"ד יבדוק ביי"ד. וצריך לבדוק לאור הנר. נישמעניה מן הדא אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור הככבים אלא לאור הנר. ניהא לא לאור הלבנה ולא לאור הככבים אלא לאור חמה וכי יש חמה בלילה. הדא אמרה אפי' ביום צריך לבדוק לאור הנר. לא סוף דבר בית שאין בו אורה אלא אפילו בית שיש בו אורה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר. מבאות האפלין מהו שיהא צריך לבדוק בתחילה לאור הנר. מליהון דרבנין אמרין לא כמה דהוא מנהר בליליא הוא מנהר ביממא דאמר רב הונא כד הוינן ערקין באילין בוטיא דסדרא רבה היו מדליקין עלינו נרות בשעה שהיו כיהים היינו יודעין שהוא יום ובשעה שהיו מבהיקין היינו יודעין שהוא לילה. ותייא כיי דמר רבי אחיאי בר זעירא נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו אבנים טובות ומרגליות בשעה שהיה כיהות היה יודע שהוא יום. ובשעה שהיו מבהיקות היה יודע שהוא לילה. למה יש חיה אוכלת ביום ויש חיה אוכלת בלילה. והא כתיב [בראשית ו טז] צהר תעשה לתיבה כמאן דאמר לא שימשו המזלות בשנת המבול. ר' ירמיה בעי בתי כניסיות ובתי מדרשות מהו שיהו צריכין בדיקה. מה צריכא ליה שכן מכניסין לשם בשבתות ובראשי חדשים. ותהא פשיטא ליה הכן הוא צריכה ליה הואיל ואורן מרובה. מהו שיהא צריך לבדוק בתחילה ביום לאור הנר.

(להקל ב) ר' יוסה בעי חצירות שבירושלים שאוכלין שם חלות תודה וריקני נזיר מהו שיהו צריכין בדיקה. בלא כך אינן בדיקות מן הנותן. ייאב כהוא תנא ר' זכריה תנייה דרבי לוי נידה חופפת וסורקת כהנת אינה חופפת וסורקת נידה [דף ב עמוד א] כהנת חופפת וסורקת שלא תחלוץ בין נידה לנידה אף הכא שלא תחלוץ בין ביעור לביעור. תני רבן גמליאל ברבי אינינוא קומי רבי מנא נידה שהיא מפסקת כל שבעה חופפת וסורקת. כהנת שהיא טובלת בכל יום אינה חופפת ואינה סורקת. א"ל לשמרת יום כנגד יום נצרכה.

(להקל ג) חורי הבית העליונים והתחתונים והיצייע והחדות והעלייה וגג הבד וגג המגדל בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות אוצרות היין ואוצרות השמן ואוצרות הפירות אינן צריכין בדיקה. ניהא העליונים והתחתונים. הדא אמרה לא חשו לנפילה. א"ר יוסה תפתר שהיו שניהן סמוכין לכותל אחד למעלה מעשרה וא' למטה מיי'. והא תנינן חדות הדא אמרה שלא חשו לנפילה. מתירא הוא התינוק לילך לשם וחש לומר שמה נתגלגל חמץ שם תפתר בחדות שיש לה לזיבון.

(להקל ד) וגג הבד וגג המגדל. הדא דתימר בגבוהין ג' טפחים אבל אם אינן גבוהין ג' טפחים כארץ הם ובאותו שלא נשתמש בו חמץ. אבל באותו שנשתמש בו חמץ אפילו גבוה כמה צריך בדיקה. אמר רבי מנא ויאות כן אנן אמרין הדא פיפייארות אפי' גבוה כמה לא תהא צריכה בדיקה. תני רשב"ג אמר מיטה שהיא חוצצת בתוך הבית ועצים ואבנים מונחין תחתיה בודק צד החיצון ואינו בודק צד הפנימי מפני שעצים ואבנים מונחין תחתיה הא אם אין עצים ואבנים מונחין תחתיה צריך לבדוק צד הפנימי. הדא אמרה חשו לנפילה. אני אומר תינוק נגע והכניס שם חמץ. [דף ב עמוד ב] מרתף של יין צריך בדיקה. מרתף של שמן אינו צריך בדיקה. מה בין יין ומה בין שמן. יין אין לו קבע שמן יש לו קבע.

(להקל ה) אוצר בין של יין בין של שמן אינו צריך בדיקה. אי זהו מרתף כל שנתון עם הלחם בחצר. יש מרתף שהוא כאוצר ואוצר שהוא כמרתף. מרתף שהוא בוש לוכל בתוכו הרי הוא כאוצר. ואוצר שאינו בוש לוכל בתוכו הרי הוא כמרתף. יש חצר שהוא כמבוי ומבוי שהוא כחצר. חצר שהרבים בוקעין בתוכה הרי הוא כמבוי. ומבוי שאין הרבים בוקעין בתוכו הרי הוא כחצר. וחש לומר שמה בהמהים מכניסין לתוכו חמץ. אין דרך בהמהים להיות מכניסין לשם חמץ אלא מיני מתיקה. שהן בודקין היין היפה. (בקטע הבא מעורב להקל ולהחמיר) היוצא לפרש קודם שלשים יום אינו צריך לבדוק. בתוך שלשים צריך לבדוק. הדא דתימר בשיש בדעתו לחזור אבל אין בדעתו לחזור אפילו קודם שלשים יום צריך לבדוק ובספק אבל בודאי אפי' מראש השנה. א"ר בא ואפי' יש בדעתו לחזור צריך לבדוק שמה ימלך ולא יחזור. הכל נאמנין על ביעור חמץ אפי' נשים אפי' עבדים. ר' ירמיה בשם ר' זעירה לית כאן אפי' נשים. שיש עצמן הן נאמנות מפני שהן עצילות והן בודקות כל שהוא כל שהוא.

[ירושלמי פסחים פ"א,ה"א (וילנה ב,ב)] (הרחבה לענין כותים המוזכר לעיל ביעור חמץ – הלכה למעשה)

כותים כל זמן שעושיין מצתן עם ישראל נאמנין הן על ביעור חמץ. אם אינן עושיין מצתן עם ישראל אינן נאמנין על ביעור חמץ. א"ר יוסה הדא דתימר בכתיים אבל בחצירות חשודין הן. דאינון (שהם) דרשינן (רק) (שמ' בא יב,ט) לֹא יִמְצָא בְּבֵיתְכֶם (1) לא בחצרותיכם.

תני רשב"ג אמר כל מצוה שהכותים נוהגין בה הם מדרקין בה יתיר מישראל (טט: כאן רק בְּבֵיתְכֶם). אמר ר"ש הדא דתימר בראשונה שהיו משוקעין בכופרניהן אבל עכשו שאין להן לא מצוה ולא שירי מצוה חשודין הן ומקולקלין הן.

שמות בא יב,ט: שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּבֵיתְכֶם

כִּי כָל-אֶבֶל מִחֻמֶּצֶת וּנְכַרְתָּהּ הִנֵּפֶשׂ הִיא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּנֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ:

טט: יש לומר שהכותים לא קבלו תורה שבעל-פה, ולכן לא למדו לפי טעמי המקרא, ולכן למדו "לא ימצא בבתיכם" כפשוטו. אבל כאשר קוראים בטעמי המקרא אז (שמ' בא יב,ט) לֹא יִמְצָא – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, ועוד טעם טפחא כפוחת טפח לאפיין את הכתוב (שמ' בא יב,ט) לֹא יִמְצָא בכעין דבר הדומה הכתוב אחריו בְּבֵיתְכֶם ובסה"כ מרחיב הבדיקה לכעין בתיכם וגם חצרותיכם.

עיון בהגבלה הבאה מטעם אתנח במלת בְּבֵיתְכֶם – אתנח מגביל בל יראה ובל ימצא ל-בְּבֵיתְכֶם שלא הושכרו לנכרי על פסח. עיין גם ב-[בבלי פסחים ב,ב]

ב"ה טוב טעם ודעת (טורדני) (ט"ו) כי במצוותי האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המראק והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מרדף; **דראג** – מצרף; **תביר** – מחלק; **ממעט**, **לא ממש**; **טפחא** = טרףא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראג תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעמיתם חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף השלישי; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** – גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; **מדות דר'** ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **תלישא-גדולה** = **תלסא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.14 שמות בא י,א (התשפ"ד) (בהשתתפות נחלת יעקב)
שמות בא י,א: בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחודש בערב:
[ירושלמי (וילנא א,א) פסחים פ"א,ה"א]

(שמ' בא י,א) בראשון – פזר, רעיון של איסור חמץ בחלק מיום, הוא האמצעי – הכלי של התושבע"פ של חלוק את היום בנושאים אחרים ובהם: תענית לשעות, אפשר שגם תענית בכורות והפסקתה בסעדת מצוה, סוף זמן התשלום לשכיר שעות ביום ובלילה לעומת שכיר יום ושכיר לילה. הפירוט בעמוד הבא.

(שמ' בא י,א) בראשון – פזר, רעיון של איסור חמץ בחלק מיום, היינו איסור לשעות, לדעת הירושלמי, לר' יהודה מחצות יום י"ד ניסן, ולר' מאיר משעה אחרונה בי"ד, ראה **[ירושלמי פסחים פ"א,ה"ד] מתני'** ר"מ אומר אוכלין (טט: ביום י"ד ניסן) כל (עד סוף שעה) חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין (לא אוכלים אבל נהנים כגון בהאכלת בהמה) כל חמש ושורפין בתחילת שש: **גמ'** ר"מ אומר משש שעות ולמעלן מדבריהן. ר' יודה אומר משש שעות ולמעלן **מדברי תורה**. מה טעמא דר"מ **(שמ' בא י,א) אף ביום בראשון** זה חמשה עשר. יכול משתחשך ת"ל **אף**. הא כיצד תן לו לפני שקיעת החמה (טט: בסוף יום י"ד ניסן) שעה אחת. מה טעמא דר' יהודה **(שמ' בא י,א) אף ביום בראשון** זה י"ד. יכול כל היום כולו ת"ל **(יב,ט) אף**. הא כיצד חלוק את היום חציו לחמץ וחציו למצה (זה לר' יהודה מהתורה). איסור אכילה והנאה לר' מאיר מסוף שש שעות בארבעה עשר מרבנן, ורק שעה לפני השקיעה של ארבעה עשר מהתורה. יוצא שאיסור חמץ הוא על חלק מהיום שזה חידוש, והרעיון חלוק את היום שכאן הוא איסור חמץ לשעות, מפוזר ל- חלוק את היום בנושאים אחרים בהלכה.

(נושא א) תענית לשעות ב-[בבלי עבודה זרה לד,א] ר"ע (תוס' רב עוקבא) ... אמרי, הלכתא: מתענין לשעות, ואם השלים - מתפלל תפלת תענית;

תענית לשעות ב-**(רמב"ם תעניות פ"א, ה"ג) מתענה י אדם שעות** והוא שלא יאכל כלום שאר היום, כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות או עד כ' שעות ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום, הרי זה מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו, שהרי קבל עליו התענית קודם שעות התענית, וכן אם אכל ושתה ואחר כך התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות. **[השגת הראב"ד]** וכן אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות. א"א אין זה כלום, שהרי אמרו (תענית יב) והוא שלא טעם כלום כל אותו היום ועוד אמרו (שם תענית י"ב) כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמה תענית, והמימרא הראשונה מיעטה שאם אכל בחצי היום ורצה להתענות עד הערב לאו כלום היא כי מאחר שאכל שוב אינו מתענה, והמימרא השניה באה למעט מי שאמר אפילו בערב הריני בתענית עד חצי היום כי מאחר שלא יצא עליו היום בעינוי קבלתו לאו כלום היא.

[שור'ע א"ח הלכות תענית ס' תקסב, ט"ז] מתענה אדם תענית שעות והוא שלא יאכל כל היום. כיצד, (הרי) שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות או עד ט' שעות, (מג) ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום, ה"ז מתענה אותם שעות ומתפלל בהם עננו שהרי קבל עליו התענית <יג> קודם שעות התענית. ויש אומרים (מד) שגם זה תענית שעות צריך (מה) שיקבלנו עליו מאתמול; <יד> והיכי משכחת לה, כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום, וכשהגיע לחצי היום (מו) נמלך וגמר, או שקבל עליו להתענות למחר מחצי היום ואילך, ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי היום ראשון, (מוז) הרי זה תענית שעות.

(נושא ב) אפשר שתענית לשעות הקשורה לפסח היא תענית בכורים בי"ד ניסן. זהו מנהג קדום וגם קיום סעודת מצווה של ברית מילה בתענית הוא מנהג קדום שאפשר שהוא מבוסס על האמצעי – הכלי של התושבע"פ של חלוק את היום להתענות לשעות וגם המנהג של קיום סעודת מצווה בסיום מסכת שאפשר לעשותה ביום תענית וכך להפסיק גם תענית בכורים בי"ד ניסן אחרי תפלת שחרית או ע"י השתתפות בסיום של אחרים ולאכול מסעודת מצוה של סיום מסכת. **[טור אורח חיים הלכות פסח סימן תע] גרסינן במסכת סופרים [נחלת צבי: פרק אחרון הלכה ג] הבכורות מתעניין בערב פסח** והטעם זכר לנס שניצולו ממכת בכורות וכתב אבי העזרי א) שגם בכור לאב יש לו להתענות כמו שהיתה המכה גם בהם ומיהו גדול הבית א"צ להתענות אף ע"פ שהיתה בהם המכה לא מחמירין כולי האי. האיסטנס מתענה כדי שיאכל מצה לתיאבון והכי איתא בגמרא (עולת שבת: (פרק ערבי פסחים קא), רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא משום דאיסטנס הוה ואי הוה אכיל ביממא לא הוה מצי אכיל בליליא:

[אוצה"ח אור ישראל (מאנסי) מז (שנה יב ג) קובץ ע' קעה] ה דרך נוספת בביאור טעם המנהג להקל בערב פסח מבאר [הגר"ע יוסף בספרו מאור ישראל על מסכת פסחים קח א] דבריו מושתתים על מש"כ [הרמ"א בהלכות תעניות א"ח סימן תקסח סעי' ב] שיש להקל להשתתף בסעודת מצוה בתענית שהם מנהג ולא חיוב וז"ל מיהו תענית שני וחמישי ושני שנהגים להתענות אחר פסח וסוכות או אפילו בעשרת ימי תשובה ואירע בהם ברית מילה מצוה לאכול ואינו צריך התרה כי לא נהגו להתענות בכהאי גוונא כלומר בתעניות שאינן מתקנת חז"ל אלא מנהגים שקיבלו על עצמם להתענות יש לומר שמעיקרא לא קיבלו על עצמם להתענות כאשר יש חיוב של סעודת מצוה ומכיון שכל החיוב להתענות הוא רק מכת המנהג שנהגו להתענות אזי כאשר יש סעודת מצוה אין כל חיוב. ובביאור הדברים כתב בספר מאור ישראל ע"י בשו"ת מהר"מ בריסק סימן קלג שמדברי הרמב"ם שלא הביא הדין דתענית בכורות מוכח דס"ל כמסקנת הירושלמי שלפנינו בריש פרק ערבי פסחים שאין צריך להתענות וכן כתב המאירי פסחים קז ב וז"ל ובתלמוד המערב וכן במסכת סופרים מצריכים מצד אחר לבכורות להתענות בערבי פסחים לזכר מכת הבכורות ותשועת בכורי ישראל וכן נוהגים בקצת מקומות באשכנז ובצרפת ואין בה סרך הכרח כלל עי"ש ונראה שלכן נהגו לאכול בסעודת מצוה כגון בסיום מסכת וסעודת מילה וכיו"ב כיון שאין כאן אלא תענית מנהג בעלמא ולא חובה דמי למש"כ בשו"ע או"ח סי' תקסח ע"ב גבי תענית בה"ב שנהגים להתענות אחר חג הסוכות והפסח ובעשרת ימי תשובה שאם אירע בהם מילה מצוה לאכול ואינו צריך התרה והטעם משום דאדעתא דסעודת מצוה לא נהגו להתענות וכן כתב מרן הבית יוסף או"ח סימן תקפא לענין תענית בערב ראש השנה וכן פסק בשו"ת מהר"ש הלוי ומבואר כי הסיבה לקולא בתענית בכורים בערב פסח היא שתענית זו הינה מנהג ואיננה חיוב ככל שאר התעניות ובמנהג אומרים אדעתא דסעודת מצוה לא נהגו להתענות כלומר המנהג להתענות לא הונהג מעיקרא כאשר יש סעודת מצוה.

(נושא ג) (שמ' בא י,א) בראשון – פזר, רעיון של איסור חמץ לר' יהודה מחצות יום י"ד ניסן, ולר' מאיר מהתורה משעה אחרונה בי"ד, היינו איסור לשעות, מועבר לנושא תשלום לשכיר שעות המוזכרת ב-**[בבלי בבא מציעא קי,ב] [משנה בבא מציעא פ"ט,מ"א]**. המקבל שדה מחבירו לשבע אחד בשבע מאות זוז - השביעית מן המנין. קבלה הימנו שבע שנים בשבע מאות זוז - אין השביעית מן המנין. שכיר יום גובה כל הלילה, שכיר לילה גובה כל היום, שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום. שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע, יצא ביום - גובה כל היום, יצא בלילה - גובה כל הלילה וכל היום.
[טור חושן משפט הלכות שכירות פועלים סימן שלט ט"ק ד] ואיזהו זמנו שכיר יום יש לו זמן ליתנו לו כל הלילה לא נתנו לו בבוקר עובר משום בל תלין. שכיר לילה זמנו ליתנו כל היום לא נתנו לו בערב עובר משום ביוםמו תתן שכרו. **ושכיר שעות** אם כלה שכירותו ביום יש לו

ב"ה טוב טעם ודעת (טור"ל) כי במצוות האמנותי – הוללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשס"ג: **תמצית ההשקפה: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מוציא מפשט; מרכא = מרביד, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרוא – שנוי /או רבוי /או מתפסט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור רבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקר-קטן – 2; זקר-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – זקר-קטן ... זקר-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.**

תשלום כל אותו היום (טט): עד הערב (שמש) **אם כלה בלילה יש לו תשלום כל אותו הלילה (טט):** עד לפני זריחת השמש) **שכיר שבת שכיר שנה שכיר חודש שכיר ביום גובה כל אותו היום יצא בלילה גובה כל אותו הלילה:**

ההוא אמרנה ענה שצריך לשלם לשכיר שעות אבל לא היה איסור של כל הלילה. החידוש שיש איסור כל תלין על שכיר שעות, אם לא משולם עם סוף היום עבודתו, עבד ביום משולם עד סוף היום. עבד בלילה משולם עד סוף הלילה.

(וי' קד' טי'ג) לא-תעשק את-רעך ולא הגזל לא-תלין פעלת שכיר אתה עד-בקר: גרשיים מרכא תבר טפחא, גרשיים ... תבר כעין יצא להקל ולהחמיר, מרכא תבר טפחא – כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא והשוניים בהלכותיהם ביחס לנושא. אחד האופנים הוא סוף זמן התשלום לשכיר שעות ביום ובלילה לעומת שכיר יום ושכיר לילה.

(בוש"ד) הכלי של התשובע"פ של חלוק את היום עשוי להסביר את הנושא של "מקצת היום ככולו" **[בבלי נזיר ה-ו]** לסיום נזירות מרבנן ביום 30 עד הבאת הקרבנות, ואם נדר נזירות נוספת היא מתחילה בחלק היום שאחרי הקרבת הקרבנות של הנזירות הקודמת. **[בבלי פסחים ד,א]** שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, ושמע מינה: **מקצת היום ככולו.** [רמב"ם הל' אבל פ"ז ה"א] אבל אם הגיעה לו השמועה אחר השלשים יום הרי זו שמועה רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד ואינו קורע, וכאילו יום השמועה הוא יום שביעי ויום שלשים ומקצת היום ככולו.

[רש"י פסחים נה,א] הכי גרסינן: רבינא אמר לעולם ביהודה – ודקשיא לך ליתני בארבעה עשר ובהשרשה – חד מקצת אמרינן, תרי מקצת – לא אמרינן, לענין השרשה חד **מקצת היום ככולו** אמרינן, אם היה מנכש בין השמשות של כניסת ארבעה עשר – הוה אמרינן דקלטא בארבעה עשר שלם ובחמשה עשר שלם ומקצת ששה עשר, אבל תרי מקצת, כגון מנכש בארבעה עשר דמיבעי לן למימר תרי מקצת – לא אמרינן.

[בבלי מועד קטן ז,ב] תנא ברא סבר לה כאבא שאול, דאמר **מקצת היום ככולו**, ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן. [שו"ע יור"ד הל' אבילות סימן שצט סעיף ג] (יד) אם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, ונהג בהם גזירת שבעה, הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, (טו) אפילו חל יום שביעי בערב הרגל, **מקצת היום ככולו** ועולה לכאן ולכאן, ומותר לכבס ולרחוץ ט ולספר בערב הרגל. הגה: י סמוך לחשיכה (טור). יא ט [ובערב ז'] פסח מותר בכל אחר חצות, דהיינו מזמן שחיתת הפסח ואילך; ועדיף שיגלה קודם חצות, יב הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חצות (תשובת ר"י מינץ סימן ד').

[בבלי בכורות כ,ב] ואיבעית אימא: לא אמרינן יולדת והכא **במקצת היום ככולו** קמיפלגי, לסבריה – אמרינן מקצת היום ככולו, לגמריה – לא אמרינן מקצת היום ככולו.

[בבלי בכורות כא,א] ואב"א: דכ"ע אמרינן מקצת היום ככולו, והכא במחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר קמיפלגי, **[בבלי נדה לג,א]** דבר אחר: יום שפוסקת בו סופרתו למנין שבעה. מתקיף לה רמי בר חמא: ותספרנו, ואנן נמי ניספריה, דקיימא לן **מקצת היום ככולו!** אמר רבא: אם כן שכבת זרע דסתר בזיבה היכי משכחת לה? והא מקצת היום ככולו! אי דחזאי **בפלגא דיומא** – ה"נ, הכא במאי עסקינן – דחזאי סמוך לשקיעת החמה.

[ירושלמי כלאים פ"ב,ה"ב] גמ' עד כמה היא מזרעת עד כדי שתהא בארץ שלשה ימים במקום הטינא אבל לא במקום הגריד בעיא היא יתר. ותני כן **מקצת היום ככולו** במקום הטינא (בוץ)

(שמ' בא יב,ה) בארבעה – תרסא בתפקיד שיעור, כאן זמן [רמב"ם חמץ ומצה פ"ב,ה"ג] מתחלת ליל ארבעה עשר, [ספר התודעה, הרב אליהו כי טוב, ביעור חמץ] תחילת זמן ביעור החמץ – שלושים יום קודם הפסח. סוף זמן הביעור – לחמץ שלא ביער בזמנו – אין לו שיעור. ואולם עיקר זמן הביעור, זה שקבעוהו חכמים לכל אדם כדי שתיעשה המצוה מן המוכרח – אור לארבעה עשר בניסן, היינו חצי שעה לפני צאת הכוכבים של הלילה לאחר יום שלושה עשר.

ו/או שיעור עומק/גובה חיפוש [רמב"ם חמץ ומצה פ"ב,ה"ה] מקום שהיד מגעת, מעלה מטה, בתוך סדקים. **[רמב"ם חמץ ומצה פ"ב,ה"ו]** וכשבודק המרתף בודק ממנו שתי שורות החיצונות שהן העליונה ושלמטה ו ממנה.

פירוט להנ"ל **[ירושלמי פסחים א,א]** שתי **[רמב"ם חמץ ומצה פ"ב,ה"ה]** חור שבאמצע הבית שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבד, אבל חור שבין ישראל לגוי אינו בודק כלל שמא יאמר הגוי כשפים הוא עושה לא אלא מבטלו בלבד ודיו, וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה.

[רמב"ם חמץ ומצה פ"ב,ה"ו] חורי הבית התחתונים והעליונים וגג היציע ורפת בקר ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן שאינו מסתפק מהן ובית דגים גדולים אינן צריכין בדיקה אלא אם כן הכניס להן חמץ, אבל אוצרות שכר ואוצרות יין שמסתפק ממנו ובית המלח ובית השעורה ובית דגים קטנים ובית העצים ובית המוריס וחורי הבית האמצעיים וכיוצא באלו צריכין בדיקה שסתמן שמכניסין להן חמץ, ואם ידע בודאי שלא הכניס שם חמץ אינו צריך בדיקה, וכשבודק המרתף בודק ממנו שתי שורות החיצונות שהן העליונה ושלמטה ו ממנה. **[השגת הראב"ד]** ואוצרות יין ואוצרות שמן שאינו מסתפק מהן. א"א טעה בשמן שאע"פ שמסתפק מהן אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו.

שמות בא י: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהוִי כֵן הוּא עִמָּכֶם פֶּאֶשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֹגֵד פְּנִיכֶם:

[רש"י] **רְאוּ כִּי רָעָה נֹגֵד פְּנִיכֶם** – כתרוממו. ומדרש אגדה שמעתי (ראה מדרש הגדול י:): כוכב אחד יש ששמו 'רעה'; אמר להם פרעה: רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה. וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא להרגן, אמר משה בתפלתו: **(שמ' תשא לב,יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר פְּרָעָה הוֹצִיאָם** – זו היא שאמרנו להם: **רְאוּ כִּי רָעָה נֹגֵד פְּנִיכֶם.** מיד: **(שמ' תשא לב,יד) וַיִּנְהַם ה' עַל-הָרָעָה,** והפך את הדם לדם מילה, שמל יהושע אותם; וזהו שנאמר **(יהושע ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גִּלְתִּי אֶת-חַרְפַּת מִצְרַיִם מְעַלְיָם,** שהיו (המצרים) אומרים לכם: דם אנו רואין עליכם במדבר.

[רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"א,ה"א] בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים (טט -בהלכה ב מוסיף מלאכים) להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראוין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו ...

[שם ה"ב] ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם **נביאי שקר** ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל ... ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה, וכהנייהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך כך ואל תעשו כך וכך, והתחילו **כוזבים אחרים** לעמוד ולומר **שהכוכב** עצמו או **הגלגל** או **המלאך** דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך, ... וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו. **(שמ' בא י:)** **רְאוּ – זקר-גדול, פי' [רש"י]** הולך אל **[רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"א,ה"א]** שלושה עצמים של חומר או מופשטים שהיוו תחילת עבודה זרה שהשכיחה את הבורא ושמו. ונביאי שקר כיזבו לומר שהצורות האלו כוכב גלגל מלאך דברו עמהם וציוו לעובדם בכך וכך, וגם ניבאו עתידות שכביכול הצורות האלו גילו להם.

ב"ה טוב טעם ודעת (טורד) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.**

1.15 שמות בא י,א (התשפ"ה)

שמות וארא ט,כה: וַיַּךְ הַכֹּהֵן כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל-אֲשֶׁר בְּשֵׂדֶה מֵאֲדָם וְעַד-בְּהֵמָה וְאֵת כָּל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הַכֹּהֵן הַהַרְדֵּה וְאֵת-כָּל-עֵץ הַשָּׂדֶה שָׁבֵר:

בְּכָל-אֶרֶץ – מקף כבורר בין כל ארץ מצרים ובין רוב, או בגלל כססוך גבול עם כוש שהארבה בירר, חלק מצרים וחלק שבססוך

כָּל-אֲשֶׁר בְּשֵׂדֶה – מקף כבורר בין כל מחלט ובין חלקי ראה להלן **(שמות וארא י,ה)**

כָּל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה – מקף כבורר בין כל מחלט ובין חלקי כנ"ל

כָּל-עֵץ הַשָּׂדֶה שָׁבֵר – מקף כבורר בין כל מחלט ובין חלקי כנ"ל

כל ה"ה כל" הם חלקיים כי נאמר שהייתה פליטה מהברד -

שמות בא י,ה: וְכִסְּהָ אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ וְלֹא יִכָּל לִרְאֹת אֶת-הָאָרֶץ וְאָכְלוּ אֶת-יֵתֵר הַפֶּלֶטָה הַנִּשְׁאַרְתָּ לְכֹסֶם מִן-הַכֹּהֵן וְאָכְלוּ אֶת-כָּל-הָעֵץ הַצִּמְחָה לְכֹסֶם מִן-הַשָּׂדֶה:

מִסְקְנָה: בכל מקום בתורה ובנ"ך צריך לברר האם מלת היחס **כָּל** – במקמץ קטן ומקף היא במשמע כל חלקי או מלא ומפני שלא צריכה

לטעם שיש לו נגינה, נכתבת במקף שהוא טעם אילם.

כך גם לגבי מלים קצרות אחרות כמו גם אף כי אם עם את אל על, נא לא לו ואפשר שגם לכל המלים שאחריהן טעם מקף.

מילת ***כָּל** – תמיד עם מקף 1814 מופיעים ב- 1342 פסוקים מהם **כָּל** – 967 מופיעים ב- 824 פסוקים בורר בין לא ממש הכל ובין ממש

הכל. לעומת ***כָּל** – תמיד ללא מקף כמו **(בר' ח"ש כד,א) בְּכָל**, **(בר' תול' כו,לג) מְכָל**, **(בר' וישלח לג,יא) יָשַׁר לִי-כָּל** שמשמעו ממש הכל. כ-

290 מופיעים בכ- 265 פסוקים, מהם **כָּל** 92 מופיעים ב- 92 פסוקים.

שמות בא י,ז: וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח כָּל־כָּבֹד מִצְרַיִם כִּבְדֵי מֵאֵד לְפָנָיו לֹא יָהִיתָ כֵּן אֲרָבָה כְּמֵהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה-כֵּן:

(שם' בא י,ז) וַיַּעַל הָאֲרָבָה – מונח רביע, בתפקיד לפחות ארבע למודים, בתי אב בארבה, מספר משפחות הארבה במין הארבה היחיד

שעלה על מצרים, **(שכל טוב בבורר)** **וּבְמִצְרַיִם נִשְׁתַּלְּחוּ ח' ראשי משפחות כדדרשינן לאחרן**

(שם' בא י,ז) עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם – יתיב מונח זקף-קטן, ז"ק שני למודים, מונח מרבה תכונות בלימודים אלו ו/או מרבה למודים

בתפקיד ז"ק. יתיב בתפקיד דוקא כך, במקום פשטא במלה בת הברה אחת או שתי הברות.

(שם' בא י,ז) כִּבְדֵי מֵאֵד – מונח זקף-קטן, ז"ק שני למודים, מונח מרבה תכונות בלימודים אלו ו/או מרבה למודים בתפקיד ז"ק.

(שם' בא י,ז) לְפָנָיו – תלשא בתפקיד שיעורין חציצין מחיצין הלכה למשה מסיני, מלמדת אלפניה ולאחריה. אלפניה אפשר כנרמז בגי' המל

וַיָּנַח = תחנ"ם מצרים 400 פרסה על 400 פרסה. אפשר שמלמד ל- [בבא בתרא קב,ב] האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך וכול'. פירוש מי שהיתה לו שדה גדולה ואמר לחבירו אני מוכר לך ממנה בית זריעת כור תבואה. אפשר שגם מרמז למספר משפחות ארבה

(שם' בא י,ז) וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה-כֵּן – טפחא בתפקיד שנוי ו/או רבוי, מרכא בתפקיד רבוי מקף? סלוק – בתפקיד הגבלה, בשה"כ רבוי

הגבלות. **לֹא יִהְיֶה-כֵּן** – מקף בורר במשמע מלת "כן" כאן לא יהיה כמוהו, ולא "על-כן" = לכן

אמנם ההסבר הבא מופיע ב-**[מדרש הגדול]** על הכתוב **(שם' בא י,ז) וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם**. אבל בהמשך נאמר רבן

גמליאל אומר מה נשתנה הארבה מכל מיני פורעניות אלא להראות את האדם הזה דלותו, ומה אם הארבה שהוא מאכלו הקדוש ברוך

הוא נותנו לו לפורענות כשהוא מכעיס, קל וחומר שאר ספקלטורין שיש לו,

[רש"י] (שם' בא י,ז) וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה-כֵּן – ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר **(ויאל ב ב) כְּמֵהוּ לֹא יִהְיֶה מִן-הָעוֹלָם**, למדנו שהיה כבוד משל

משה כי אותו של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו לא

היה ולא יהיה:

[שפת"ח כ] (נח"י) הרמב"ן והרא"ם האריכו ככוונת הרב ואני אומר יגיד עליו רעו וז"ל הרב בס' יואל אבל מין ארבה לבדו לא היה

כמו אותו של מצרים ע"כ משמע כדברי הרא"ם שהארבה של משה היה גדול מהארבה של יואל (בכמות) ושל יואל גדול משל משה

בריבוי המינים עכ"ל ויש מקשיין אפירושו דגבי משה היה ג"כ ג' מינים כדכתיב בתהלים ע"ח ארבה חסיל וילק והאריכו בזה אבל

נראה [שסבר הרב דמין הארבה יש לו שמות הרבה ונקרא גם חסיל ילק וכו' ודוד קראם בתהלים כן] ליפות המליצה כמו ויהרוג בברד

גפנם ושקמותם בחנמל וכן דבר ורשפים [וההכרח ביואל הוא כדי שלא תקשה הפסוק **וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה-כֵּן**]:

[פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)] (שם' בא י,ז) וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח. בוא וראה כמה גדולים מעשה ה', הארבה

הזה מונח בארץ במקום שאין אדם רואה אותם, ואינו אוכל ואינו שותה, והוא חי בדברו של הקדוש ברוך הוא, וכיון שמצוה עליו

לילך לאכול יכולה של ארץ שהכעיסוהו, הוא ננער ומתגבר לעשות שליחותו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר כצל בנטותו נהלכתי

ננערתי כארבה (תהלים קט כג), אבל חיילותיו של בשר ודם הוא צריך ליתן להם מתנות תמיד לעמוד במלחמותיו, ואינם יכולים

להלחם בהרים ובחומות, שאין הסוסים יכולין לעלות לשם, אבל ארבה זה מה כתוב בו, כמראה סוסים מראהו, כקול מרכבות על ראשי

ההרים, בעיר ישוקו בחומה ירוצון בבתיים יעלו בעד החלונים יבואו כגנב **(ויאל ב ד ט)**, ועליהם נאמר הילק הגזם והחסיל חילי הגדול

(שם שם כה):

[שכל טוב בבורר] (שם' בא י,ז) וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח כָּל־כָּבֹד מִצְרַיִם. לא שהיו מפריחין והולכים אלא

נחים ועומדין בגזירת היוצר: כבוד מאד. כדמפרש ואזיל: לפניו לא היה כן ארבה כמהו. משולחין למקום אחר: ואחריו לא יהיה כן.

ואפי' בימי יואל בן פתואל לא נשתלחו אלא ד' ראשי משפחות, דהיינו גזם ילק ארבה חסיל, ועמם ח' מינים חגבים, **וּבְמִצְרַיִם נִשְׁתַּלְּחוּ ח' ראשי משפחות כדדרשינן לאחרן:**

[מדרש הגדול] (שם' בא י,ז) וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם. נאמר כאן ארבה שבעה פעמים כנגד שבעה מינין שהביא עליהם,

ארבה סלעם חרגל חגב גזם ילק חסיל. ויש אומרים ארבעת מיני ארבה הביא עליהם דכתיב יתר הגזם אכל הארבה ויתר הארבה אכל

הילק ויתר הילק אכל החסיל (ויאל א, ד). אם כן הביא הקדוש ברוך הוא הקצף על ישראל קל וחומר על המצרים. רבן גמליאל אומר

מה נשתנה הארבה מכל מיני פורעניות אלא להראות את האדם הזה דלותו, ומה אם הארבה שהוא מאכלו הקדוש ברוך הוא נותנו לו

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א - התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונח** - רבוי; **מהפך פשטא** - מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** - מצרף; **תבר** - מחלק, ממעט, לא ממש; **טרחא** = טרחא - שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** - קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** - סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט, 1; **זקא-קטן** - 2; **זקא-גדול** - 3; **רביע** - 4; **מונח רביע** - לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק - היקש; השלישיה: **קדמא** - סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; **קדמא ואלא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; **פזר** - דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

לפורענות כשהוא מכעיס, קל וחומר שאר ספקטורין שיש לו, כמה אריות כמה דובים כמה נמרים כמה חיות, ולא עוד אלא שנו עומדת עליו עינו עומדת עליו כמה צמחים ומכאובות יוצאין עליו. וכן הוא אומר ממנו משפטו ושאתו יצא (חבקוק א, ז).

(שמ' בא יד) וְאֶחָרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן. והלא כת' בימי יואל כמוהו לא נהיה מן העולם ואחריו לא יוסיף עד שני דור ודור (יואל ב, ב), אלא שבימי משה ראו בארבה נפלאות מה שלא ראו בימי יואל.

[רמב"ן] (שמ' בא יד) וְאֶחָרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן - הכתוב מודיע אותנו מדרך הנבואה שאחריו לא יהיה כן. וכתב רש"י ואותו שהיה בימי יואל שנאמר בו כמוהו לא נהיה מן העולם (יואל ב, ב) למדנו שהיו גדול משל משה, אותו של יואל היה על ידי מינים הרבה שהיה יחד ארבה וחסיל וילק וגו', אבל של משה שלא היה אלא מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה. וקשה עלי מאמר הרב, שהרי כתוב **(תהלים עח טו) וַיִּתֵּן לְחִסְיָל יִבְלֵם וַיִּנְיַעֵם לְאַרְבֶּה**: וכתבי (שם קה לד) אמר ויבא ארבה וילק ואין מספר. ואולי יאמר הרב שהיה מין הארבה של משה גדול משל יואל, ושאר המינים של יואל גדולים משל משה. ואלה דברים בטלים. אבל **בְּכָל נְבוֹל מְצָרִים נמשך, לְפָנָיו לֹא־יִהְיֶה כֵּן אַרְבֶּה כְּמֹהוּ וְאֶחָרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן** שם. ויתכן כי בעבור היות ארץ מצרים לחה מאד ביאור, לא יהיה שם ארבה גדול, כי דרכו לבא בשני עצירות המטר, וכאשר הוא מוזכר ביאור (א ט):

וּכְתָב רַבִּינוּ מְנַאֵל בְּפִירוּשׁ הַתּוֹרָה שְׁלוֹ מֵעַת עֵתֶרַת מִשָּׁה רַבִּינוּ וְעַד עַכְשֵׁי אֵין אַרְבֶּה מִפְסִיד בְּכָל מְצָרִים, ואם יפול בארץ ישראל ויבא ויכנס בגבול מצרים אינו אוכל מכל יכול הארץ כלום עד עכשיו, ואומרים כי זה כבר ידוע הוא לכל, בא וראה, כי בצפרדע אמר (לעיל ח ה) רק ביאור תשארנה, ולפיכך נשאר אלתמצח עד עכשיו, אבל בארבה כתיב לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים, ועל זה נאמר (תהלים קה ב) שיחו בכל נפלאותיו. עד כאן לשון הרב: ודעתי בפשט הכתוב, כי בעבור שמכת הארבה רגילה לבא לפעמים בכל הדורות, ועוד שבאה זאת כדרך המקרים כי רוח הקדים נשאו, בעבור זה אמר כי היה גדול מאד מכל אשר נהיה במקרה העולם, כי לפניו ואחריו איננו בא כמוהו, ובגדלו ידעו כי מכת אלהים היא שאין רגילות לבא כן באחד הזמנים, וגם אותו של יואל מכה מאת אלהים:

(שמ' בא יד) וְאֶחָרָיו - טפחא כשנוי **[רמב"ן]** כי לפניו ואחריו איננו בא כמוהו, ובגדלו ידעו כי מכת אלהים היא שאין רגילות לבא כן באחד הזמנים,

[אלשיך] (שמות בא יג) ד"ה ויט משה **(שמות בא יד)** ולבל יראה שהרוח הקדים עשה הדבר דרך טבע, על כן אמר כי לא עשה רוח הקדים רק שנשא את הארבה ממקומו. אך אחר כך, ויעל הארבה מעצמו על ארץ מצרים. ועל כן לא אמר ויעלהו על ארץ מצרים, כי אם ראו בפירוש שאחר שנשא את הארבה נחה שקטה הרוח, ועלה הארבה מאלי:

ועוד סימן שני אל היות הדבר בהשגחה, כי הלא **וַיִּנְחַן בְּכָל נְבוֹל מְצָרִים** בצמצום ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה לא פחות ולא יותר, כמאמרם ז"ל (שמות רבה יג ה) כי מהארבה ידעו עד היכן מגיע גבול מצרים ומתחיל גבול כוש, הה"ד (ישעיהו כו ט) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו כל יושבי תבל. וזהו **וַיִּנְחַן** כו', כי אין רוח הקדים יוכל עשוהו כי אם כח אלהי עולם ה': עוד סימן שלישי, והיא, היותו **כְּבֹד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־יִהְיֶה כֵּן אַרְבֶּה כְּמֹהוּ** כו'. ואם בטבע, מה נשתנה זה. אלא ודאי כי מה' הוא.

וַיִּנְחַן - זקא-גדול בתפקיד שלושה למודים (למוד א) הארבה עלה מעצמו ולא שהרוח הקדים עשה הדבר דרך טבע (למוד ב) בהשגחה פרטית **וַיִּנְחַן בְּכָל נְבוֹל מְצָרִים** בצמצום ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה

(למוד ג) בהשגחה פרטית ארבה **(שמ' בא יד) כְּבֹד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־יִהְיֶה כֵּן אַרְבֶּה כְּמֹהוּ**

מְצָרִים וַיִּנְחַן ז"ק ז"ג מרמז לחשב גי' 454=380+74 [אוצר הגי' של הר"ר פאלוך זצ"ל] חות"ם תחו"ם קדושי"ם מק"ח וממכ"ר (סדר נזיקין ציון תחומים של שדה) מל"ך המשי"ח עם הכולל אחד מר"ב נצוצות קדושים שבני ישראל גאלו ממצרים מרמז לחשב הפרש גי' המלים משמות הטעמים (=תקע"ו) עולה 122=576-454 עולה בצ"ל ויקרא' אליו' מלאך' הוי"ה מן' השמים': ס"ת (בעה"ט וירא) מיכאל' ה"ה: עה"כ (בעה"ט וירא) במ"ה אד"ע: (בעה"ט לך לך ט"ו ח') מאמר זה של אברהם אבינו מוליך לגזרת בין הבתרים וזהו שמקשר אנ"י עם א"ן: (בהקדמת ספר בעש"ט עה"ת עמוד 8)

[אלשיך] (ישע' כו ד"ה חח) אף לאמר לפניך ה' **(ישע' כו,ט)** כִּי פֶאֶשֶׁר מִשְׁפְּטֵיךָ לְאַרְצְךָ כו' והוא, כי תמהר לעשות משפט בארץ, שהיא דרך ללמד דעת את העם לעשות צדק, וזהו **(ישע' כו,ט)** כִּי פֶאֶשֶׁר מִשְׁפְּטֵיךָ לְאַרְצְךָ כו', כמו שאמרו ז"ל **(שמו"ר יג ד)** כי ע"י משפט ארבה במצרים, **(ישע' כו,ט)** צֶדֶק לְמִדּוֹ כו' משפט ארבה, שהיו מדיינים עד היכן גבול כל אחד מהם וע"י הארבה נחו, כי ידעו שעד מקום שהארבה הגיע היה גבול מצרים, שנאמר **(שמ' בא יד)** הִנְנִי מְבִיא מִתֵּר אַרְבֶּה בְּגִבְעֶיךָ: וגם לפי פשוטו הוא כענין **(משלי יט,כח)** לֵחַץ מִפֶּה וּפְתִי יַעֲרֵם כו', וזה יאמר, **(ישע' כו,ט)** כִּי פֶאֶשֶׁר מִשְׁפְּטֵיךָ לְאַרְצְךָ במצרים צֶדֶק לְמִדּוֹ כו' כלומר, כן עשה מִשְׁפְּטֵיךָ באומות, ונראה ונקח מוסר ונשוב אליך. **[שמות רבה (וילנא) (פרשת בא) פרישה יג סימן ד]** ויב, וילמען תספיר באַנְזִי בְּנֵךְ, גלה הקדוש ברוך הוא למשה מה מכה יביא עליהן וכתב משה ברמז ויב, וילמען תספיר באַנְזִי בְּנֵךְ, זו מכת ארבה כמה דתימא **(יואל א,ג)** עֲלֵיךָ לְבַנְיָם סַפְרִי, **שמות בא יג**: וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהָרֹן אֶל־פְּרֹעֹה, **שמות בא יד**: כִּי אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּם אֶת־עַמִּי וְגו', מהו הִנְנִי מְבִיא מִתֵּר אַרְבֶּה בְּגִבְעֶיךָ: ולא בגבול בני חם, וע"ז נאמר **(ישעיהו כו,ט)** כִּי פֶאֶשֶׁר מִשְׁפְּטֵיךָ לְאַרְצְךָ צֶדֶק לְמִדּוֹ וְגו', שבמכת הארבה הכירו עד היכן גבול מצרים, **שמות בא יג**: וְכַסֵּה אֶת־עֵינֵי הָאֲרָזִים, ומלאו בתיך, **שמות בא יו**, **[יִפְן] וַיִּצְא מֵעַם פְּרֹעֹה**: מהו כן שראה אותם שהיו פונים זה בזה והיו מאמינים לדבריו ויצא משם כדי שיטלו עצה לעשות תשובה.

וַיִּפְן וַיִּצְא - מרכא טפחא כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, כאן כדרשת [שמו"ר] שראה אותם שהיו פונים זה בזה והיו מאמינים לדבריו. **מֵעַם פְּרֹעֹה** - מרכא מרבה, סלוק מגביל, בסה"כ רבוי הגבלות. משה ואהרן יצאו (היינו הגבילו נכוחותם) כדי (שהמצרים) שיטלו עצה לעשות תשובה (מבחירתם ולא מאיום נוכחות משה ואהרן).